

Hjältar och hjältinnor? Den kvinnliga arkitektens synlighet inom allmänna finländska arkitekturtävlingar 1998–2018.

Vilja Salo, 36054
Pro gradu-avhandling i konstvetenskap
Handledare: Pia Wolff-Helminen
Fakulteten för humaniora, psykologi och teologi
Åbo Akademi 2021

ÅBO AKADEMI – FAKULTETEN FÖR HUMANIORA, PSYKOLOGI OCH TEOLOGI

Abstrakt avhandling pro gradu

Ämne: Konstvetenskap
Författare: Vilja Salo
Arbetets titel: Hjältar och hjältinnor? Den kvinnliga arkitektens synlighet inom allmänna finländska arkitekturtävlingar 1998–2018.
Handledare: Pia Wolff-Helminen Marie-Sofie-Lundström
<p>Utöver att arkitekturtävlingar utgör en av de viktigaste komponenterna i utvecklande av arkitektur och våra urbana miljöer på den samhällseliga nivån, är de ett av de viktigaste sätten för arkitekter att få prestige och inflytande både inom branschen och i samhället. Trots att de kvinnliga arkitekterna har utgjort en central del av arkitektkåren sedan länge, har deras synlighet inom arkitekturtävlingar blivit förhållandevis liten både nationellt och internationellt sett.</p> <p>Syftet med avhandlingen är att undersöka kvinnliga arkitekters synlighet och aktörskap i de allmänna arkitekturtävlingarna i Finland mellan åren 1998 och 2018. Allmänna arkitekturtävlingar mellan 1998 och 2018 granskas utifrån ett genusperspektiv med hjälp av statistiska uppgifter. Bland de viktigaste forskningsfrågorna är: Hur har kvinnorna klarat sig som självständiga aktörer i arkitekturtävlingar? Representerar män som självständiga aktörer fortfarande de så kallade ”hjärtearkitekterna” inom tävlingskulturen? Hur bra förverkligas jämställdhetsprincipen då de kvinnliga arkitekternas synlighet kopplas ihop med genuskänsliga planeringspraktiker och de arkitekturpolitiska målsättningarna i Apoli 2020? Kontexten är socialhistorisk och bygger på en feministisk infallsvinkel. Den kvinnliga arkitekten samt arkitekturtävlingarna inplaceras på det arkitekturhistoriska fältet med hjälp av Pierre Bourdieus (1930–2002) fältteori och hans teori om symboliskt våld.</p> <p>Primärmaterialet består av 133 allmänna arkitekturtävlingar mellan åren 1998 och 2018, publicerade i Ark-Arkkihteuurikilpailuja och elektroniskt. Verket The Fringe of the Profession. Women as Architects in Finland from the 1890s to the 1950s (1992) av Renja Suominen-Kokkonen ger en historisk överblick av kvinnornas ställning och möjligheter inom professionen i Finland medan Heljä Huuhtanens pro gradu-avhandling Sankariarkkitehtien varjossa? Naisarkkitehtien kokemuksia ja tulkintoja sukupuolisyrynnästä (2003) förklarar kvinnornas situation inom den finländska branschen på 2000-talet. Despina Stratigakos verk Where are the Women Architects? (2016) ger en internationell överblick och jämförelse till ämnet. Den manliga dominansen (1999) av Pierre Bourdieu och Toril Mois artikel “Att erövra Bourdieu” (1994) utgör primärlitteraturen för den teoretiska referensramen.</p> <p>Resultatet är att kvinnliga arkitekternas synlighet som självständig aktör är fortfarande liten. De kvinnliga arkitekternas aktörskap kan kopplas med blandade grupper eller som par till en manlig arkitekt. Även den sociala arenan förvisar sig vara mindre för kvinnor än för män i tävlingskulturen ännu under 2000-talet. Män representerar fortfarande de så kallade hjärtearkitekternas grupp i tävlingarna. De kvinnliga arkitekternas synlighet inom tävlingskulturen skall ses som en viktig grundförutsättning för uppnående av de arkitekturpolitiska jämlikhetsprinciperna. På grund av att individens egen habitus kan anses bidra till hurdan arkitektur skapas, är synligheten viktigt även med tanke på uppnående av genuskänslig arkitekturplanering.</p>
Nyckelord: Pierre Bourdieu, fältteori, feminism, SAFA, arkitektur, Finland
Datum: 7.5.2021 Sidoantal: 62 + 18 + 10 (bilaga I)

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1 INLEDNING.....	1
1.1 Syfte, problemformulering och ämnets avgränsning	2
1.2 Material och metod	3
1.2.1 Tillämpandet av feministisk teori.....	6
1.2.2 Tillämpandet av Pierre Bourdieus fältteori och begreppet habitus.....	7
1.2.3 Tillämpandet av Bourdieus teori om symboliskt våld och begreppet könshabitus	10
1.3 Begreppsdefinitioner	11
1.3.1 Allmänna arkitekturtävlingar och inbjudningstävlingar	11
1.4 Tidigare forskning och litteraturöversikt	12
1.5 Disposition	14
2 DEN KVINNLIGA ARKITEKTENS PROFESSION I FINLAND I RELATION TILL FEMINISMENS VÅGOR UNDER 1900- OCH 2000-TALEN.....	15
2.1 Den kvinnliga arkitekten och första vågens feminism.....	15
2.2 Den andra vågen (1950–1980).....	18
2.3 Den kvinnliga arkitektens profession i relation till den tredje vågen.....	21
2.4 Vid ankomsten till 2010-talet: de kvinnliga arkitekternas osynlighet i tävlingkulturen och som pristagare.....	23
2.5. Den kvinnliga arkitektens roll och aktörskap i den manligt dominerade yrkeskulturen.....	25
2.5 Sammanfattning	28
3 ARKITEKTURBRANSCHEN SOM FÄLT	28
3.1 Arkitekturbranschen som fält och det symboliska våldets betydelse.....	28
3.2 Arkitekturtävlingar som tillgång till symboliskt kapital	32
3.3 Traditionen med hjältearkitekter	35
3.4 Sammanfattning	37

4 TÄVLINGAR SOM YRKESKULTUR: ALLMÄNNA TÄVLINGAR I FINLAND	
1998–2018.....	37
4.1 Arkitekturtävlingarnas historia och betydelse på en samhällelig nivå i Finland ..	38
4.2 Prisfördelningens principer i allmänna tävlingar och tävlingssystemet.....	40
4.3 Den kvinnliga arkitektens synlighet som självständig aktör i de allmänna tävlingarna under åren 1998–2018.....	40
4.4 Deltagande i par- och i grupp.....	41
4.5 Tävlingsprojektens art.....	42
4.6 Det flerdimensionella jämställdhetsperspektivet inom planeringspraktikerna	44
4.7 Sammanfattning	47
5 ANALYS	47
5.1 Analys av arkitekturtävlingarna mellan 1998–2018 och den kvinnliga arkitektens synlighet i dem	48
5.2 En pågående kamp: mellan den privata och offentliga	50
5.3 Analys av resultaten utgående från Bourdieus perspektiv	52
6 RESULTAT	55
6.1 Resultaten gällande kvinnliga arkitekters synlighet i de finländska allmänna arkitekturtävlingarna mellan 1998–2018	56
SAMMANFATTNING.....	59
BILAGA I: De allmänna tävlingarna 1998–2018 (Separat dokument)	
KÄLLFÖRTECKNING	

1 INLEDNING

Arkitekturtävlingar har en lång historia både internationellt och nationellt sett och de utgör även idag en central del av arkitekternas yrkeskultur. I Finland är de allmänna arkitekturtävlingarna en öppen tävlingsform som ordnas årligen av kommuner, städer och i viss mån av privata företag. Genom arkitekturtävlingar rangordnas i första hand arkitektoniska visioner, kvalitet och estetik, men även indirekt arkitekterna bakom byggnaderna. I det skede då prisfördelningens resultat publiceras och arkitekterna synliggörs, höjs arkitektens status både inom branschen och på den samhälleliga nivån. Utöver att tävlingskulturen är ett viktigt sätt för nya arkitektgenerationer att skapa synlighet, framgång och prestige inom karriären, bidrar de till att vidareutveckla själva arkitekturen på den samhälleliga nivån. De kan således anses även utgöra en viktig del i uppnående av nationella kultur- och arkitekturpolitiska målsättningar.

I avhandlingen står arkitekturtävlingar och de kvinnliga arkitekternas synlighet i dem i fokus. Arkitektbranschen har sakta men säkert genomgått en stor förändring vad gäller könsfördelningen inom branschen. Jämfört med 1950-talet då kvinnliga arkitekter utgjorde under 30 % av de yrkesverksamma arkitekterna, utgör kvinnor över hälften av de yrkesverksamma arkitekterna idag i Finland.¹ Trots att andelen kvinnliga arkitekter har stigit under hela 1900-talet, har den maskulina normen inom yrkeskulturen medfört att kvinnliga arkitekter i många avseenden har förblivit osynliga yrkesutövare eller är mestadels förknippade med sina arkitektmän eller de manliga kollegorna de arbetat med. Yrkeskulturen har också karakteriserats av en individualistisk ”hjaltearkitekt”-mentalitet som har betonat de individuella manliga arkitekternas skicklighet, istället för ett kollektivt perspektiv. Typiskt för de kvinnliga arkitekterna har varit att de planerat mindre kommunala projekt, medan män erhållit de mest prestigefyllda och största projekten på nationell och internationella nivå.

De kvinnliga arkitekternas svårigheter att etablera sina positioner har varit framträdande även ännu under 2000-talet. Bland annat under 2010-talet har arkitekturforskare i USA undersökt varför en stor del av de amerikanska kvinnliga arkitekterna försvinner från branschen efter utexamineringen. Fenomenet har fått

¹ Statistikcentralen 1995, 96; Tidskriften Arkkitehti (a) 2020, <https://www.ark.fi/fi/ajankohtaista/vuonna-2019-arkkitehti-lehteen-kirjoittaneista-ja-haastatelluista-43-oli-naisia/> hämtad: 15.04.2021.

uppmärksamhet även internationellt. I Finland framkom det år 2019 att i Arkitekturmuseet arkitekt databas fanns det 16 stycken kvinnliga arkitekter och 117 stycken manliga arkitekter.² Detta visar tydligt att ännu vid tidpunkten kring 2020-talet har de kvinnliga arkitekterna på stort sett även i Finland förblivit anonyma och i skymundan från den offentliga kändedomen, trots deras långa historia och medverkan inom branschen.

1.1 Syfte, problemformulering och ämnets avgränsning

Syftet med avhandlingen är att undersöka kvinnliga arkitekters synlighet och aktörskap i de allmänna arkitekturtävlingarna i Finland mellan åren 1998 och 2018. Syftet uppnås genom en ur ett konstsociologiskt genusperspektiv gjord statistisk undersökning av 133 allmänna tävlingar från perioden 1998 till 2018 med avsikt att kartlägga de kvinnliga arkitekternas synlighet och framgång i dessa. Därtill utreds ifall det ur dessa går att synliggöra en ”kvinnlig norm” vid sidan om den traditionellt sett manligt dominerade tävlingskulturen. De viktigaste forskningsfrågorna i avhandlingen är: Hur har kvinnorna klarat sig som självständiga aktörer i arkitekturtävlingar i Finland under de senaste årtiondena? Kan den kvinnliga arkitekten som pristagare tydligt sammankopplas med par- eller gruppprojekt? Är kvinnliga arkitekter nischade till specifika projekt? Får män synlighet i tävlingarna fortfarande som självständiga aktörer och därmed representerar den så kallade hjältearkitekternas grupp? Hur starkt har den maskulina normen levt kvar inom den finländska tävlingskulturen under de senaste 20 åren och vad är det som gör att kvinnor har svårt att etablera sig på fältet? Hur bra förverkligas jämställdhetsprincipen då de kvinnliga arkitekternas synlighet kopplas ihop med genuskänsliga planeringspraktiker och de arkitekturpolitiska målsättningarna i *Apoli 2020*?

Den socialhistoriska kontexten utgörs å ena sidan av de feministiska vågornas inverkan på den kvinnliga arkitektens synlighet historiskt sett inom arkitekturbranschen och å andra sidan av den manligt dominerade tävlingskulturen. Den samhällliga aspekten av konsekvenserna på kvinnornas synlighet respektive osynlighet i de analyserade tävlingarna relateras även till de arkitekturpolitiska målen som finns med i det nya förslaget för det nationella arkitekturprogrammet för Finland, *Apoli 2020*.

² Tyvelä 2019, 42.

I avhandlingen avgränsas de analyserade tävlingarna till de allmänna tävlingar som har avlagts i samarbete med Finlands Arkitektförbund, SAFA, mellan åren 1998 och 2018. Avhandlingen beaktar således inte alla allmänna arkitekturtävlingar som har ordnats under samma tidsperiod. Den andra dominerande tävlingsformen, inbjudningstävlingar, ingår inte i undersökningen. Avgränsningen till de allmänna arkitekturtävlingarna beror på att de är öppna för alla arkitekter och på grund av detta sker också deltagandet för det mesta på arkitekternas eget initiativ. Allmänna tävlingar medför också en möjlighet speciellt för unga och nyligen utexaminerade arkitekter att inleda sina professionella karriärer. Det är således sannolikt att den yngsta arkitektgenerationen har haft bättre möjligheter att delta just i dessa tävlingar jämfört med till exempel inbjudningstävlingar.

I avhandlingen studeras endast de tävlingsdeltagare som nämns som upphovsmän för tävlingsförslagen och som är arkitekter eller arkitektstuderande. Personer som nämns som assistenter till tävlingsgruppen eller de som har bidragit till tävlingen som representant för en annan yrkesgrupp, till exempel ingenjörer, beaktas inte i statistiken. De närliggande yrkesgrupperna såsom landskapsarkitekter ingår inte heller i undersökningen.

I avhandlingen förekommer en heteronormativ kategorisering vad gäller fördelningen av könen till kvinnor och män. Vid sidan om den heteronormativa kategorin, anses närvaron av flera kön tillhöra den sexuella mångfalden i samhället, men i avhandlingen behandlas genussystemet från en könsuppfattning där intresset ligger i maktens fördelning mellan det kvinnliga och manliga könet. Könen på deltagarna kartläggs på basis av deltagarnas namn inom de vinnande kategorierna. Till de vinnande kategorierna hör första, andra och tredje placering i tävlingarna.

De allmänna tävlingarna i Finland är öppna även för utländska deltagare, men dessa är vanligtvis ganska få. Således har alla deltagare inkluderas i den statistiska undersökningen oberoende av deltagarnas nationalitet.

1.2 Material och metod

Det primära forskningsmaterialet består av de för forskningssyftet relevanta uppgifter i 133 allmänna arkitekturtävlingar under åren 1998–2018 som är publicerade som bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja /Architectural Competitions in Finland* till tidskriften *Arkkitehti*

/ *Finnish Architectural Review*, publicerad av SAFA.³ Arkitekturtävlingar som har ordnats i samarbete med SAFA finns även publicerade som elektroniskt material på SAFA:s webbsidor från och med 2003 framåt. Tillgång till en del av de undersökta tävlingarna har uppnåtts endast via detta e-arkiv.

Vid analysen av de allmänna arkitekturtävlingarna kombineras en kvantitativ undersökning som baserar sig på en statistisk jämförelse och en kvalitativ konstsociologisk analys där den kvinnliga arkitektens synlighet och aktörskap undersöks inom en tävlingskultur som traditionellt präglats av manlig dominans. Datan som samlas in ur dessa allmänna tävlingar och som används i den kvantitativa undersökningen baserar sig på de prisbelönade deltagarnas kön och aktörskap i de vinnande kategorierna för varje tävling. Genom att samla in dessa data och sammanställa dem i en Excel-tabel (bilaga I), kan de kvinnliga arkitekternas antal och aktörskap jämföras med mäns aktörskap och antal. Även arkitektparens och arkitektgruppernas antal samt deras könssammansättning analyseras för att kunna utreda i hurdana par- och grupsammansättningar arkitekterna har fått synlighet och hurdant aktörskap som är den dominerande tävlingsformen. De analyserade arkitekturtävlingarna är upplistade i årsmässiga kategorier enligt den ordningen som de var indelade på SAFA:s webbsidor år 2019 då avhandlingen påbörjades. För att den sammanställda statistiken ska kunna analyseras objektivt, ska forskaren själv vara medveten om sina subjektiva föreställningar och synvinklar till sitt forskningsämne, eftersom dessa kan påverka i hurdan ljus datan representeras. I detta samband är det även värt att påpeka att ju större mängd av statistik och data används, desto större möjligheter finns det för objektivitet i genomförande av en statistisk undersökning.

För att få en allmän översikt i kulturforskningens teorier och kulturteoretiska perspektiv såsom i genusperspektivet och Pierre Bourdieus (1930–2002) fältteori, har boken *Tillämpad kulturteori* (2017), redigerad av Jenny Gunnarsson Payne och Magnus Öhlander, använts. Den kvinnliga arkitektens synlighet i tävlingarna analyseras med utgångspunkt i den franska sociologen och forskaren Pierre Bourdieus ovanstående fältteori och genom hans teori om symboliskt våld. Denna teori behandlas i Bourdieus verk *Den manliga dominansen* (1999). Toril Mois (f.1953) artikel "Att erövra

³ Ursprungligen publicerades tidskriften på svenska då den hette *Arkitekten* (senare: *Finsk Arkitekturtidskrift*). Sedan början av 1920-talet har tidskriften publicerats på finska och idag publiceras den på finska och engelska (*Arkkitehti / Finnish Architectural Review*). Även bilagan *Arkkitehtuurikilpailuja / Architectural Competitions in Finland* publiceras officiellt på finska och engelska. I avhandlingen används de finskspråkiga namnen på tidskriften och på dess bilaga. Tidskriften Arkkitehti (b), webbplats: <https://www.ark.fi/fi/tietoja-lehdesta/> hämtad: 20.4.2021.

Bourdieu” (1994) översatt av Inger Henrysson har tillsammans med Miia Torikkas kandidatavhandling *Pierre Bourdieu och den manliga dominansen – om symboliskt våld och reflexiv sociologi* (2002), erbjudit synvinklar som bygger på feministisk teori till Bourdieus begrepp. Genom synliggörande av de kvinnliga arkitekternas antal och aktörskap inom arkitekturtävlingar undersöks bland annat hur det symboliska våldet enligt Bourdieus teori kan ha ansetts påverka de kvinnliga arkitekternas synlighet inom branschen.

Syftet med att använda ett genusperspektiv är enligt Gabriella Nilsson “[...] synliggörande och analyserande av betydelser, upplevelser och konsekvenser av kön i olika samhällsliga kontexter.”⁴ Genusteori är ett lämpligt val med tanke på avhandlingens ämne, eftersom intresset ligger i kartläggningen av kvinnornas synlighet inom ett traditionellt sett manligt dominerat och tävlingsinriktat yrke. Genusperspektiv kan inte betraktas som ett neutralt eller ett objektivt forskningsperspektiv, eftersom dess ursprung ligger i de politiska feministiska rörelserna och jämställdhetens förverkligande inom samhället. Det valda perspektivet innebär således ett intresse för maktförhållanden mellan könen, dess fördelning och viljan att lyfta fram eventuella obalanser inom dessa ämnesområden.

Som bakgrundsmaterial till den socialhistoriska kontexten, har bland annat Renja Suominen-Kokkonens verk *The Fringe of the Profession. Women as Architects in Finland from the 1890s to the 1950s* (1992) använts utöver utställningskatalogen *Arkkitehteja* (1982), som utgavs till Architectas (Finlands Kvinnliga Arkitekters Förening rf.) 40 års-jubileum. Även tidskriften *Arkkitehtis* artiklar har i viss mån utnyttjats: De kvinnliga arkitekternas historia och de kvinnliga arkitekternas nuvarande ställning inom branschen har i viss mån lyfts fram och diskuterats i denna tidskrift under 2010-talet.

Arkitekturhistorikern Despina Stratigakos (f.1963) och hennes verk *Where are the Women Architects?* (2016) fortsätter i fotspår av den tidiga feministiska forskningen i konstvetenskap. Stratigakos verk ger både en aktuell och historisk överblick av de kvinnliga arkitekternas situation inom den amerikanska branschen. Stratigakos verk har varit en betydelsefull publicering under 2010-talet vad gäller genusforskning inom arkitektur och hon har blivit refererad till flera gånger bland annat i tidskriften *Arkkitehtis* artiklar. Stratigakos verk och statistik angående de kvinnliga arkitekternas

⁴ Nilsson 2017, 175.

ställning inom den amerikanska branschen används i viss mån som jämförelse till den finländska kontexten på grund av att både finländska och amerikanska kvinnor har ansetts ha varit bland de första kvalificerade kvinnliga arkitekter i världen.

Med min avhandling bygger jag vidare på diskussionen om den kvinnliga konstnärens synlighet respektive osynlighet inom de mindre delenheter av det stora konstfältet och hurdana konsekvenser saknande av en flerdimensionell synlighet kan ha med tanke på jämställdhetens förverkligande på den samhälleliga nivån. Den kvinnliga arkitektens synlighet inom tävlingskulturen och planeringspraktikerna relateras därför till de målsättningar som finns med i förslaget för det nya arkitekturpolitiska programmet *Apoli 2020* (2020) redigerad av Hakaste m.fl.

1.2.1 Tillämpandet av feministisk teori

Den mest centrala frågan för feminister har historiskt sett handlat om ojämlikhet mellan könen, kvinnornas förtyck och hur dessa ojämlikheter har strukturerat kultur och historia.⁵ Det socialhistoriska genusperspektivet utgör grunden för avhandlingens kontext, där feminismens olika tidsperioder kan anses ha haft en inverkan på den kvinnliga arkitektens ställning och synlighet inom branschen. Under tidsperioder som allmänt betecknas som den första, andra och tredje vågens feminism, har feminismen varit starkt på ytan i samhället som 1900-talets politiska rörelser, ideologier och fenomen.⁶

I samband med den första vågens feminism i skiftet mellan 1800-talet och 1900-talet påbörjades det en förändring i den traditionella genusordningen⁷, bland annat eftersom kvinnor fick inträde till den akademiska världen och genom detta en möjlighet att skaffa sig en utbildning. Kvinnornas rättigheter utvidgades och jämställdheten mellan kvinnor och män förbättrades avsevärt både nationellt och internationellt sett. Som motsats till att medverka endast inom den privata sfären, blev kvinnor så småningom en del av den offentliga sfären och arbetslivet. Trots detta förblev mansvälde vad gäller olika maktpositioner inom samhället (till exempel vad gäller vissa områden inom företagsvärlden och bland annat arkitekturtävlingar) ett förekommande

⁵ Hatt & Klouk 2015, 145.

⁶ Lähdesmäki 2012, 113.

⁷ Med begreppen *genussystem* och *genusordning* syftas till teorin om en social struktur i samhället som utmärks av “[...]mönster av isärhållning och segregering av kön på samhällets olika nivåer, t.ex. på arbetsmarknaden.” Nationalencyklopedi, sökord *genussystem* : <https://www-nc-se.ezproxy.vasa.abo.fi/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/genussystem> hämtad: 3.10.2019.

fenomen. Den traditionella genusordningen där kvinnor och män tillskrivs olika uppgifter, arbeten och roller förblev på flera ställen kvar inom samhället bland annat i form av sociala normer, attityder och stereotyper anknutna till kön.

I avhandlingen utgör feminismens vågor kontexten för hur genusordningen inom arkitekturbranschen i allmänhet har setts ut och hur den kan anses ha påverkats av feminism. Det feministiska perspektivet tillämpas även på Pierre Bourdieus teorier som introduceras i de följande underkapitlen.

1.2.2 Tillämpandet av Pierre Bourdieus fältteori och begreppet habitus

I avhandlingen tillämpas den franska sociologen och forskaren Pierre Bourdieus fältteori för att analysera arkitekturbranschen som ett fält och arkitekturtävlingarna som en del av det. Trots att Bourdieu ursprungligen intresserade sig för klassamhället och maktens reproduktion i allmänhet i samhället, behandlade han även maktförhållandet mellan män och kvinnor i sin senare produktion under 1990-talet.

Bourdieu intresserade sig framför allt för klassamhället, klassernas uppkomst och kulturens betydelse i reproduktion av social skiktning.⁸ Bourdieus samhällsteori utgår från att samhället består av olika sociala arenor eller fält som uppstår då agenterna (det vill säga individerna på fältet) strider om något gemensamt de uppfattar som viktigt, till exempel vad som ska betraktas som riktig konst eller god vetenskap.⁹ I princip kan vilket socialt system som helst som kan visas fungera enligt principerna för Bourdieus fältteori ses som ett fält.¹⁰ Den akademiska världen, den politiska arenan och kulturvärlden är typiska exempel på några av de största fälten inom samhället. I avhandlingen ses arkitekturbranschen som ett exempel på ett fält och ett socialt rum. Inom detta fält finns det även mindre subfält, till exempel den akademiska världen som utbildar arkitekter, den institutionella världen med kulturorganisationer och institutioner som SAFA. Även den sociala arenan för arkitekturtävlingar kan anses som ett eget mindre subfält. Alla dessa subfält bidrar till att upprätthålla den stora sociala arenan.

Enligt Bourdieus teori reproduceras makt och status genom mänskligt handlande och praktiker som människor mer eller mindre vanemässigt tillämpar och förverkligar

⁸ Pettersson m.fl. 2017, 134.

⁹ Pettersson m.fl. 2017, 139.

¹⁰ Moi 1994, 5.

inom samhällets olika fält. Dessa mänskliga handlingar och praktiker bidrar till att maktstrukturerna inom samhället upprätthålls.¹¹ Trots detta, påpekar Pettersson m.fl. att det å andra sidan finns en pågående strid där människor strider om “ [...] tolkningsföreträde, maktpositioner och rangordning” på de olika fälten.¹² Ju mera individen lyckas skaffa sig av de tre grundtyperna på Bourdieus kapitaltyper, det vill säga *det ekonomiska, kulturella* och *sociala kapitalet*, desto högre kliver hen upp i hierarkin. Striden handlar i slutändan om möjligheten att uppnå källan till den så kallade symboliska makten.¹³ Enligt Pettersson m.fl. är ” [...] det avgörande för individens status inte enbart mängden av kapital, utan även den för fältet adekvata sammansättningen”.¹⁴ De olika kapitaltyperna bidrar till bildandet av *symboliskt kapital*, en kapitalform som innebär allt som värderas högst inom ett fält och är således tillgången till makt.¹⁵

Enligt Bourdieu blir den sociala siktningen tydligast till i vår *habitus*¹⁶ och det är bland annat genom våra habitus vi får tillgång till de olika fälten. Enligt Pierre Bourdieus tankevärld är det alltså inte möjligt för en individ att själv legitimera sin ställning som konstnär utan konstnärens existens beror på fältet och hur den är konstituerad. Utgående från detta synsätt behöver individerna ett erkännande av de andra på fältet för att själv kunna bli en del av ett fält. Detta uppnås oftast genom individens habitus och genom olika slags kapitaltyper. På grund av att individer från samma klass ofta tenderar att ha liknade habitus och praktiker bidrar detta istället till utformning av en intern logik på fältet, där individer med likadan habitus reproducerar de klassbetonade praktikerna.¹⁷

¹¹ Pettersson m.fl. 2017, 134.

¹² Pettersson m.fl. 2017, 139.

¹³ *Det sociala kapitalet* innebär bland annat individens nätverk av kontakter inom och utanför fältet. *Det kulturella kapitalet* består bland annat av examen och intellektuella prestationer men även av individens habitus, dvs. individens uppfattningar, handlingar och smak. *Det ekonomiska kapitalet* består bland annat av inkomster, förmögenhet och andra ekonomiska tillgångar. Pettersson m.fl. 2017, 137-139.

¹⁴ Pettersson m.fl. 2017, 139.

¹⁵ Pettersson m.fl. 2017, 137.

¹⁶ Pettersson m.fl. förklarar begreppet *habitus* i Bourdieus teori som någonting som människan förvärvar genom sin uppväxt och uppfostran. Klass, kön etnicitet och utbildning är bland de viktigaste sakerna som utformar individens habitus. Enligt Pettersson m.fl. är *Habitus* ett viktigt ” [...] grundval för individens sätt att tänka och handla” t.ex. vad gäller ” [...] materiella och ideologiska livsbetingelser, sätt att leva, lära och reflektera [...]”. Detta är individen trots allt själv oftast omedveten om. 2017, 135.

¹⁷ Pettersson m.fl. 2017, 135.

Å andra sidan och såsom Nyman påpekar, anser Bourdieu att ” [...] människor inte alltid är maktlystna utan endast ibland.”¹⁸ Agenter som utmanar de rådande praxis och den ”rätta läran”, det vill säga *doxa*¹⁹, kallas för *de heterodoxa*. Dessa agenter på fältet utmanar *de ortodoxa*, agenterna som är etablerade på fältet och som har tillgången till symbolisk makt.²⁰ På grund av den kontinuerliga kampen om den symboliska makten, skapar individer med olika slags habitus (det vill säga olika sätt att tänka, agera och uppfatta omvärlden) förändring och dynamik på de olika fälten. Fälten kan alltså ändras genom att nya tankesätt och praxis legitimeras på fältet.

Inom feministisk forskning har det funnits ett stort intresse för Pierre Bourdieus fältteori, vilket bland annat kan anses bero på det faktumet att teorin utgår från en hierarkisk syn på den sociala världen och samhället.²¹ Den norska litteraturvetaren och feministen Toril Moi (f.1953) skriver i sin artikel “Att erövra Bourdieu” (1994) om tillämpning av Bourdieus teorier inom feministisk forskning. Moi förklarar i sin analys följande:

“ [...] Skillnaden mellan feminism med tillämpande av Bourdieus teorier och vissa andra former av materialistisk feminism är naturligtvis inte betoningen på kön som en socialt konstruerad kategori utan det faktum att Bourdieus perspektiv också förutsätter att kön alltid är en social variabel enhet, som bär med sig olika stort symboliskt kapital i olika kontexter”.²²

Enligt Moï's tolkning av Bourdieu innebär alltså *könet i sig* olika mängder av symboliskt kapital beroende på fältet och dess strukturer. Könet kan enligt den feministiska synvinkeln således vara en avgörande faktor med tanke på uppnående av maktpositioner inom vissa fält.

För Bourdieu kunde kvinnornas undanställda ställning i samhället trots allt förklaras framför allt via en social vedertagen praxis och de sociala könen reproduktion inom fälten. I hans senare utgivna boken *Den manliga dominansen* (1999) diskuterar Bourdieu varför de patriarkaliska strukturerna återfinns och reproduceras inom samhället trots kvinnornas inträde till samhällets olika fält samt deras allt bättre möjligheter att skapa sig olika slags grundtyper av kapital: enligt Bourdieu bibehålls

¹⁸ Nyman 2018, 10.

¹⁹ ”Det som är för givet taget, legitimt och som kan anses vara den ”rätta läran” på ett fält. Pettersson m.fl. 2017, 142.

²⁰ Pettersson m.fl. 2017, 142.

²¹ Nilsson 2017, 178.

²² Moi 1994, 17.

den manliga dominansen i samhället genom förbruk av en nästan osynlig, dold och ”mjukt” form av maktbruk, det så kallade symboliska våldet.²³

1.2.3 Tillämpandet av Bourdieus teori om symboliskt våld och begreppet könshabitus

Det symboliska våldet kommer till bland annat genom socialiseringsprocesser som tillämpas av samhället och av den sociala världen under individens uppväxt. Enligt Bourdieu börjar socialiseringsprocessen i ett tidigt skede av individens liv och den genomförs både av det offentliga patriarkatet (till exempel av staten och skolor) och av det privata patriarkatet som enligt hans teori utgörs av familjen.²⁴ Individens *könshabitus*²⁵ utformas av en uppfostrings- och utbildningsprocess till någondera av de dikotomiska könsnormerna, det vill säga den manliga eller den kvinnliga.

Moi bygger sin analys vidare genom att analysera det symboliska våldets betydelse i Bourdieus teori. Moi anser att Bourdieus tankar kretsar i slutändan till att “Könsskillnad är varken en fråga om ett innersta väsen eller en enkel beteckning [...] utan en fråga om socialt vedertagen praxis.”²¹

“För Bourdieu är sexuell underordning framförallt en effekt av symboliskt våld. Det gör att de traditionella relationerna mellan könen formas av en habitus som legitimerar männens makt även för kvinnorna. I den mån symboliskt våld fungerar, producerar det kvinnor som delar samma habitus som förtycker dem. I ett fullständigt doxiskt samhälle kommer kvinnor som sociala agenter att frivilligt välja det sociala öde som de i alla fall inte kan komma undan: amor fati eller “självuppfallande profetia” är termer som Bourdieu använder för att beskriva sådana kvinnors situation.”²⁶

Det symboliska våldet kan dessutom anses bli effektivt på grund av att de dominerade (kvinnor) kan anses vara själva delaktiga i förverkligandet av processen. Enligt Bourdieu kan “ [...] den symboliska makten inte utövas utan bidrag från dem som utsätts för den, och som utsätts för den bara därför att de konstruerar den som sådan”.²⁷ Miia Torikka förklarar Bourdieus syn om de dominerades delaktighet i sin uppsats:

²³ Bourdieu 2004, 11.

²⁴ Bourdieu 2004, 101.

²⁵ Individens *Könshabitus* kräver en social uppfostrings- och utbildningsprocess. Genom dessa processer “[...]ristas de sociala maktrelationerna in i själva kroppen. Även kroppen kan anses bli “[...] en ständig påminnelse om de sociala maktrelationerna med avseende på kön”. Moi 1994, 13.

²⁶ Moi 1994, 12-13.

²⁷ Bourdieu 2004, 53.

”Symboliskt våld utövas med hjälp av de dominerandes delaktighet i och med de hjälper till att konstruera den som sådan dels genom kroppslig praxis -habitus- och dels genom att använda androcentriska tankescheman – kolonialisering av tanken – för att orientera sig i världen som är formad av de maktrelationer vilka de är frågande i. [---] Resultatet av dominansrelationernas inskription i kroppen är att den dominerade, oftast omedvetet, bidrar till sitt eget förtyck genom att på förhand tyst acceptera de gränser som påläggs henne. Detta tar sig i oftast uttryck genom kroppsliga känslor som skam, skuld och förödmjukelse.”²⁸

Utgående från dessa perspektiv ses arkitekturbranschen som ett fält, där arkitekturtävlingar utgör ett viktigt subfält. Det biologiska könet analyseras som en faktor som bär med sig olika mängder av symboliskt kapital beroende på fältet och dess strukturer. *Habitus* och *könshabitus*, ses som ett resultat av ett kulturellt och socialt skeende: de bidrar till individens inlärd sätt att vara, tänka och leva. Dessa synsätt tillsammans med Bourdieus begrepp om *symboliskt våld*, kommer att tillämpas i analysen gällande arkitekturbransch som fält och den kvinnliga arkitektens synlighet i tävlingskulturen både historiskt sett och under 2000-talet.

1.3 Begreppsdefinitioner

Som begreppsdefinition förklaras skillnaderna mellan tävlingsformernas två huvudkategorier.

1.3.1 Allmänna arkitekturtävlingar och inbjudningstävlingar

En arkitekturtävling kan vara antingen en öppen, det vill säga en allmän arkitekturtävling eller en inbjudningstävling. Allmänna arkitekturtävlingar ordnas årligen i varierande antal, och de är en öppen tävlingsform för enskilda arkitekter, arkitektbyråer och grupper. Deltagarmängden är inte begränsad och även utländska arkitektgrupper får delta i dem.²⁹ En stor del av dessa tävlingar arrangeras av städer och kommuner men även av privata företag. Huotelin & Kaipainen lyfter fram att de offentliga arrangörerna har arrangerat tävlingar förhållandevis mest och historiskt sett har byggnader för utbildning, kultur och områdesplanering utgjort de huvudsakliga temaområdena för arkitekturtävlingar.³⁰ Detta gäller både allmänna tävlingar och inbjudningstävlingar. Deltagarmängden varierar från en tävling till en annan men enligt

²⁸ Torikka 2002, 16-17.

²⁹ Huotelin & Kaipainen 2006, 16.

³⁰ Huotelin & Kaipainen 2006, 30.

Huotelin & Kaipainen har speciellt intressanta och utmanande arkitekturtävlingar intresserat arkitekterna mest och de har således fått flest deltagare.³¹ Fördelen med allmänna tävlingar kan anses vara möjligheten att få ett brett utbud av olika slags förslag och material varifrån det lätt går att jämföra till exempel kostnaderna för olika slags visioner.

Enligt Kazemian m.fl. har inbjudningstävlingar varit den dominerande tävlingsformen både i Finland och i de övriga Nordiska länderna.³² Inbjudningstävlingar skiljer sig från de allmänna tävlingarna genom att arrangörerna skickar direkta inbjudningar till förutvalda arkitekter eller arkitektbyråer. Inbjudningstävlingar arrangeras i allmänhet av privata företag samt bostads- och lokalbygggherrar. Fördelen med denna tävlingsform kan anses vara arrangörens möjlighet att bekanta sig med några alternativ.³³ Detta hjälper med att kunna effektivt verkställa projekten i en förmånlig tid.

1.4 Tidigare forskning och litteraturöversikt

Avhandling bygger vidare på diskussionen om det västerländska kulturarvet från ett feministiskt perspektiv, där den kvinnliga konstnärens osynlighet har varit en framträdande del i den västerländska konstkanonen. Inom konstvetenskaplig forskning har framför allt den amerikanska konsthistorikern Linda Nochlins (1931–2017) berömda artikel ”Why Have There Been No Great Women Artists” (1971) utgjort en viktig grund för den konstvetenskapliga feministiska forskningen.³⁴ Beatriz Colominas (f.1952) artikel “Blindness to women turns out to be blindness to Architecture itself” (2018) fortsätter i fotspår av denna forskningstradition genom att kritiskt framhäva orsaker till den kvinnliga arkitektens osynlighet historiskt sett.

Det finns förhållandevis mycket internationell forskning som behandlar arkitektprofessionen ur ett feministiskt perspektiv från och med 1970-talet.³⁵ Motsvarande forskning i Finland har dock gjorts i mindre utsträckning. Utöver Renja Suominen-Kokkonens nämnda verk *The Fringe of the Profession. Women as Architects in Finland from the 1890s to the 1950s* (1992) utgör hennes artikel “Arkkitehtinaiset – koulutus,

³¹ Huotelin & Kaipainen 2006, 30-31.

³² Kazemian m.fl. 2007, 36.

³³ Kazemian m.fl. 2007, 36.

³⁴ Lähdesmäki 2012, 115.

³⁵ Werner 2006, 20-24.

ammatti ja naisen paikka” i verket *Arkkitehdin työ. Suomen Arkkitehtiliitto 1892–1992* (1992) redigerad av Pekka Korvenmaa, en historisk överblick av de kvinnliga arkitekternas ställning och möjligheter inom professionen i Finland. Hanna Tyveläs fortfarande opublicerad doktorsavhandling kommer att behandla arkitektens profession ur ett feministiskt perspektiv i skiftet mellan 1960- och 1970 talen.³⁶ Utöver dessa, behandlas de finländska kvinnliga arkitekternas akademiska karriärer i verket *Me - ensimmäiset väitelleet suomalaiset naisarkkitehdit 1984-1994* redigerad av Hilikka Lehtonen och utgiven av Architecta år 2017. Under 2000-talet har Heljä Huhtanen undersökt de kvinnliga arkitekternas upplevelser av könsdiskriminering inom arkitektbranschen i sin pro gradu avhandling *Sankariarkkitehtien varjossa. Naisarkkitehtien kokemuksia ja tulkintoja sukupuolisyrynnästä* (2003). Heljänen tangerar även kort arkitekturbranschen som tävlingsinstitution. Avhandlingen var ett beställningsarbete beställt av Finlands Arkitektförbund som år 2001 grundade en jämställdhetsgrupp för att utreda jämställdhetssituationen inom branschen på begäran av Akava, den fackliga centralorganisationen för högutbildade.

Helena Werners doktorsavhandling *Kvinnliga arkitekter Om byggpionjärer och debatterna kring kvinnlig yrkesutövning i Sverige* (2006) ger en bra översikt av de kvinnliga arkitekternas historia internationellt, i Norden och speciellt i Sverige. Despina Stratigakos och hennes tidigare nämnda verk *Where Are the Women Architects* (2016) kan även inkluderas i den tidigare forskningen kring ämnet. Stratigakos forskning har även annars tangerat de kvinnliga arkitekternas historia ur ett genus-och jämställdhetsperspektiv på en bredare nivå inom den Anglo-Amerikanska forskningen.³⁷

Arkitekturtävlingar har varit ett relativt outforskat område nationellt sett före 2000-talet. Pertti Sollas artikel ”Arkkitehdit ja arkkitehtikilpailut” i det tidigare nämnda verket *Arkkitehdin työ. Suomen Arkkitehtiliitto 1892–1992*, var bland de första skrifter där de finländska arkitekturtävlingarnas historia och tävlingskulturens drag behandlades. Efter detta har bland annat Paula Huotelins och Maarit Kaipainens redigerade utställningskatalog *Kilpailtuja unelmia ja työvoittaja- 130 vuotta suomalaisia arkkitehtuurikilpailuja* (2006) kompletterat inblicken i det finländska

³⁶ Arkkitehtuurimuseo 2020, <https://www.mfa.fi/tapahtumat/puheenvuoroja-suunnittelijat-ja-positiot-aino-aallosta-feministiseen-suunnitteluun/> hämtad: 27.12.2020.

³⁷ University at Buffalo School of Architecture and Planning, <http://ap.buffalo.edu/People/faculty.host.html/content/shared/ap/students-faculty-alumni/faculty/Stratigakos.detail.html> / hämtad: 20.2.2021.

tävlingssystemet och de mest berömda belönade arkitekturuppgifterna mellan 1870-2005. I detta verk lyfter Huotelin & Kapiainen även kort fram obalansen vad gäller könsfördelningen i tävlingarna, dvs. att kvinnornas synlighet i tävlingar har förhållandevis varit mindre jämfört med kvinnornas medlemsproportion i SAFA.³⁸ Under 2006-2007 fanns det ett växande forskningsintresse för tävlingsverksamheten i Norden med fem avhandlingar under arbete.³⁹ I samband med detta publicerades även Reza Kazemian, Magnus Rön och Charlotte Svenssons studie *Arkitekturtävlingar: Erfarenheter från Finland* (2007) som kartlade tävlingsverksamheten i Finland.

1.5 Disposition

I avhandlingens två följande kapitel behandlas de kvinnliga arkitekternas historia ur ett feministiskt perspektiv samt Pierre Bourdieus fältteori för att kunna utreda den kontextuella och teoretiska bakgrunden för avhandlingens senare analys.

I kapitel två behandlas de kvinnliga arkitekternas historia och ställning i Finland i relation till feminismens vågor. Könsfördelningens utveckling inom branschen från 1900-talets början till 2010-talet kartläggs tidsmässigt i relation till feminismens olika tidsperioder. Kapitlet ger även en internationell inblick och jämförelse till de kvinnliga arkitekternas ställning historiskt sett. Det kvinnliga aktörskapet och den kvinnliga arkitektens roll inom branschen analyseras utgående från historiska exempel.

I kapitel tre tillämpas Pierre Bourdieus fältteori och hans teori om symboliskt våld på den historiska genomgången av de tidiga kvinnliga arkitekternas ställning inom branschen. Även nyare undersökningar från 2000-talet presenteras och analyseras. Arkitekturbranschen, arkitekturtävlingarnas betydelse och de kvinnliga arkitekternas osynlighet historiskt sett diskuteras och analyseras utgående från Bourdieus teorier och begrepp.

I kapitel fyra presenteras en kort genomgång av den finländska traditionen med arkitekturtävlingar. Sedan framställs avhandlingens primärmaterial, det vill säga 133 allmänna tävlingar mellan åren 1998–2018. Primärmaterialet undersöks för att kunna kartlägga den kvinnliga arkitektens synlighet och aktörskap i de allmänna tävlingarna under den gångna och närhistoriska tidsperioden. Vidare kartläggs de projekt där kvinnliga arkitekter har varit med för att kunna analysera ifall det går att hitta ett typiskt

³⁸ Huotelin & Kapiainen 2006, 25.

³⁹ Kazemian m.fl. 2007, 25.

drag för dessa projekt. Den samhälleliga aspekten av könsbalansen och dess betydelse inom yrkeskulturen diskuteras med utgångspunkt i arkitekturteorier som beaktar genuskänsliga planeringspraktiker.

Kapitel fem utgör analysdelen för de analyserade arkitekturtävlingarna. Resultaten i arkitekturtävlingar analyseras ur ett genusperspektiv och utgående från Bourdieus fältteori. Genom närhistoriska exempel av debattområdena som har präglat diskussionen om könsjämsställdhet på en samhällelig nivå och bland de kvinnliga arkitekternas yrkesutövning, analyseras resultaten även med hjälp av Bourdieus teori om symboliskt våld.

I kapitel sex sammanställs och diskuteras resultaten från de tidigare kapitlen. Fokuset ligger i att besvara forskningsfrågorna. Avhandlingen avslutas med en sammanfattning.

2 DEN KVINNLIGA ARKITEKTENS PROFESSION I FINLAND I RELATION TILL FEMINISMENS VÅGOR UNDER 1900- OCH 2000-TALEN

Kapitel två ger en historisk överblick av kvinnornas historia inom professionen i Finland. De nuvarande maktförhållandena och hur den kvinnliga arkitektens situation inom branschen har ändrats från 1900-talets början till 2010-talet diskuteras i kapitlet med anknytning till feminismens vågor under denna tidsperiod. I kapitlet ges även en internationell och jämförande inblick i ämnet. Den kvinnliga arkitektens roll och aktörskap historiskt sett diskuteras som sist.

2.1 Den kvinnliga arkitekten och första vågens feminism

Den första vågen av feminism skedde internationellt sett under 1800-talets andra hälft och i början av 1900-talet då kvinnor började kämpa för politisk rösträtt och lika rättigheter inom samhället för kvinnor. Kvinnorörelserna var aktiva inom olika länder i Europa men även utanför den västerländska kontexten. År 1906 blev Finland det första landet i Europa där kvinnor beviljades allmän rösträtt och rättigheten att delta i politisk verksamhet.⁴⁰

Rättigheten att få utbilda sig var bland de största frågorna för den första vågens feminister.⁴¹ Kvinnornas möjligheter att inträda den akademiska arkitektutbildningen i

⁴⁰ Jallinoja 1983, 17.

⁴¹ Suominen-Kokkonen 1992, 29.

skedde i början med undantagstillstånd såväl i Finland som internationellt sett. I Finland fick kvinnor delta med undantagstillstånd i akademiska studier vid Kejserliga Alexanders Universitet i Helsingfors redan i slutet av 1880-talet, men år 1901 blev detta en allmän rättighet.⁴²

Enligt Suominen-Kokkonen påbörjade sex stycken kvinnliga studeranden sina arkitekturstudier vid Helsingfors Polytekniska institutet mellan 1887 och 1894, bland dem fanns bland annat Signe Hornborg (1862–1916).⁴³ I USA hade bland annat Sophia Hayden (1868–1953) påbörjat sina studier vid Massachusetts Institute of Technology (MIT) ungefär under samma tidsperiod.⁴⁴ Enligt Werner fick den amerikanska Julia Morgan (1872–1957) som första kvinnlig studerande inträde till arkitektutbildningen vid l'École Nationale Supérieure des Beaux-Arts i Paris år 1898. I Sverige fick kvinnor en laglig rätt att inträda arkitektutbildningen vid Kungliga Tekniska Högskolan i Stockholm först 1921, bortsett från vissa undantagstillstånd som hade skett från och med slutet av 1890-talet.⁴⁵

I Norden var Finland trots allt varit det första landet där kvinnor hade fått inträde till arkitekturutbildningen.⁴⁶ Den finländska arkitekten Signe Hornborg har med stor sannolikhet ansetts ha varit den första kvalificerade kvinnliga arkitekten i Europa. Hon utexaminerades från det Helsingfors polytekniska institutet år 1890.⁴⁷ Tillsammans med den amerikanska Mary Page som hade utexaminerats 1878 från University of Illinois, var de bland de första kvalificerade kvinnliga arkitekter i hela världen.⁴⁸

Även om jämställdhetsutvecklingen framskred märkbart under 1900-talets början anknöts kvinnans roll i samhället starkt till den privata sfären. Suominen-Kokkonen lyfter fram bland annat stora organisationer såsom Martha-föreningen, som verkade på den samhälleliga nivån och talade för kvinnornas roll i hemmet; kvinnans ansvar för hemarbeten och moderskap var av central betydelse.⁴⁹ De kvinnliga arkitekterna som

⁴² Suominen-Kokkonen 1992, 30.

⁴³ Suominen-Kokkonen 1992, 30.

⁴⁴ Britannica, sökord *Sophia Hayden*: <https://www.britannica.com/biography/Sophia-Hayden> hämtad: 23.01.2021.

⁴⁵ Werner 2006, 30, 32.

⁴⁶ Werner 2006, 30.

⁴⁷ Suominen-Kokkonen 1992, 31.

⁴⁸ Werner 2006, 29.

⁴⁹ Suominen-Kokkonen 1992, 113.

arbetade inom den offentliga sektorn skilde sig därigenom mycket från den andra stora kvinnogruppen i samhället som medverkade i den privata sfären utan en högre utbildning och yrkeskompetens. Enligt Suominen-Kokkonen var diskrimination inom utbildningen inte ett stort problem för de tidiga kvinnliga arkitektstuderandena, men däremot skapade könsnormer konflikter för de blivande kvinnliga arkitekternas professionella identiteter.⁵⁰ Arkitektens profession ansågs vara ett "manligt yrke" och utbildningen tekniskt baserad, vilket passade dåligt ihop med de mjuka och feminina värderingar som stereotypiskt ansågs tillhöra det kvinnliga könet. Utöver att bli en expert inom sitt ämnesområde, krävdes att de kvinnliga arkitekterna lyckades skapa en godtagbar identitet för att kunna utöva professionen. Suominen-Kokkonen framhäver hur de kvinnliga arkitekterna i praktiken var tvungna att välja ifall de ville bli respekterad som "kvinna" eller som sakkunnig arkitekt inom den tekniskt och manligt dominerade branschen.⁵¹ Även de som ville bli respekterad som båda, var i slutändan tvungna att ge mera betydelse för någondera.

En av tidens mest framgångsrika kvinnliga arkitekter, Wivi Lönn (1872–1966), var den första kvinnliga arkitekterna med sin egen arkitektbyrå. Lönn gjorde en exceptionell karriär, men å andra sidan gifte hon sig aldrig och skaffade inga barn. Av de tidiga finländska arkitekterna deltog Wivi Lönn även framgångsrikt i tävlingar både självständigt och i samarbete bland annat med Armas Lindgren. Bland deras mest kända verk är teatern Estonia i Tallinn.⁵² Lönn var en skicklig och produktiv arkitekt som planerade flera offentliga byggnader under sin karriär. Enligt Suominen-Kokkonen fick hon trots allt inte speciellt stor offentlig uppmärksamhet på fältet eller på den samhälleliga nivån vare sig för hennes arkitektoniska innovationer eller för hennes tävlingsvinster.⁵³ En annan känd kvinnlig arkitekt från denna tidsperiod är Aino Aalto (1894–1949) som mestadels har blivit känd som designer och inredningsarkitekt samt som hustru och arbetspar till den världsberömda arkitekten Alvar Aalto (1898–1976).

De första kvinnliga arkitekterna i Finland kan anses ha varit en aktiv grupp med egen organiserad verksamhet ända från 1910-talet då de kvinnliga arkitektstuderandenas studentförening *Tumstock* grundades. Även i USA grundades i början av 1920-talet en

⁵⁰ Suominen-Kokkonen 1992, 112.

⁵¹ Suominen-Kokkonen 1992, 112-113.

⁵² Suominen-Kokkonen 1992, 43-44.

⁵³ Suominen-Kokkonen 1992, 115.

motsvarande studentförening, vilket senare utformades till en av de mest signifikanta kvinnoföreningarna inom arkitektur i USA.⁵⁴ Av de 63 kvinnor som blev antagna till det Polytekniska institutets (senare Polytekniska Universitets) arkitektutbildning mellan 1887 och 1917, utexaminerades 43 kvinnor.⁵⁵

De finländska kvinnliga arkitekterna utgjorde redan under 1930-talet cirka 30 % av SAFA:s medlemmar (av 75 medlemmar var 21 stycken kvinnor), vilket var internationellt sett exceptionellt.⁵⁶ Av de över 100 stycken kvinnliga arkitekter som vid början av 1940-talet hade utexaminerats, utövade över hälften sin profession.⁵⁷ Som jämförelse utgjorde kvinnliga arkitekter år 1926 endast cirka 1 % av arkitekterna i USA.⁵⁸

Trots att de kvinnliga arkitekterna hade fått ett relativt bra fotfäste i den finländska arkitekturbranschen vid ankomsten till 1940-talet, påpekar Suominen-Kokkonen de problem som gällde kvinnornas ställning i föreningen SAFA. Där ansågs jämställdheten praktiskt sett vara obefintlig.⁵⁹ De kvinnliga arkitekterna såg sig själva som en separat grupp inom den institutionella arkitekturbranschen och på grund av detta grundades världens första officiella förening för de kvinnliga arkitekterna på nationell nivå, Architecta, år 1942. Föreningen gav enligt Suominen-Kokkonen ”en kvinnlig sfär” för arkitekterna inom den manligt dominerade branschen.⁶⁰

2.2 Den andra vågen (1950–1980)

Mellan 1950- och 1980-talen skedde en ny våg av feminism eller kvinnorörelse som har betecknats som den andra vågens feministiska rörelse. Under denna tidsperiod ansågs att en ny fundamental omstrukturering av samhället skulle vara nödvändigt för att kunna ändra på de sociala hierarkierna och värderingarna (som påverkade det sociala och politiska livet) i samhället.⁶¹ Kvinnans ställning som en del av den offentliga sfären och som en aktör i arbetslivet blev allt synligare. Enligt Statistikcentralens statistik, utgjorde

⁵⁴ Association of Women in Architecture and Design, <https://www.awaplusd.org/our-history> hämtad: 28.3.2021.

⁵⁵ Suominen-Kokkonen 1992, 33.

⁵⁶ Suominen-Kokkonen 1992, 109; Schulman 2017, 74.

⁵⁷ Suominen-Kokkonen 1992, 97.

⁵⁸ Stratigakos 2016, 15.

⁵⁹ Suominen-Kokkonen 1992, 111.

⁶⁰ Suominen-Kokkonen 1992, 111-112.

⁶¹ Hatt & Klonk 2006, 146.

kvinnor cirka 38 procent av alla yrkesverksamma i Finland vid ankomsten till 1950-talet, för män var det motsvarande antalet cirka 61 %.⁶² I samband med feminismens utveckling skedde även ändringar inom konstvärlden. Intresset för de historiska kvinnliga konstnärerna och framhävandet av dem växte fram i samband med att feminism under 1970-talet blev en egen akademisk forskningsinriktning. Även arkitekturbranschen och dess kvinnliga pionjärer framhövdes för första gången via arkitektutställningar.

Enligt Schulman hade de kvinnliga arkitekterna sökt sig framför allt till den offentliga sektorn för att bättre kunna kombinera yrkes- och familjelivet.⁶³ Inom den offentliga sektorn förblev de kvinnliga arkitekterna trots allt lätt anonyma, och den offentliga sektorn medförde även sämre arbetsvillkor, lön och respekt. En av de tidiga kvinnliga arkitekterna, Salme Setälä (1894-1980), skrev om sina erfarenheter och svårigheter att uppnå högre positioner, trots sin långa erfarenhet och kompetens inom branschen. Av hennes skrifter utgår det att diskriminering och nedsättande på grund av hennes kön var förekommande saker inom branschen.⁶⁴

På 1960-talet hade redan cirka 250 kvinnliga arkitekter utexaminerats i Finland.⁶⁵ Som den sammanställda statistiken i tabell 1 visar, var ca 25-26 % av de yrkesverksamma finländska arkitekterna mellan 1950- och 1970-talen kvinnor. I Finland utgjorde de kvinnliga arkitekterna redan en relativt stor andel av arkitektkåren jämfört med situationen till exempel i USA där inga större ändringar i de kvinnliga arkitekternas andel hade skett efter 1900-talets början. Stratigakos framför hur de kvinnliga arkitekterna utgjorde häpnadsväckandevis endast 3,7 % av alla verksamma arkitekter i USA så sent som år 1975.⁶⁶

⁶² Statistikcentralen 1995, 35.

⁶³ 2017, 75.

⁶⁴ Suominen-Kokkonen 1992, 115.

⁶⁵ Föreningen Architecta (b), <http://www.architecta.fi/historia/> hämtad: 1.11.2019.

⁶⁶ Stratigakos 2016, 15.

År	Alla	Män	Kvinnor	Män (%)	Kvinnor
1950	442	324	118	73 %	27 %
1970	1091	819	272	75 %	25 %
1975	1818	1354	464	74 %	26 %
1980	2051	1453	598	71 %	29 %
1985	2416	1636	780	68 %	32 %

Tabell 1. Yrkesverksamma och sysselsatta arkitekter i Finland enligt kön 1950-1995. Källa: Statistikcentralen 1995, 96, 116.

Den andra vågens feminism och den politiska feministiska rörelsen under 1960- och 1970-talet påbörjades i USA och fick ett stort inflytande där.⁶⁷ I samband med den andra vågens feminism tog de kvinnliga arkitektföreningarna såsom *The Organization of Women Architects* (OWA), *Chicago Women in Architecture* (CWA) och *Alliance of Women in Architecture* (AWA) de kvinnliga arkitekternas ställning inom branschen i bearbetning på en allt bredare samhällelig nivå.⁶⁸

Enligt Tyvelä blev de ”professionella missbruken” inom arkitekturbranschen speciellt synliga för kvinnliga arkitekter i andra nordiska länder vid ankomsten till andra vågens feminism.⁶⁹ I Sverige grundades nätverk för de kvinnliga arkitekterna först i skifte mellan den andra och tredje vågen av feminism. Kvinnors Byggforum grundades 1981 och föreningen Athena, det vill säga Föreningen Sveriges kvinnliga arkitekter, år 1986.⁷⁰ Utgående från det finländska perspektivet skedde kvinnliga arkitekternas organisering i de andra nordiska länderna således relativt sent och för dessa nya kvinnliga arkitektföreningar i Norden hade *Architecta* i Finland fungerat som förebild.

Den andra vågens feminism och dess starka frammarsch ledde till att även konstfältet inkluderat museisektorn, blev intresserad av att framhäva kvinnliga konstnärer genom specifika utställningar. En av världens första museiutställningar angående kvinnliga arkitekter och deras verk ”*Women in American Architecture: A Historic and Contemporary Perspective*” ordnas år 1977 i Brooklyn Museum. I Paris ordnades 1978 utställningen *Les femmes architects exposent*.⁷¹

⁶⁷ Lähdesmäki 2012, 113.

⁶⁸ Organization of Women Architects and Design, <https://owa-usa.org/history.php> hämtad: 04.04.2021.

⁶⁹ Tyvelä 2019, 44.

⁷⁰ Tyvelä 2019, 44.

⁷¹ Tyvelä 2019, 44.

En av de första utställningarna i Finland gällande finländska kvinnliga arkitekter ordnades år 1982 av föreningen Architecta. Några år senare verkställde Rakennustaiteen museo en storutställning *Profiles. Pioneering women Architects from Finland*.

Utställningen visades även utanför den finländska kontexten, i flera europeiska länder och i USA.⁷² I Finland krossade de kvinnliga arkitekterna glastak inom arkitekturens andra delområden under 1980-talet, vilket var relativt tidigt enligt Tyvelä. Med detta hänvisar hon bland annat till att den första kvinnliga arkitekten i Finland doktorerade år 1984, och den första professurtjänsten inom arkitektur blev tilldelad en kvinnlig arkitekt år 1986.⁷³ Såsom statistiken i tabell 1 visar, utgjorde kvinnliga arkitekter cirka en tredjedel av de yrkesverksamma arkitekterna i Finland under 1980-talet.

I samband med den andra vågens feminism ökade alltså intresset och synligheten för de kvinnliga arkitekterna både inom den akademiska världen och på konstfältet. Genom feministisk forskning och utställningar påbörjades framhävande av den kvinnliga arkitektens synlighet på den samhällliga nivån i olika länder, men denna gång var det speciellt USA som var banbrytare i detta. I Finland hade den kvinnliga arkitekten trots allt redan vid ankomsten till den andra vågen etablerat sin ställning relativt bra jämfört med till exempel de kvinnliga arkitekternas synlighet inom den amerikanska branschen. Kvinnornas andel som yrkesutövare hade stigit på den samhällliga nivån och således hade deras synlighet som en del av det offentliga, det vill säga som arbetstagare ökat. Vid ankomsten till den tredje vågen år 1990 och precis före lågkonjunkturen i Finland, visar Statistikcentralens statistik att kvinnornas antal som löntagare i Finland var även allmänt sett på en högre än de motsvarande siffrorna för män.⁷⁴

2.3 Den kvinnliga arkitektens profession i relation till den tredje vågen

Den tredje vågens feminism anses ofta ha påbörjat i början av 1990-talet. Den tredje vågens feminism utvidgade jämställdhetsaspekten att även beröra andra sexuella minoriteter och minoriteter överlag i samhället; perspektivet utvidgades till olika håll, vilket ledde till att feminism i sig inte mera kunde betraktas som en enskild teoretisk

⁷² Schulman 2017, 76.

⁷³ Tyvelä 2019, 44.

⁷⁴ Statistikcentralen 1995, 35.

inriktning eller politisk rörelse. Fokusen från att uppnå politiska rättigheter eller jämlikhet på en konkret nivå inom samhällets olika delområden skiftade till faktorer som skapade en mera subtil form av ojämlikhet inom samhällets olika delområden.⁷⁵

De kvinnliga arkitekternas synlighet som en del av den finländska arkitekturbranschen hade redan vid ankomsten till 1990-talet fått en etablerad ställning inom arkitekturbranschen, speciellt då man jämför hur den kvinnliga arkitektens synlighet hade utvecklats i andra stora västerländska länder såsom i USA. Medan den kvinnliga arkitektens synlighet i Finland steg inom branschen konsekvent under 1900-talet och i samband med feminismens vågor, hade förändringar i USA skett på ett mera dramatiskt sett och speciellt i efterspår av den andra och under denna tredje vågens feminism. Som statistiken nedantill i tabell 2 visar, utgjorde kvinnor cirka 34 % av de yrkesverksamma arkitekterna i Finland vid ankomsten till och under 1990-talet. Enligt American Institute of Architects (AIA) steg kvinnornas andel av legitimerade⁷⁶ arkitekterna i USA från 4 % till 13 % mellan åren 1988 och 1999, vilket inom den amerikanska kontexten var en dramatisk ökning och kan ses som en konsekvens för den andra vågens feministiska rörelse.⁷⁷

År	Alla	Män	Kvinnor	Män (%)	Kvinnor (%)
1990	3297	2182	1115	66 %	34 %
1995	2487	1652	835	66 %	34 %

Tabell 2. Yrkesverksamma och sysselsatta arkitekter 1990-1995 enligt kön i Finland. Källa: Statistikcentralen 1995, 96, 116.

Redan i början av 1930-talet hade de kvinnliga arkitekterna utgjort en exceptionellt stor del av SAFA:s medlemmar, cirka 30 %.⁷⁸ Det var trots allt först år 1994 då en kvinnlig representant valdes för första gången till ordförande för Arkitektförbundet i Finland, vilket kan anses ha varit relativt sent med tanke på de kvinnliga arkitekternas antal inom

⁷⁵Nationalencyklopedi, sökord *feminism*:

<https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/feminism> hämtad: 08.04.2021.

⁷⁶I USA betyder registrerad och licenserad arkitekt samma sak. Enligt den amerikanska modellen är arkitekten fullständig kompetent och legitimerad då hen har fått godkännande som licenserad eller registrerad arkitekt. Fontana Architects, <https://fontanarchitecture.com/registered-architects/> hämtad: 08.04.2021.

⁷⁷American Institute of Architects, <https://www.aia.org/articles/6252982-women-in-architecture> hämtad: 27.11.2020.

⁷⁸Se kapitel 2.1 i avhandlingen.

branschen och Architectas pionjärsställning som kvinnlig arkitektförening historiskt sett.⁷⁹ Heli Huhtanen framför i sin avhandling att under tidens lopp hade den ursprungliga tanken bakom Architectas verksamhet som aktiv kvinnoförening förändrats till ”klubbverksamhet” utan större jämställdhetsagenda.⁸⁰ Trots att Suominen-Kokkonen framför hur Architectas kvinnokollektiv hade bland annat redan under 1950-talet drabbats av vissa problem i den kollektiva gemenskapen och föreningens relation till SAFA hade varit omdiskuterad, påstår Tyvelä att de kvinnliga arkitekternas tidiga nätverkning via Architecta kan anses ha varit avgörande för jämställdhetsutvecklingen inom den finländska arkitektbranschen.⁸¹ De kvinnliga arkitekternas egen kollektiv inom branschen visar hur som helst att de kvinnliga arkitekterna var aktiva aktörer med en egen agenda inom den manligt dominerade branschen.

2.4 Vid ankomsten till 2010-talet: de kvinnliga arkitekternas osynlighet i tävlingskulturen och som pristagare

Såsom statistiken visar i tabell 3, har kvinnliga arkitekternas andel stigit inom Finlands Arkitektförbund under 2000-talet, vilket kan tolkas som att de kvinnliga arkitekterna har fått en allt mera etablerad ställning även inom det kollektiva arkitektförbundet. De kvinnliga arkitekternas andel i SAFA har höjts under åren och år 2019 utgjorde de kvinnliga arkitekterna 47 % av SAFA:s medlemmar.

År	Alla	Kvinnor (%)	Män (%)
2009	2359	42 %	58 %
2010	2507	-	-
2011	2515	40 %	60 %
2012	2503	43 %	57 %
2013	2444	42 %	58 %
2014	2401	43 %	57 %
2015	2360	43 %	57 %
2016	2339	46 %	54 %
2017	2295	46 %	54 %
2018	2261	45 %	55 %
2019	2241	47 %	53 %

Tabell 3. Kvinnornas och mäns andel av SAFA:s medlemmar 2009-2019. Källa: Mesilä, 2021.

⁷⁹ Tyvelä 2019, 44.

⁸⁰ Huhtanen 2003, 84; Suominen-Kokkonen 1992, 116.

⁸¹ Suominen-Kokkonen 1992, 110-111; Tyvelä 2019, 44.

Som statistiken nedantill i tabell 4 visar, har kvinnorna utgjort över hälften av 2010-talets utexaminerade arkitekter i Finland. Av dagens yrkesverksamma kvinnliga arkitekter i Finland är över hälften kvinnor.⁸²

År	Utexaminerade (kvinnor +män)	Utexaminerade kvinnor	Kvinnor (%)
2014	124	66	53 %
2015	130	77	59 %
2016	82	45	55 %

Tabell 4. Utexaminerade arkitekter 2014-2016 (Oulun Yliopisto, Tampereen Teknillinen korkeakoulu, Aalto-universitet). Källa: Parkkinen 2016.

Trots att de kvinnliga arkitekterna hade vid ankomsten till 2010-talet fått en etablerad ställning inom arkitekturutbildningen och även som utövare av arkitektens profession, förblev de mer eller mindre osynliga inom vissa andra delområden inom arkitektur. Historiskt sett syns kvinnornas frånvaro från vissa delområden inom branschen i det konkreta bemärkelse till exempel då man undersöker könen på de prisbelönade arkitekterna och i hurdana positioner kvinnliga arkitekter befinner sig jämfört med män. Enligt Stratigakos undersökning, sjunker kvinnornas antal ju högre positioner det är frågan om och när det gäller de högsta arkitekturpriserna och heder, ligger kvinnornas antal nära noll.⁸³ En likadan tendens går att hitta också i Finland. Av Finlands 28 arkitektprofessurtjänster var sex stycken tilldelade kvinnliga arkitekter år 2016 och kvinnorna utgjorde 10 % av de finländska arkitektbyråernas majoritetsaktieägare samma år.⁸⁴ Som motsats till situationen i USA, verkar det ändå som att de kvinnliga arkitekterna i Finland har lyckats etablera sin ställning bättre inom branschen än vad de amerikanska kvinnliga arkitekterna har gjort. I Stratigakos undersökning framkommer det att en stor del av de amerikanska kvinnliga arkitekterna försvinner från arbetsmarknaderna efter utexamineringen.⁸⁵ Kvinnliga arkitekter utgjorde enligt AIA

⁸² Tidskriften *Arkkitehti* (a) 2020, <https://www.ark.fi/fi/ajankohtaista/vuonna-2019-arkkitehti-lehteen-kirjoittaneista-ja-haastatelluista-43-oli-naisia/> hämtad 12.04.2021.

⁸³ Stratigakos 2016, 1.

⁸⁴ Parkkinen 2016, <https://yle.fi/uutiset/3-9007869/> hämtad 15.10.2020.

⁸⁵ Stratigakos 2016, 26.

endast 17 % av de registrerade arkitekterna i USA år 2020, trots att de kvinnliga arkitekterna utgör nästan hälften av arkitektstuderanden i USA.⁸⁶

De kvinnliga arkitekternas osynlighet inom arkitekturtävlingar har varit framträdande både inom den internationella och nordiska tävlingskulturen. Till exempel i Sverige har endast två kvinnliga arkitekter vunnit det mest prestigefyllda Kasper Salin-arkitekturpriset som delades ut för första gången år 1962.⁸⁷ Ett av de mest kända 1900-talets arkitekturpris som har tilldelats från och med år 1979, Pritzker Price, blev tilldelad en kvinnlig arkitekt först år 2004 då Zaha Hadid (1950–2016) vann priset. Vid ankomsten till och under 2000-talet, har det trots allt allmänt sett funnits tecken på de kvinnliga representanternas växande synlighet inom tävlingskulturen, bland annat vad gäller kvinnornas synlighet som pristagare av Pritzker Price. Efter Zaha Hadids vinst år 2004, har fyra kvinnliga arkitekter varit med i de prisbelönade tävlingsförslagen, vilket är en stor förändring med tanke på det stora tomrummet som hade funnits före Hadid.⁸⁸ År 2020 vann en arbetsgrupp bestående av två stycken kvinnor för första gången priset med sitt gemensamma tävlingsförslag.⁸⁹

2.5. Den kvinnliga arkitektens roll och aktörskap i den manligt dominerade yrkeskulturen

På grund av att de kvinnliga arkitekterna fick fotställning inom den manliga yrkeskulturen, har den kvinnliga arkitektens aktörskap blivit ofta ställd i relation till män. Ifall det kvinnliga aktörskapet analyseras utgående från konsthistorikern Gwendolyn Wrights teori, går det att förtydliga åtminstone en del av de orsakerna varför kvinnliga arkitekter möjligtvis kunde historiskt sett förbli osynliga inom vissa delområden av arkitektur. I sin teori tilldelar Wright den kvinnliga arkitekten fyra olika slags roller som har bestämts på basis av hurdan aktörskap arkitekten kan anses ha haft bland den manliga majoriteten i arbetslivet. En stor del av dessa roller har hjälpt med att kunna bli accepterad inom yrkeskulturen. Enligt Wrights teori har dessa varit

⁸⁶ The American Institute of Architects, <https://www.aia.org/articles/6252982-women-in-architecture/> hämtad: 27.11.2020

⁸⁷ Jmhogberg 2019, <https://www.svenskbyggtidning.se/2019/03/20/sju-av-tio-kvinnliga-arkitekter-anser-sig-missgynnas-av-statusen-kring-stjarnarkitekter/> hämtad: 5.4.2020.

⁸⁸ The Pritzker Architecture Prize, <https://www.pritzkerprize.com/> hämtad: 22.4.2021.

⁸⁹ Wainwright 2020, webbplats: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2020/mar/03/grafon-architects-win-pritzker-prize> hämtad: 11.12.2020.

*exceptionella kvinnor, anonyma designers, biträde och medhjälpare till den manliga arkitekten samt reformerare.*⁹⁰

Helena Werner förklarar att den exceptionella kvinnan kan anses vara en kvinnlig arkitekt som ”[...] härmar framgångsrika män genom att vara ännu mera hängivna, beslutsamma och produktiva än männen”. Den anonyma designern anpassar sig däremot ”[...] till en accepterad kvinnoroll och accepterar diskriminering och lågt erkännande för att få fortsätta med sitt intresse, ofta kombinerat med familjearbete.”⁹¹ Den kvinnliga arkitekten som tilldelas biträdarens roll, kan anses vara en medhjälpare till manliga arkitekter. Suominen-Kokkonen lyfter fram i sin text hur bland annat flera av de kvinnliga arkitekterna under 1910- och 1920-talen jobbade mera med arbetsuppgifter som kretsade kring inredningsdesign och inredningsplanering, vilket i detta fall kan analyseras utgående från ”medhjälparens” roll i själva arkitekturplaneringen.⁹² Som sist beskriver Werner reformerarens roll. Där understryks den kvinnliga arkitektens intresse att reformera den sociala omgivningen – detta är viktigare än estetik eller yrkesstatus. Reformeren ”[...] deltar ofta i kollektiva formgivningsprocesser [och] försöker påverka arkitekturtyrket och den byggda sociala miljön med ett socialt engagemang från utsidan av fältet, genom kvinnliga föreningar och nätverk med mera.”⁹³

Av de tidiga 1900-talets kvinnliga arkitekter har Aino Aalto ofta blivit sammankopplad till Alvar Aaltos arkitektoniska visioner. Att skilja ut Aino Aaltos insats i de gemensamma verken har i slutändan varit svårt, men Ainos inflytande i Alvar Aaltos verk före 1950-talet anses allmänt ha varit av stor betydelse. Enligt Wrights teori skulle hon vara bland de mest kända finländska kvinnliga arkitekter som kunde tilldelas medhjälparens, och i viss mån även den anonyma designerns roll. Även Elissa Aaltos (1922–1994) verksamhet som arkitekt och hennes insatser i Alvar Aaltos verk som hans samarbetskollega har blivit i skymundan. Speciellt efter Alvar Aaltos död har Elissa Aalto ansetts ha haft en stor roll i att slutföra Alvar Aaltos projekt.⁹⁴

⁹⁰”The exceptional women, anonymous designers, adjuncts, reformers” Wright 1986, 283-284.

Översättning: Helena Werner, 2006:18.

⁹¹ Werner 2006, 18.

⁹² Suominen-Kokkonen 1992, 108.

⁹³ Werner 2006, 18.

⁹⁴ Kinnunen 2013, 213.

Vad gäller framgång inom den finländska tävlingskulturen lyfter Ilonen fram i Architectas utställningskatalog även Martta Martikainen-Ypyä som en framgångsrik kvinnlig arkitekt som aktivt deltog i tävlingar både självständigt och med sin man Ragnar Ypyä. Hon vann både självständigt och med Ragnar Ypyä 29 pris eller inlösning av tävlingsförslagen under åren 1930–1960. Det samma gällde arkitekten Märta Blomstedt (1899–1982) som under sin karriär vann med sin man och kollega P.E. Blomstedt flera arkitekturtävlingar.⁹⁵ Till den senare generationens välkända arkitektpar i Finland tillhör bland annat Raili (f.1926) och Reima Pietilä (1923–1993).

Av de tidigare nämnda finländska kvinnliga arkitekterna kan bland annat Wivi Lönn kategoriseras under “den exceptionella kvinnans” kategori på grund av hennes val att grunda en egen arkitektbyrå och att medvetet satsa fullhjärtat på sin karriär istället för att ingå äktenskap eller bilda familj. Även Anna-Liisa Stigell (1899–1975) var en självständig arkitekt i ett tidigt skede med sin egen byrå.⁹⁶ Förutom dessa kvinnliga arkitekter, bedrev också Elsa Arokallio (1892–1982) en egen arkitektbyrå mellan 1924–1926) efter sin mans död.⁹⁷

I praktiken är det trots allt svårt att kategorisera de kvinnliga arkitekternas roller eller aktörskap rent enligt Wrights kategorier, eftersom de kvinnliga arkitekterna kan anses ha förverkligat sig själv på ett flexibelt sätt under deras karriärer såsom till exempel Wivi Lönn, Anna-Liisa Stigell och Elsa Arokallio gjorde. Att tilldela Aino Aalto enbart assistentens eller den anonyma designerns roller kan anses vara problematiskt, eftersom hon tillhörde den kvinnliga arkitektgruppen som grundade klubben för de tidiga kvinnliga arkitekterna, *Tumstocken*.⁹⁸ Således kan även hon ses som en viktig och tidig reformator inom den manligt dominerade arkitektkåren. En stor del av de kvinnliga arkitekterna, cirka 80 %, tillhörde föreningen Architecta under 1940-talet och de kan därigenom tilldelas reformatorernas roller.⁹⁹ I allmänhet är det trots allt tydligt att de kvinnliga arkitekternas synlighet förblev mycket mindre än den motsvarande synligheten för män på samhällslevelig nivå trots deras aktiva medverkan inom branschen.

⁹⁵ Ilonen 1982, 58, 64.

⁹⁶ Packalén 1982, 62.

⁹⁷ Wahlberg 1982, 46.

⁹⁸ Kansallisbiografia, sökord *Aino Marsio Aalto*:

<https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/1386> hämtad: 08.04.2021; Suominen-Kokkonen 1992, 109.

⁹⁹ Suominen-Kokkonen 1992, 110.

2.5 Sammanfattning

I detta kapitel har de finländska kvinnliga arkitekternas ställning och synlighet diskuterats med en koppling till feminismens vågor och deras påverkan i de kvinnliga arkitekternas synlighet historiskt sett. Den socialhistoriska genomgången av den kvinnliga arkitektens ställning och synlighet inom branschen visar å ena sidan de kvinnliga arkitekterna som aktiva aktörer från 1900-talets början till idag och å andra sidan den kvinnliga arkitektens svårigheter att etablera sin ställning inom branschen. De finländska kvinnliga arkitekternas ställning har internationellt sett varit exceptionellt god från början och de finländska kvinnliga arkitekterna kan anses ha varit aktiva aktörer inom branschen med sin egen verksamhet och tidig kollektiv i form av den första kvinnliga arkitektföreningen i världen, *Architecta*.

De kvinnliga arkitekternas andel har relativt sätt varit mycket stabil och förhållandevis etablerad i Finland från och med den första vågens feminism. De kvinnliga arkitekternas synlighet som verksamma arkitekter har under 1900-talets lopp stigit konsekvent, medan situationen bland annat i USA började ändras först i början av den tredje vågen av feminism. De kvinnliga arkitekternas synlighet inom andra delområdena såsom arkitekturtävlingar kan anses ha förblivit trots allt liten, även om de kvinnliga arkitekterna har utgjort en viktig del av arkitektkåren från ett tidigt skede i Finland.

3 ARKITEKTURBRANSCHEN SOM FÄLT

I detta kapitel analyseras arkitekturbranschen som ett fält utgående från Pierre Bourdieus fältteori. Utöver detta analyseras och förtydligas arkitekturbranschens maktförhållanden med utgångspunkt i Pierre Bourdieus teori om symboliskt våld.

3.1 Arkitekturbranschen som fält och det symboliska våldets betydelse

Då arkitekturbranschen undersöks och teoretiseras som ett fält utgående från Bourdieus fältteori och den socialhistoriska synvinkeln, är det lätt att märka hur den interna logiken och dynamiken av arkitekturfältet har följt med de förändringar som har skett inom samhällets andra stora fält såsom inom den akademiska och politiska världen. Arkitekturbranschen kan alltså inte analyseras som ett fält utan att beakta det största fältets, det vill säga samhällets, händelser historiskt sett.

Ifall samhället betraktas som ett eget fält, kan förändringar inom det förklaras genom att se på hur den interna logiken i samhället har under historiens gång förändrats.

Detta har skett på grund av mänskligt agerande och genom individer som har lyckats ändra på de rådande strukturerna på fältet med nya tankesätt och praxis: det patriarkala samhället och klassamhället blev till exempel utmanade av nya tankesätt under upplysningstiden då tillräckligt många individer i samhällets olika subfält skapade dynamik och förändring i maktbalanserna inom olika fält och slutligen på den samhällsliga nivån, det vill säga inom det stora fältet. De olika fälten kan alltså anses ha varit påverkade av varandra och kan fortfarande idag anses påverka varandra, vilket skapar mer eller mindre kontinuerlig dynamik inom de sociala arenorna.¹⁰⁰

Utgående från Bourdieus teori kan man alltså anse att individerna som förespråkade eller var en del av den första feministiska rörelsen, utmanade de rådande samhällsstrukturerna i slutet av 1800-talet, vilket medförde bland annat de kvinnliga agenternas undantagstillstånd att studera vid universitet. De rådande samhällsstrukturerna och agenternas generella habitus inom den akademiska världen utmanades av agenter som förut inte hade tillhört eller varit en del av detta fält, det handlade alltså om att utmana den gällande doxan.¹⁰¹ Så småningom ledde detta till en generell förändring av fältets strukturer. Då kvinnornas rättighet att utbilda sig i början av 1900-talet undersöks ur ett feministiskt och Bourdieusk synvinkel, handlade kampen både på en samhällslig nivå och inom arkitekturfältet främst om acceptering av kvinnlig könshabitus som en legitim del av det samhällsliga fältet. Enligt Bourdieusk tolkning fick en ”ny” könshabitus alltså inträde till det kulturella kapitalet först via undantagstillstånd till fältet, vilket däremot så småningom ledde till att den kvinnliga könshabitus fick synlighet inom den akademiska världen.

Utbildning kan anses ha blivit allt viktigare från och med slutet av 1800-talet som en del av individens (speciellt kvinnornas) kulturella kapital och som ett sätt att uppnå legitimitet både på den samhällsliga nivån och inom arkitekturbranschen.¹⁰² Med detta kulturella kapital kunde individen formellt bli erkänt som en del av den större sociala arenan och få inträde till den. För kvinnor var alltså möjligheten att kunna skaffa sig kulturellt kapital ett första steg med tanke på att kunna stiga in och bli en del av arkitekturfältet. Bourdieu själv ansåg att speciellt kvinnornas uppnående av kulturell kapital kan anses vara avgörande för att i slutändan kunna förminska de patriarkala strukturerna.¹⁰³

¹⁰⁰ Se kapitel 1.2.2 i avhandlingen.

¹⁰¹ Se kapitel 1.2.2 i avhandlingen.

¹⁰² Suominen-Kokkonen 1992, 9.

¹⁰³ Bourdieu 2004, 105-106.

Här gäller det trots allt att påpeka hur själva makten i samhället fortfarande låg starkt i mäns händer; utvidgandet av kvinnornas rättigheter gjordes egentligen av det patriarkala samhället och det patriarkala samhället var alltså en del av processen. Det patriarkala samhället hade blivit mera accepterande vad gällde kvinnornas utbildning, och framför allt vissa utbildningsområden ansågs vara speciellt lämpliga för kvinnor. Att genom utbildning kunna skaffa ekonomiskt kapital ansågs inte vara av det högsta betydelse, utan det kulturella kapitalet som kvinnor fick skaffa sig ansågs i allmänhet vara viktigt inom de högre samhällsklasserna. Även på en samhällig nivå kunde kvinnornas möjligheter att utbilda sig till vissa yrken som ansågs speciellt passliga för kvinnor ses som en fördel.¹⁰⁴ Trots att de finländska kvinnorna fick många viktiga rättigheter i ett tidigt skede, fanns det fortfarande restriktioner som påverkade kvinnornas möjlighet att förvalta sin egendom inom äktenskap sent in på 1920-talet.¹⁰⁵

Enligt Bourdieus teori fortsatte de patriarkala strukturerna reproduceras i samhället efter kvinnornas inträde till det kulturella kapitalet, men det skedde på ett mjukare och osynligare sätt. Maktens reproduktion skedde nu via det så kallade symboliska våldet, den osynliga och mjuka delen av maktförbruk vars existens kan även vara osynlig för dem som förbrukar våldet och för de som våldet tillämpas på.¹⁰⁶ Bourdieu anser att förverkligande av symboliskt våld kom till speciellt genom könsocialisering där den kvinnliga respektive manliga könshabitus fortsatte reproduceras i samhället via staten, skolsystemet och uppfostran.

Bourdieu teori om symboliskt våld innebär även en aspekt där det egentliga målet för det symboliska våldet även kan anses vara med i att bibehålla detta våld.¹⁰⁷ Denna del av symboliskt våld kan bland annat knytas ihop med de identitetskonflikter som kvinnliga arkitekter historiskt sett mötte och som lyfts fram av Suominen-Kokkonen i hennes analys om de tidiga kvinnliga arkitekterna i Finland.¹⁰⁸ Som ett exempel lyfter Suominen-Kokkonen fram hur de kvinnliga arkitekterna speciellt i början av 1900-talet var tvungna att välja mellan den privata och offentliga. En del av kvinnliga arkitekter slutförde inte heller sina studier, utan valde äktenskap och familjelivet (det vill säga ”det privata”) istället för arbetslivet och det offentliga.¹⁰⁹ Dessa outnyttjade chanser att uppnå olika kapitaltyper kan alltså utgående från

¹⁰⁴ Suominen-Kokkonen 1992, 17.

¹⁰⁵ Suominen-Kokkonen 1992, 114.

¹⁰⁶ Bourdieu 2004, 11.

¹⁰⁷ Bourdieu 2004, 11, 47-48.

¹⁰⁸ Suominen-Kokkonen 1992, 112-113.

¹⁰⁹ Suominen-Kokkonen 1992, 30-32.

Bourdieu's perspektiv analyseras som sådana faktorer som ledde till att individerna själva var med i att bibehålla maktsystemet. Ifall en stor del av möjligheterna att uppnå olika kapitaltyper blev outnyttjade, fanns det inte heller någon verklig möjlighet att uppnå symboliskt kapital på fältet. Denna del i Bourdieus teori om symboliskt våld kretsar kring könsocialiseringsaspekten som en del av maktförbruket; via könsocialisering förverkligas den könshabitus som individen har blivit socialiserad till. I Bourdieus teori om symboliskt våld handlar det i slutändan om att kvinnornas könshabitus utformas enligt den manliga dominansens fördel.¹¹⁰

Å andra sidan fanns det i ett relativt tidigt skede en relativt stor andel kvinnliga arkitekter som aktivt deltog i arbetslivet och som deltog i tävlingar. Så som de tidigare exemplen i avhandlingen har visat, var Wivi Lönn inte den enda tidiga kvinnliga arkitekt med en egen byrå i Finland.¹¹¹ De kvinnliga arkitekterna lyckades etablera sin ställning relativt bra inom vissa delområden såsom inom utbildning (det vill säga som arkitektstuderande) och som en del av det offentliga arbetslivet redan under den första vågens feminism i Finland. Enligt Suominen-Kokkonen hade dessutom känslan av uteslutenhet i Arkitektförbundet fått de tidiga kvinnliga arkitekterna i Finland att skapa sin egen förening, en egen social arena som motsats till det uteslutande bäste brodernätverkssystemet.¹¹² I de tidiga finländska arkitekternas identiteters utformning kan alltså ses en viss dynamik som inte passar in i Bourdieus teori där kvinnorna själv anses upprätthålla det symboliska våldet genom att förverkliga sina kvinnliga identitetsroller.

Ifall effekterna av det symboliska våldet skulle vara konstanta och reproduceras inom samhället utan större förändringar, borde de kvinnliga arkitekterna inte heller utgöra cirka hälften av dagens arkitektstuderande i dagens läge till exempel i Finland och i USA. Exemplet från USA (det vill säga de förändringar som skedde under den andra vågens feminism) visar, att det symboliska våldet inte reproduceras i en oändlighet som sådant på de olika fälten. Istället kan det ske relativt snabba förändringar med tanke på maktfördelningen och vem som får tillgång till makt.

Den kritiska tolkning innebär således ifrågasättandet av Bourdieu i den meningen att istället för att betrakta det symboliska våldet som en kontinuerlig process i samhället där individerna förverkligar sin könshabitus ”generation efter generation”, ses aktörerna som dynamiska individer med möjlighet att ifrågasätta fältets strukturer samt

¹¹⁰ Moi 1994, 12-13.

¹¹¹ Se kapitel 2.5 i avhandlingen.

¹¹² Se kapitel 2.1 i avhandlingen.

förverkliga sin habitus och könshabitus utifrån ett medvetet och kritiskt perspektiv. Subjekten, i detta fall den kvinnliga arkitekten, kan alltså anses vara en aktiv och dynamisk aktör som tillsammans med andra individer kan omvandla fältets strukturer eller med tid utvidga fältets strukturer och synsättet på hurdana habitus ses som legitima på de olika subfälten. Trots att en del av våra identiteter kan ses som socialt och kulturellt konstituerade i enlighet med Bourdieus teori, går det alltså att ifrågasätta tanken om maktens reproducering.¹¹³ Det handlar istället mera om att anse maktförhållandena som förändringsbara och föränderliga där individernas förmåga för eget initiativtagande skapar dynamik och förändringsmöjligheter på de olika fälten.

Detta betyder inte att Bourdieus teori om symboliskt våld och könssocialisering inte skulle kunna anses som en teoretisk förklaring vad gäller de kvinnliga arkitekternas synlighet inom arkitekturbranschen historiskt sett, eller att Bourdieus teori om symboliskt våld skulle ha förlorat sin betydelse som ett sätt att teoretisera kring hur makten reproduceras inom samhället. Teorins tillämpbarhet kan förtydligas då den sammankopplas med nyare undersökningar och forskningsresultat från början av 2000-talet.

3.2 Arkitekturtävlingar som tillgång till symboliskt kapital

Arkitekturtävlingar kan anses vara ett viktigt subfält som bidrar på ett stort sätt att skapa symboliskt kapital till individen, eftersom prisfördelningen alltid innebär en fördelning av makt och status för de vinnande deltagarna. Individens synlighet i dessa tävlingar och deltagandet i dem främjar det sociala, kulturella och ekonomiska kapitalet, vilka alla bidrar till att höja individens möjligheter att uppnå mera av det symboliska kapitalet och genom detta allt bättre positioner inom fältet. Synlighet inom arkitekturtävlingar har historiskt sett varit ett kritiskt subfält med tanke på den enskilda arkitektens tillgång till symboliskt kapital. Det symboliska kapitalet bidrar till att agenterna som har mest av detta, har den egentliga tillgången till att bestämma över fältets strukturer och praxis till exempel genom arkitektoniska visioner.¹¹⁴

Heli Huhtanen gjorde efter den tredje vågens feminism år 2003 en kvalitativ granskning av de kvinnliga arkitekternas upplevelser av könsdiskriminering inom arkitekturbranschen i Finland. I Huhtanens undersökning framkommer det att inom

¹¹³ Werner 2006, 19.

¹¹⁴ Pettersson m.fl. 2017, 137.

vissa delområden i arkitekturfältet har de kvinnliga arkitekterna fått fotställning, medan situationen på andra delområden ännu i början av 2000-talet var annorlunda. Inom det akademiska subfältet (t.ex. professurtjänster) och inom arkitekturtävlingar hade de kvinnliga arkitekternas synlighet blivit förhållandevis liten.¹¹⁵ Ifall Huhtanens resultat analyseras utgående från Pierre Bourdieus fältteori, var det i slutändan speciellt den symboliska makten och kapitalet som de kvinnliga arkitekterna åtminstone ännu i början av 2000-talet inte hade tillgång till i en lika stor utsträckning som deras manliga kollegor.

Enligt Huhtanens undersökning ” [...] färdas de kvinnliga och manliga arkitekternas karriärer enligt mina intervjuade delvis åt olika riktningar och orsaken som leder till detta är i ett komplext förhållande till varandra.”¹¹⁶ Den största orsaken för detta ansågs vara skaffandet av familj, vilket i de kvinnliga arkitekternas fall betydde begränsade möjligheter att delta i tävlingar och framskrida inom karriären. Avsaknaden av tävlingsmeriter ansågs senare påverka kvinnornas möjligheter att få professurtjänster, vilket däremot medförde dåliga möjligheter att påverka eller omstrukturera de gällande normerna inom utbildningen.¹¹⁷ I Huhtanens undersökning framkommer det även att de intervjuade kvinnliga arkitekterna ansåg att de inte var så tävlingsorienterade eller huvudtagen intresserade av att delta i tävlingar. Synlighet inom tävlingarna ansågs däremot i Huhtanens undersökning vara en viktig faktor som möjliggjorde arkitektens framgång både på den individuella nivån och inom branschen.¹¹⁸

Resultaten i Huhtanens undersökning tyder på att de kvinnliga arkitekterna fortfarande i början av 2000-talet upplevde att skaffandet av familj skulle ha negativa konsekvenser för deras karriärer och deras fortsatta möjligheter inom branschen. Att välja mellan det privata och det offentliga (vilket Suominen-Kokkonen ansåg vara en typisk utmaning och en stor inre konflikt för de tidiga kvinnliga arkitekterna) var alltså fortsättningsvis ett framkommande fenomen för de finländska kvinnliga arkitekterna i början av 2000-talet.¹¹⁹ De kvinnliga arkitekternas upplevelse av ett lågt tävlingsintresse kan däremot analyseras utgående från Bourdieus teori om könsocialiseringsprocessen som ett slutresultat där det symboliska våldets offer kan anses vara med i att bibehålla

¹¹⁵ Huhtanen 2003, 58, 60.

¹¹⁶ Huhtanen 2003, 90. ”Nais- ja miesarkkitehtien urapolut kulkevat haastateltavieni mukaan osittain eri suuntiin ja tähän johtavat syyt ovat moninaisissa vuorovaikutussuhteissa toisiinsa” Översättning av Vilja Salo.

¹¹⁷ Huhtanen 2003, 90.

¹¹⁸ Huhtanen 2003, 71.

¹¹⁹ Suominen-Kokkonen 1992, 112-113; Huhtanen 2003, 90.

maktstrukturerna. Upplevelsen av ett lägre tävlingsintresse kopplas oftast ihop med de kvinnliga egenskaperna medan ett högt tävlingsintresse anses vara mera typiskt för män. Ifall dessa stereotypier reproduceras som sådana i en hög grad, kommer synligheten inom tävlingskulturen förbli ensidig och dominerad av den manliga könshabitus.

I Huhtanens undersökning framkom det även att flera av de intervjuade kvinnliga arkitekterna ansåg att bäste broder-nätverkssystem var ett förekommande fenomen både på arbetsplatser och inom arkitektkåren. De kvinnliga arkitekternas eget nätverkande ansågs vara nödvändigt, men att det kunde vara svårare för kvinnor på grund av skaffande av familj.¹²⁰ ”Bäste broder”-nätverkssystemet som Huhtanen hänvisar till i sin undersökning och som i början av 2000-talet ansågs finnas kvar inom branschen, har möjliggjort att män har deltagit i arkitekturtävlingar främst med sina manliga kollegor - det vill säga med individer som har tillhört samma sociala arena.¹²¹

De kvinnliga arkitekternas känsla av uteslutenhet vad gällde de manliga kollegornas sociala nätverkssystem i början av 2000-talet kan jämföras med situationen som de tidiga kvinnliga arkitekterna upplevde vad gällde deras ställning och upplevelser inom det tidiga Arkitektförbundet.¹²² Känslan av att uteslutas från bästa brodern-nätverkssystem kan i de kvinnliga arkitekternas fall analyseras både som ett exempel på symboliskt våld och utgående från ett synsätt där könet *i sig* kan anses innebära en viss mängd av symboliskt kapital.¹²³ Dess betydelse i utformning av symboliskt kapital kan däremot variera beroende på det sociala fältet och hur detta fält är konstruerad. Ifall till exempel bäste brodern -nätverkssystemet och föreningen Architecta analyseras som egna sociala arenor, finns det i båda fallen en tydlig förväntan av medlemmarnas kön. Det är könet i sig som ger en förutsättning för individen att få inträde till dessa fält. Ett maktförbruk som baserar sig på att legitimitet på en social arena kan uppnås genom en viss könshabitus är däremot mindre osynlig vid det första fallet eftersom bäste brodern-systemet är ”osynlig” på samhällets alla delområden, och synligt vid Architectas fall eftersom den är en officiell samhällsförening som är specifikt menad för kvinnliga arkitekter.

Utan tillgång till de manliga kollegornas sociala nätverkssystem kunde de kvinnliga arkitekterna inte ha en fullständig möjlighet att uppnå socialt kapital på fältet. Detta kunde däremot ha indirekta konsekvenser med tanke på att kunna uppnå andra

¹²⁰ Huhtanen 2003, 60-61.

¹²¹ Huhtanen 2003, 60.

¹²² Se kapitel 2.1 i avhandlingen; Suominen-Kokkonen 1992, 111-112.

¹²³ Moi 1994, 17.

kapitaltyper, inte minst symboliskt kapital. Trots att en del av de kvinnliga arkitekternas osynlighet går att analyseras som ett resultat av könssocialiseringsprocess där kvinnliga arkitekter själv har varit med om att förverkliga sin osynlighet inom tävlingskulturen, kan analysen gällande de externa maktstrukturernas påverkan i de kvinnliga arkitekternas synlighet inom arkitekturtävlingar utvidgas även vidare.

3.3 Traditionen med hjältearkitekter

Likaså som man i konstens kanon har tillgett vissa konstnärer en genistatus, har arkitektur präglats av hjältearkitekter, ofta även hänvisade som stjärnarkitekter. Arkitekturtävlingar har haft en speciellt stor betydelse inom branschen för konstnärens, det vill säga arkitektens existens, och är det även idag. Speciellt den starka tävlingskulturen har bidragit till att upprätthålla en individcentrerad yrkeskultur där tävlingar har fungerat som vägen till att uppnå symboliskt kapital inom fältet. Stjärnarkitekter, som oftast har varit vinnare av viktiga eller flera arkitekturtävlingar, är således individer med en stor mängd av symbolisk kapital och legitimitet på fältet (till exempel Alvar Aalto).

Utdelning av priser till enskilda arkitekter har varit en norm från början även om en enskild arkitekt naturligtvis sällan har varit ansvariga för projekten och deras förverkligande. Detta synsätt har alltså redan från början varit paradoxalt, eftersom erkännelse för förverkligandet av arkitektoniska projekt väldigt sällan kan tilldelas en individ. Utöver detta poängterar den feministiska synvinkeln till ämnet det som kan anses vara problematiska med kulten om stjärnarkitekter ur det feministiska perspektivet: de kvinnliga arkitekterna har stort sett varit frånvarande från denna grupp.¹²⁴

Traditionen med hjältearkitekter har haft en stor roll i historieskrivningen, och denna tradition har medfört en viss osynlighet till den hela sanningen bakom arkitektoniska byggnadsprojekt, speciellt vad gäller kvinnliga arkitekternas roll som likvärdiga visionärer. Arkitekturhistorikern Beatriz Colomina (f.1952) lyfter fram i sin artikel "Blindness to women turns out to be blindness to Architecture itself" (2018), bland annat flera kvinnliga arkitekter från 1900-talet som har samarbetat med sina framgångsrika manliga kollegor, men blivit i skymundan vad kommer till den offentliga synligheten som arkitekter. Att nämna både den kvinnliga och den manliga arkitektens

¹²⁴ Colomina 2018, 46.

namn i arkitektbyråns namn, har kunnat ses som ett exceptionellt undantag istället som en självklarhet:

[...] It took more than a half century before women architects were on equal footing in partnership with men. Margaret MacDonald collaborated with Charles Rennie Mackintosh, Lilly Reich with Mies, Charlotte Perriand with Le Corbusier, Aino Aalto with Alvar Aalto but their extraordinary influence was never completely acknowledged. Only with Charles and Ray Eames were the two partners seen as equals at least in the name of the office. And only with the Smithsons did a woman's name come first, her work fully acknowledged by all.”¹²⁵

Både Colomina och Suominen-Kokkonen hänvisar till ett mer eller mindre medvetet val, där kvinnliga arkitekternas medverkan och individuella framgång i arkitektur har under 1900-talet uteslutits från offentligheten genom en historieskrivning där enskilda aktörer har lyfts fram i enlighet med den manliga normens och den historiska kulturkanonens principer.¹²⁶ De kvinnliga arkitekternas synlighet kan anses ha påverkats av denna tradition och den har även medfört i viss mån att kvinnliga arkitekter vid ankomsten till 2000-talet inte hade fått tillgång till det symboliska kapitalet i en lika stor grad som män, trots deras medverkan inom arkitektur. Beatriz Colomina framför i sin artikel att ignorerandet av de kvinnliga arkitekternas arbetsinsatser egentligen kan ses som en allmän ignorering mot den egentliga samarbets- och grupparbetsaspekten som karakteriserar själva arkitektbranschen och dess natur.¹²⁷

De kvinnliga arkitekternas offentliga synlighet eller osynlighet som ”stjärnarkitekter”, har även den haft att göra med det symboliska kapitalet. Könet *i sig* kan anses ha inneburit en viss mängd av symboliskt kapital vad gäller möjligheten att bli sedd som stjärnarkitekt, eftersom historiskt sett har det omgivande fältet gett framför allt legitimitet till individuella, manliga arkitekter. Såsom Petterson m.fl. påpekar, blir ”Symbolisk kapital [...] till ” [...] när någon tillgång erkänns som legitim” av fältet.¹²⁸ Utgående från detta synsätt skulle man alltså kunna påstå att det symboliska kapitalet har i offentlighet blivit endast till fördelade män, eftersom detta har varit den gällande doxan på fältet. Utöver detta har det varit frågan om en tradition som lyfter fram enskilda individer istället för en arbetsgrupp eller arbetspar. Ett tydligt exempel på hur

¹²⁵ Colomina 2018, 47.

¹²⁶ Colomina 2018, 47; Suominen-Kokkonen 1992, 115.

¹²⁷ Colomina 2018, 47.

¹²⁸ Pettersson m.fl. 2017, 138.

doxan har historiskt sett förverkligats inom arkitekturtävlingar är ett närhistoriskt exempel från 1991 då Denise Scott Brown blev utan erkännelse i samband med utdelning av Pritzker Price. Endast hennes man, arkitekten Robert Venturi, blev tilldelad priset trots att det var frågan om deras gemensamma tävlingsförslag.¹²⁹ Utgående från Bourdieus teori skulle denna tysta tradition varken det har tillämpats medvetet eller omedvetet av fältets aktörer, uppfylla det symboliska våldets principer.

3.4 Sammanfattning

Att kunna utbilda sig kan anses ha varit en viktig förutsättning för de kvinnliga arkitekternas möjligheter att uppnå kulturell kapital och legitimitet inom arkitekturbranschen. Både de som blir dominerade och som dominerar kan anses upprätthålla det symboliska våldet, men tanken om det symboliska våldets reproduktion som sådan kan ifrågasättas på grund av aktörernas förmåga att agera kritiskt på fältet och därigenom förändra de gällande praxis och strukturerna. Aktörernas könshabitus kan anses ha bidragit till att *könet i sig* har gett tillgång till olika mängder av socialt kapital inom arkitekturfältet, vilket har bidragit till att män och kvinnor har åtminstone i viss mån delat olika sociala arenor på fältet. De kvinnliga arkitekterna har inte i allmänhet ha kunnat bli tilldelade stjärnarkitekternas status eller full legitimitet inom arkitekturens olika delområden, eftersom tillgång till det symboliska kapitalet på fältet har tilldelats enbart manliga arkitekter i enlighet med den gällande doxan på fältet.

4 TÄVLINGAR SOM YRKESKULTUR: ALLMÄNNA TÄVLINGAR I FINLAND 1998–2018

Kapitel fyra ger en historisk överblick av arkitekturtävlingarna och deras betydelse på den samhälleliga nivån. Sedan analyseras avhandlingens primärmaterial, det vill säga 133 stycken allmänna tävlingar mellan 1998–2018. Med hjälp av den sammanställda datan från dessa arkitekturtävlingar kartläggs de kvinnliga arkitekternas synlighet och aktörskap inom tävlingskulturen under dessa 20 år. I kapitlet analyseras även i hurdana tävlingsprojekt de kvinnliga arkitekterna har deltagit i och ifall det går att hitta ett typiskt drag för dessa. Kapitlet avslutas genom att relatera den kvinnliga arkitektens synlighet inom tävlingskulturen till de nationella arkitekturpolitiska målen i *Apoli 2020*

¹²⁹ Stratigakos 2016, 3.

och genom att analysera det flerdimensionella jämställdhetsperspektivets betydelse i planeringspraktikerna.

4.1 Arkitekturtävlingarnas historia och betydelse på en samhälllig nivå i Finland

Arkitekturtävlingar har arrangerats sedan 1800-talet i Finland. Enligt Huotelin & Kaipainen tog Finland exempel för organisering av arkitekturtävlingar och deras regler från grannlandet Sverige.¹³⁰ Den första offentliga arkitekturtävlingen i Finland ordnades år 1876 för planeringen av Finlands bank.¹³¹ Efter detta har de flesta offentliga och privata stora arkitektoniska uppdrag i Finland genomförts via arkitekturtävlingar. Som exempel kan nämnas Helsingfors järnvägsstationen, det klassicistiska riksdagshuset och Helsingfors Olympiastadion i funktionalistisk stil.¹³²

Enligt Kazemian m.fl. anser Vilhelm Helander att det finska tävlingssystemet och dess grundprinciper mycket gemensamt med resten av de nordiska länderna. Samtidigt påstår Helander att historiskt sett har det funnits avsaknad av en borgerlig tradition i Finland som har gett plats för nya arkitektoniska idéer.¹³³ Detta har bidragit att tävlingkulturen har haft lättare att slå igenom jämfört med till exempel hur tävlingkulturen utvecklades i Sverige. Å andra sidan kan även borgerlighetens framväxt ses som en viktig faktor för utvecklingen av Finlands tävlingkultur eftersom villauppdragen och affärsvärldens byggnader blev viktiga uppdrag för arkitekterna.¹³⁴

Det efterkrigstida 1950-talet gav däremot plats för arkitektoniska visioner i Finland, speciellt vad gällde offentliga byggnader. Detta decennium kan anses vara glanstiden för Finlands arkitektur, inte minst på grund av Alvar Aaltos internationella framgång. Även om Finlands synlighet på den internationella arenan inte har uppnått samma höjder efter Alvar Aaltos och Eero Saarinsens tid, har till exempel den finländska arkitektbyrån bakom det prisbelönade och uppseendeväckande Helsingfors huvudbiblioteket Oodi, fått beröm på den internationella arenan.¹³⁵

Kazemian m.fl. anser att bland annat de finländska arkitekternas framgång i internationella tävlingar har bidragit till att den finländska arkitekturen har fått ett gott

¹³⁰ Huotelin & Kaipainen 2006, 11.

¹³¹ Huotelin & Kaipainen 2006, 8.

¹³² Kazemian m.fl. 2007, 34.

¹³³ Helander (1999) i Kazemian m.fl. 2007, 34.

¹³⁴ Kazemian m.fl. 2007, 33.

¹³⁵ Petäjä 2019, <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006152490.html> hämtad 26.4.2021.

rykte.¹³⁶ Den internationella framgången inom branschen kan även anses ha medfört att arkitekturtävlingarna har värdesatts högt på den politiska nivån. Arkitekturtävlingar nämndes till exempel i konst- och undervisningsdepartementets programskrift *Finlands Arkitekturpolitik* (1999) som en värdefull tradition värd att bevara och vidareutveckla.¹³⁷ I slutet av 2010-talet startade verksamheten för planeringen av det nya arkitekturpolitiska programmet, *Apoli 2020*, som kommer att ersätta det tidigare programmet från 1998. Medan arkitekturtävlingar i programskriften från 1998 behandlas som ett separat kapitel, är de mera integrerade i texten för de andra tematiska områdena i förslaget för den nya programskriften, *Apoli 2020*. Medan programskriften för 1998 understryker hur ” [...] man tävlar speciellt om planerarens yrkesskicklighet samt om noggrant planering och skickligt användning av material och byggnadsteknik”¹³⁸, understryks det i programskriften för *Apoli 2020* bland annat hur ”[...] arkitekturtävlingarnas bedömningskriterier uppfyller kraven för hållbart byggande cirkulär ekonomi och hälsosamma, byggda miljöer”.¹³⁹ Vad gäller det nya arkitekturpolitiska programmet *Apoli 2020*, går det tydligt att märka hur principerna för arkitekturpolitiken och således för de framtida arkitekturtävlingarna, allt mera bestäms på basis av värderingar som har utgångspunkt i hållbarhetens olika dimensioner.

Arkitekturtävlingarnas betydelse både på den nationella och internationella nivån som ett sätt att vidareutveckla den byggda miljön kommer att fortsätta spela en stor roll även i framtiden. Även om vissa former av arkitekturtävlingar och speciellt systemet med de inbjudna arkitekturtävlingarna har blivit kritiserade på basis av deras tendens att gynna aktörer som redan har fått erkännelse inom branschen, möjliggörs olika slags lösningar och innovationer för framtidens arkitektur och välfärd genom en tävlingsorienterad arbetskultur och organisering av tävlingar.

¹³⁶ Kazemian m.fl. 2007, 26-30.

¹³⁷ Korpelainen 1999, 24, 27.

¹³⁸ Korpelainen 1999, 43. ”Kilpailua käydään tällöin erityisesti suunnittelijan ammattitaidosta sekä huolellisesta suunnittelusta ja taitavasta materiaalien ja rakennustekniikan käytöstä” Översättning av Vilja Salo.

¹³⁹ Hakaste m.fl. 2020, 24. ”Arkkitehtuurikilpailujen arvioinnin kriteerit vastaavat kestäväen rakentamisen, kiertotalouden ja terveellisten rakennettujen ympäristöjen vaatimuksiin” Översättning av Vilja Salo.

4.2 Prisfördelningens principer i allmänna tävlingar och tävlingssystemet

I Finland har Finlands Arkitektförbund, som utgivare för tidskriften *Arkkitehti*, bokfört de årliga tävlingarna genom publicerandet av bilagan *Ark- Arkkitehtuurikilpailuja*.¹⁴⁰ Från dessa går det bland annat att se namnen på upphovsmän för de prisbelönade tävlingsförslagen. Prisfördelningen inom de allmänna tävlingarna mellan 1998–2018 har sett lite annorlunda ut beroende på tävlingen. I alla tävlingar har man nödvändigtvis inte delat ut första priset, utan bara det andra eller tredje priset. Å andra sidan har man i vissa tävlingar delat ut bara det första priset, medan det andra och tredje priset har utelämnats. Inom de vinnande kategorierna har man även i vissa fall delat en placering mellan olika deltagare. Förslag som har varit lyckade, men uteblivit från de vinnande kategorierna, har i vissa fall belönats med ett ”erkännande”. Utöver att praxisen inom prisfördelningen ser lite annorlunda ut i varje tävling, finns det även ofta en omnämning av att bidraget har blivit ”inlöst”. I dessa fall kan det ha hänt att förslaget inte har fullföljt de förutbestämda planeringsprinciperna. På grund av detta har förslaget inte kunnat belönas med pris enligt SAFA:s regler. Istället kan förslaget ha blivit inlöst av beställaren.¹⁴¹

Anonymitet är en central del i tävlingsprocessen. Detta betyder att tävlingsförslagen alltid lämnas in anonymt till prisnämnden. Ett slutet kuvert med deltagarnas personuppgifter bifogas med i förslaget och de öppnas först efter att de vinnande förslagen har valts ut.¹⁴² Det är omöjligt att säga hur många kvinnor respektive män som i verkligheten allt som allt har deltagit med sina förslag i tävlingar, eftersom ingen statistik av detta finns tillgängligt.¹⁴³

4.3 Den kvinnliga arkitektens synlighet som självständig aktör i de allmänna tävlingarna under åren 1998–2018

Som först utforskas den kvinnliga arkitektens synlighet som självständig aktör i förhållande till mäns motsvarande antal. Resultaten ur det analyserade materialet som är framställt i bilaga I, sammanställs i tabell 5. Resultatet i den statistiska undersökningen visar att mellan 1998–2018 har 14 kvinnliga arkitekter vunnit pris som självständig

¹⁴⁰ Tidskriften *Arkkitehti* (b), <https://www.ark.fi/fi/tietoja-lehdesta/> hämtad: 20.4.2021; SAFA (a), <https://www.safa.fi/kilpailut/> hämtad: 20.4.2021.

¹⁴¹ Huotelin & Kaipainen 2006, 26.

¹⁴² SAFA (b), <https://www.safa.fi/kilpailut/ukk/> hämtad: 5.1.2021.

¹⁴³ Huotelin & Kaipainen 2006, 25.

aktör. De analyserade tävlingsresultaten visar att den kvinnliga arkitekten har fått synlighet som självständig aktör i de allmänna tävlingar åren 1998, 2004, 2012, 2014, samt två gånger per år åren 2008, 2009, 2010, 2011 och 2015.¹⁴⁴

Män har däremot vunnit pris inom de allmänna tävlingarna som självständiga aktörer 117 gånger under den gångna tidsperioden. Mäns synlighet som självständiga aktörer fördelar sig relativt jämnt under åren. År 2015 är mäns synlighet relativt liten i förhållande till antalet tävlingar som finns med i det analyserade materialet.¹⁴⁵

Pristagare	Antal
Kvinna	14 st
Man	117 st

Tabell 5. Kvinnliga och manliga arkitekter som självständiga pristagare. Allmänna tävlingar ordnade i samarbete med SAFA 1998-2018. Se bilaga I.

4.4 Deltagande i par- och i grupp

Även könsfördelningen i de vinnande par- och gruppprojekten analyserades med hjälp av att sammanställa analysera datan i de allmänna tävlingarna. Tabell 6 nedan sammanställer datan från bilaga I, och visar gruppernas och parens antal samt könssammansättningen.¹⁴⁶ Av de grupper med tre stycken eller flera deltagare som hade vunnit första, andra eller tredje priset, var majoriteten heterogena grupper med både kvinnor och män. Allt som allt fanns det 79 stycken grupper av denna typ.

Det analyserade materialet visar däremot en stor skillnad mellan grupperna med en likadan könssammansättning. Av de över 70 stycken grupper med en enhetlig könssammansättning var endast sex stycken kvinnogrupper medan män utgjorde sammansättningen i 73 stycken grupper.

Av de par som hade vunnit första, andra eller tredje priset var majoriteten, dvs. 57 stycken, kvinna-man par. Män hade däremot vunnit 45 stycken pris som par medan kvinnor hade vunnit endast fem gånger pris som par.

¹⁴⁴ Se bilagan.

¹⁴⁵ Se bilagan.

¹⁴⁶ Se bilagan.

Pristagare	Antal
Grupp (kvinnor+män)	79 st
Grupp (endast kvinnor)	6 st
Grupp (endast män)	73 st
Par (kvinna+man)	57 st
Par (kvinna+kvinna)	5 st
Par (man+man)	45 st

Tabell 6. Pristagare (enligt olika sammansättningar i grupper och par). Allmänna tävlingar ordnade i samarbete med SAFA 1998-2018. Se bilaga I.

4.5 Tävlingsprojektens art

Medan män har ansetts planera stora uppdrag och enskilda byggnader med stor samhällelig status, har de kvinnliga arkitekterna mestadels kopplats inom planeringspraktikerna som inredningsarkitekter eller med mindre, ”sociala” uppdrag. Detta motsatsförhållande mellan feminina och maskulina planeringspraktiker och arkitektur kan i allmänhet anses bero på de egenskaper som oftast anknyts med könsroller och könsidentitet. På grund av att bland annat sådana egenskaper som moderskap och omsorg anknyts med den feminina könsrollen, kan detta generaliserat sett synas även i hurdana tävlingar de kvinnliga arkitekterna väljer att delta i. Att delta i tävlingar som har att göra med den privata sfären (till exempel med hem och bostadsområden) kan då värderas högre än ”hjältearkitekturtävlingar”.

Då de kvinnliga arkitekternas synlighet i tävlingar analyseras utgående från detta perspektiv, är det viktigt att forska kritiskt ifall dessa stereotypier stämmer överens med de uppdrag där kvinnliga arkitekter har fått synlighet i mellan 1998-2018. För att kunna analysera specifikt de kvinnliga arkitekterna, har analysen avgränsats att omfatta enbart de uppdrag där kvinnliga arkitekter har vunnit pris som självständiga aktörer, som par till en annan kvinna eller som kvinnliga arkitektgrupper. Tabell 7 sammanställer resultaten som har fåtts genom att analysera materialet i bilaga I.

Kvinnliga arkitekter som pristagare 1998-2018
Asuntoreformkilpailu, 2000-luvun koti / Housing Reform, Home 2000, Ideas Competition
Simonkappelin yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open Architectural Competition for Simonkappeli Chapel, Helsinki
Kotkan museokeskuksen yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open Architectural Competition for the Museum Centre in Kotka
Myrskylän kirkkojärven suppea yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open architectural competition for Myrskylä, Kirkkojärvi
Uusia ratkaisuja maalla asumiseen/ New Solutions for rural living – competition
Varkauden Kämärin alueen ideakilpailu/ Varkaus Kämäri Area Ideas Competition
European 12
Jyväskylän vaajakosken keskustan arkkitehtuurikilpailu/ Architectural Competition for the Vaajakoski Centre of Population
Helsinki Townhouse Jätkäsaaren ja Kruunuvuorenrannan kaupunkipientalotyypit/ Helsinki Townhouse, Jätkäsaari and Kruunuvuorenranta townhouse types
Asikkalan Pasilonharjun yleinen suppea ideakilpailu / Open idea competition for Asikkala, Pasilonharju
Asuntomessut Hyvinkäällä 2013, korttelitalon yleinen arkkitehtuurikilpailu / Hyvinkää Housing Fair 2013, open architecture competition for a community centre
Jyväskylän Kankaan ideakilpailu / Jyväskylä kangas Ideas Competition
European 13
International competition for an Extension of Alvar Aalto museum and Museum of Central Finland
Asumisen ratkaisuja turvapaikanhakijoille/ Solutions for living environments for asylum seekers
Tapio Wirkkala RUT BRYK ARCHIVE COMPETITION
European 14
Asuntoreformi 2018 / Housing Reform 2018
Ylläksen kylien kaksivaiheinen aatekilpailu / Ylläs Villages Two-staged Ideas Competition

Tabell 7. Kvinnliga arkitekter som pristagare (självständiga aktörer, kvinnliga arkitektgrupper och kvinnliga arkitekter som har tävlat i par) i allmänna tävlingar ordnade i samarbete med SAFA 1998-2018. Se bilaga I.

Analysen visar att i detta urval av tävlingsvinster har de kvinnliga arkitekterna haft framgång i varierande tävlingsuppdrag. Kvinnliga arkitekter har haft framgång bland annat i större uppdrag såsom *European*-tävlingarna (tävling för under 40-åriga arkitekter), i planering av större bostadsområden och i mindre uppdrag. Kvinnliga arkitekter har också fått synlighet i större arkitekturprojekt såsom i den internationella tävlingen *International competition for an Extension of Alvar Aalto museum and Museum of Central Finland* och i *Tapio Wirkkala Bryk Archive*-tävlingen. Kvinnliga arkitekter har haft synlighet bland annat i uppdrag som har haft att göra med bostadsområden och hemmet så som *Housing Reform, Home 2000- Ideas Competition, Townhouse Kruunuvuorenranta, Housing Reform 2018, Architectural Competition for the Vaajakoski Centre of Population, Ylläs Villages Two-staged Ideas Competition* och i ett tävlingsuppdrag för Hyvinge bostadsmässan, *Hyvinkää Housing Fair 2013- open architecture competition for a community centre*. Den kvinnliga arkitekten har även vunnit pris i sådana tävlingar som *Solutions for living environments for asylum seekers* och *New Solutions for rural living – competition*, vilka kan anses vara projekt som har att göra med social och ekologisk hållbarhet. Utöver dessa har de kvinnliga arkitekterna fått synlighet i sådana tävlingar som *Open Architectural Competition for Simonkappeli Chapel* och i en arkitekturtävling *Open Architectural Competition for the Museum Centre in Kotka* där uppdraget har varit att planera ett museicentrum. De kvinnliga arkitekterna har haft relativt bred synlighet i olika slags projekt med tanke på mängden av analyserade tävlingar (tabell 7). Således går det inte att påstå att de kvinnliga arkitekterna skulle ha varit nischade till vissa typer av projekt, även om arkitekturprojekt som tangerar hem och bostadsområden i viss mån sticker ut från mängden. Å andra sidan har de kvinnliga arkitekterna fått förhållandevis mycket synlighet även i större uppdrag såsom *European*-tävlingarna.

De kvinnliga arkitekternas synlighet och medverkan inom olika slags arkitekturprojekt kan anses vara viktig del av jämställdhetsförverkligande på en samhällelig nivå. I det nästa underkapitlet öppnas jämställdhetsaspekten upp på en bredare nivå via konkreta exempel och med utgångspunkt i de arkitekturpolitiska målen som är listade i det nya arkitekturpolitiska programmet för Finland, *Apoli 2020*.

4.6 Det flerdimensionella jämställdhetsperspektivet inom planeringspraktikerna

År 2019 tillsatte undervisnings-, kultur och miljöministeriet en arbetsgrupp för utarbetandet av ett nytt arkitekturpolitiskt program för Finland. Det nya förslaget, *Apoli 2020*, bearbetades av en arbetsgrupp från maj 2019 till slutet av år 2020 och ersatte det

förra nationella arkitekturprogrammet från 1998. Det nya förslaget överlämnades till forsknings- och kulturministern samt miljö- och klimatminister i januari 2021. I det nya arkitekturpolitiska programmet finns fem huvudsakliga temaområden:

klimatförändringen, jämlikheten, ekonomin, arkitekturens värde samt utbildning. Dessa teman innebär bland annat främjande av ”jämställdhet, jämlikhet och delaktighet, digitalisering, den finska arkitekturens ryktbarhet, konkurrenskraft och export samt arkitekturfostran, utbildning, den demografiska utvecklingen samt den regionala utvecklingen och migration”.¹⁴⁷

I programmet finns ett speciellt intresse för ämnesområdet som tangerar jämlikhet och dess uppnående som arkitekturpolitiskt mål. Undervisnings-, -kultur och miljöministeriet förklarar jämställdhetens betydelse inom arkitekturpolitiska beslut och *Apoli 2020* på följande sätt i deras pressmeddelande (2021):

”När den byggda miljön planeras väl stöder den livskraften, den sociala jämlikheten och en mångsidig livsstil både i växande städer och på landsbygden. Arbetsgruppen ger förslag om hur invånarnas deltagande i planläggnings- och planeringsprocesser kan utvecklas. Programmet innehåller också förslag om gemensamma utrymmen som främjar distansarbete och om kvalitetskriterier för bostadsbyggande. Syftet är att medvetenheten om den byggda miljöns effekter på hälsan och välbefinnandet ska öka och att detta samband ska beaktas i större utsträckning vid social- och hälsopolitisk planering och planering av markanvändning och byggande”.¹⁴⁸

Förverkligande av allt mera inkluderande och jämställda livsmiljöer och stadsplanering kan betraktas från olika aspekter. Främjande av jämställdhet inom stadsplanering koncentrerar sig ofta bland annat till frågor som har att göra med den starka sociala segregationen i städer. Genom att skapa ett utbud av bostäder med olika slags ägandeformer och olika typer av bebyggelse främjas allt mera jämställda och inkluderande livsmiljöer i framtiden. Att förebygga problem som orsakas av geografiska klyftor genom att skapa välfungerande trafikförbindelser och infrastruktur, innebär en annan allt viktigare aspekt till förverkligande av jämställdhet storstädernas invånare. Segregationen mellan de välbemedlade och de missgynnade kommer att bli allt större utmaningar i det framtida samhället ifall den negativa trenden inte motverkas medvetet och aktivt av samhällets olika aktörer; även av arkitekterna.

¹⁴⁷ Undervisnings- och kulturministeriet, <https://minedu.fi/sv/apoli20201> hämtad 12.5.2020 ; Miljöministeriet, undervisnings- och kulturministeriet 2021, <https://minedu.fi/sv/-/arkitekturen-borde-reagera-pa-forandringarna-i-samhallet> hämtad 16.1.2021

¹⁴⁸ Miljöministeriet, undervisnings- och kulturministeriet 2021, <https://minedu.fi/sv/-/arkitekturen-borde-reagera-pa-forandringarna-i-samhallet> hämtad 16.1.2021

Utöver att betrakta ämnet ur dessa perspektiv, kan den sociala jämlikhetens och välbefinnandets förverkligande i den urbana miljö betraktas ur ett feministiskt perspektiv. I dess mest grundläggande form utgår arkitekturplaneringen då ur ett genuskänsligt perspektiv, vilket bland annat Marja Rautaharju behandlar i sin artikel ”Feminismi arkkitehdin työkaluna” (2017) i tidskriften *Arkkitehti*. Ifall våra urbana levnadsmiljöer planeras utan förmåga för genuskänslig planering, är det praktiskt sett omöjligt att förverkliga arkitekturplanering utgående från ett jämlikhetsperspektiv såsom Rautaharjus exempel från Sverige visar. Där söktes det efter svar på varför kvinnornas och flickornas deltagande och synlighet på de allmänna ungdomsinriktade fritidsområdena i en kommun i Sverige utgjorde endast en femtedel av användarbasen.¹⁴⁹ Caroline Criado Perez förklarar vidare det ovannämnda exemplet från Sverige och ger exempel på hurdana faktorer bidrar mestadels till pojkarnas deltagande; på dessa fritidsområden finns det till exempel tillgång och utrymme för skridskoåkning, graffitimålning och klättring. Efter att ha kartlagt flickornas önskemål genom ett mera genuskänsligt tillvägagångssätt blev det önskade resultatet däremot ett ” [...]väl upplyst område som [...] delades in i ett antal utrymmen av olika storlek och på olika nivåer.”¹⁵⁰ Rautaharju tar dessutom upp i sin artikel att flickor hade önskat sig bland annat en utescen och ett picknickområde för att trivas bättre på dessa fritidsområden.¹⁵¹

Det ovannämnda fallet från Sverige är ett bra exempel på sådana arkitektoniska lösningar där principerna för planeringsteorier och planeringspraktiker granskas kritiskt från ett mångdimensionellt användarperspektiv. Den genuskänsliga planeringen innebär således känslighet för de användare som blir utanför den allmänna användarbasen: idén om att beakta ”de andra” som står utanför ”den allmänna” i planeringsprocesserna kan således inkludera kvinnor, immigranter och personer med funktionsvariationer. Istället för att arkitekten skulle utgå från majoritetssynvinkel, utgör mångdimensionaliteten av användarbasen den teoretiska grunden för planeringsfasen.¹⁵²

Ett konkret exempel som detta, visar att beaktande av jämställdhetsaspekterna i planeringspraktikerna inte nödvändigtvis är en självklarhet med tanke på dagens arkitekturplanering. Vid sidan om att den feministiska arkitekturplaneringens principer kan anses som en viktig del av arkitektkårens yrkeskompetens oberoende av planerarens

¹⁴⁹ Rautaharju 2017, 73.

¹⁵⁰ Perez 2020, 86.

¹⁵¹ Rautaharju 2017, 73.

¹⁵² Rautaharju 2017, 73.

kön, är dessa aspekter lättare att uppnå genom konkret mångdimensionalitet bland planerare i arkitekturtävlingar.

På en bredare plan finns det även skäl att diskutera hurdan arkitektur värderas på en samhällelig nivå, hurdana krav och förutsättningar varje enskild tävling har med tanke på jämställdhetsaspektens beaktande och hurdana arkitektoniska lösningar i slutändan värderas av beställare och av domarna inom tävlingskulturen. På många sätt är det alltså värt att kritiskt fundera över hurdana normer och traditioner styr planeringspraktikerna och ifall beaktandet av användarbasens mångdimensionalitet förverkligas i de slutliga arkitektoniska lösningarna och i den byggda miljön.

4.7 Sammanfattning

I kapitlet analyserades könsfördelningen bland pristagare i 133 allmänna arkitekturtävlingar som har ordnats under de senaste årtiondena i Finland för att undersöka i hurdan omfattning det finns en balans mellan kvinnors och mäns synlighet i dem. Den kvinnliga arkitektens synlighet som individuell aktör inom de allmänna arkitekturtävlingarna under de senaste årtiondena har varit liten jämfört med den motsvarande synligheten för män. Par- och gruppdeltagandet i blandade grupper har varit populärt, men även i dessa sammansättningar syns tydligt att mäns synlighet har varit större jämfört med kvinnornas.

De kvinnliga arkitekternas synlighet kan däremot inte anses vara nischad till stereotypiska arkitekturprojekt som kan sammankopplas med könsnormer, utan det finns variation i de projekt som har haft kvinnliga pristagare. På den samhällelige nivån är könsjämsliddheten bland annat inom tävlingskulturen viktigt, eftersom detta kan anses bidra till ett flerdimensionellt jämställdhetsperspektiv inom planeringspraktikerna och därigenom till allt mera inkluderande framtida urbana livsmiljöer.

5 ANALYS

I kapitel fem presenteras och analyseras resultaten från kapitel fyra där den kvinnliga arkitektens aktörskap och synlighet inom tävlingskulturen analyserades och relaterades till den motsvarande synligheten för män. De kvinnliga arkitekternas synlighet och aktörskap inom tävlingskulturen under de senaste årtiondena analyseras utgående från ett bredare samhällsperspektiv och utgående från faktorer som inverkar kvinnan ställning inom samhället vid tidpunkten kring 2020-talet. Den kvinnliga arkitektens

ställning och synlighet vid tidpunkten kring 2020-talet analyseras genom Pierre Bourdieus begrepp ur hans fältteori samt utgående från hans teori om symboliskt våld.

5.1 Analys av arkitekturtävlingarna mellan 1998–2018 och den kvinnliga arkitektens synlighet i dem

Resultaten i de analyserade allmänna arkitekturtävlingarna visar tydligt att de kvinnliga arkitekternas synlighet som pristagare är förhållandevis mycket mindre inom det analyserade urvalet av tävlingar mellan 1998–2018 än den motsvarande synligheten för män. Resultaten visar att de kvinnliga arkitekterna har fått mest synlighet som tävlingsdeltagare i blandade grupper (79 stycken grupper). Därefter har den mest dominerande formen av synlighet varit som par till en manlig kollega (57 stycken par). De kvinnliga arkitekternas synlighet som självständiga och ”exceptionella” aktörer har varit relativt liten: att delta i arkitekturtävlingar som ensam kvinnlig aktör eller med andra kvinnliga arkitekter kan alltså fortfarande ses som exceptionellt på basis av pristagarna i detta urval av allmänna arkitekturtävlingar. De kvinnliga arkitekterna har vunnit 14 gånger som självständig aktör i detta urval av tävlingar och fem gånger i en grupp bestående enbart av kvinnliga arkitekter.

Den kvinnliga arkitektens roll har därigenom ändrats vad kommer till samarbete med en manlig kollega. På grund av att båda individerna blir fullständigt och jämlikt accepterade som upphovsmän i offentligheten, går det inte att tilldela ”assistansens” eller den anonyma designerns roller till de kvinnliga arkitekterna vad gäller synlighet som par till en manlig kollega. I ett vidare perspektiv framkommer det trots allt att de kvinnliga arkitekterna inte har flyttat sig åt ett självständigare håll varken som individuella arkitekter eller i samkönade grupper, utan traditionen med att jobba med en manlig kollega har varit tydligt framkommande även under de senaste decennierna. Trots de långa rötterna med egen föreningsverksamhet och således en egen historisk social arena och kollektiv inom arkitekturfältet i Finland, har de kvinnliga arkitekterna inte kunnat utforma en egen social arena inom tävlingskulturen som slutligen skulle tydligt synas inom de analyserade arkitekturtävlingarna.

Den kritiska diskussionen gällande traditionen med stjärnarkitekter har fått allt mera genomslag både inom arkitekturbranschen och utanför den. Att tilldela en person och enstaka mästerverk synlighet och prestige har ansetts vara missledande med tanke på arkitekternas egentliga arbetsprocess som ofta innebär kollegialt arbete, såsom det

framkommer bland annat i Aleksi Lohtajas artikel i tidskriften *Arkkitehti* (2019).¹⁵³ Att se grupparbete som det mest karakteristiska arbetssättet inom arkitekturbranschen har blivit allt vanligare synsätt både inom och utanför arkitekturbranschen. Att arbeta i grupp och att få erkännande som arkitektgrupp har således blivit allt vanligare inom arkitekturbranschen. Även representanter från andra yrkesgrupper kan anses tillhöra planeringsgruppen, vilket är ett mer eller mindre synligt element inom de analyserade tävlingarna. Bland annat SAFA nämner i de analyserade tävlingsförslagen landskapsarkitekternas och ingenjörernas namn, vilket medför synlighet för hela gruppen bakom projektet. Å andra sidan kan den noggranna kategoriseringen bidra till en viss hierarki mellan gruppmedlemmarna då upphovsmän, biträdande arkitekter, de olika yrkesgrupperna samt olika slags meriter är synliga och upplistade för varje person.

Resultaten i analysen av de allmänna arkitekturtävlingarna visar också att tävlingsgrupper har fått relativt mycket synlighet, speciellt vad gäller blandade grupper (79 stycken grupper) och grupper av män (73 stycken grupper). Som motsats till de kvinnliga arkitekterna, verkar det som att män kan anses inneha en egen social arena inom arkitekturbranschen (eller åtminstone inom tävlingskulturen), speciellt då antalen grupper bestående av enbart manliga arkitekter och tävlandet som par jämförs med de kvinnliga arkitektgruppernas antal och kvinnor som har vunnit pris med en annan kvinnlig arkitekt. Män har vunnit pris med sina manliga kollegor i en samkönad grupp 73 gånger medan de kvinnliga arkitekterna har vunnit pris i en samkönad grupp endast fem gånger. Män har vunnit pris 45 gånger då de har tävlat som par med en manlig kollega medan kvinnor har vunnit pris med en kvinnlig kollega endast fem gånger. Mäns synlighet i samkönade grupper och deltagande i arkitekturtävlingar med en manlig kollega kan anses ha varit förhållandevis stort. Det som däremot är intressant med tanke på resultaten är att trots den kritiska diskussionen angående traditionen med stjärnarkitekter, visar resultaten i undersökningen att enskilda manliga aktörer har varit det mest förekommande aktörskapet för pristagare (117 stycken pristagare). Det går således att påstå att traditionen med stjärnarkitekter finns kvar inom tävlingskulturen och deltagande som enskild manlig aktör har varit fortfarande populärt under de senaste årtiondena.

¹⁵³ Lohtaja 2019, 36-40.

5.2 En pågående kamp: mellan den privata och offentliga

Elina Koivisto skriver i sin artikel ”Arkkitehti, yrittäjä, nainen” (2017) i tidskriften *Arkkitehti* om de kvinnliga arkitekternas osynlighet som pristagare inom arkitekturtävlingar. I artikeln framkommer det fortfarande förekommande problemet med bristen av kvinnliga arkitekter som förebilder, vilket kan ha lett till en ond cirkel där de nya kvinnliga arkitektgenerationerna aldrig har riktigt fått en uppfattning av vad som är möjligt för dem att uppnå karriärmässigt och inom tävlingar.¹⁵⁴ I artikeln diskuteras hur förklaringar till de kvinnliga arkitekternas osynlighet har sökts från sådana förklaringar som anknyts den kvinnliga habitus och ”generell” könsidentitet, men som också kan anses som stereotypier. De ofta förekommande förklaringarna har således varit den lägre tävlingsdriften, det annorlunda sättet att planera arkitektur jämfört med män och kvinnornas ovilja att ta ekonomiska risker. Utöver detta diskuteras det i artikeln familjelivets påverkan i de kvinnliga arkitekternas karriärer. Att delta i arkitekturtävlingar innebär alltid en ekonomisk risk för deltagaren och de medför ofta ekonomiska förluster, eftersom bara få förslag blir prisbelönade. Deltagandet kräver dessutom mycket tidsmässiga insatser från arkitekternas sida.

Till en viss del kan de ovannämnda orsakerna verifieras vad gäller de kvinnliga arkitekternas upplevelser under 2000-talet, eftersom liknande svar framkom i den kvalitativa undersökningen som framställs i Heli Huhtanens undersökning från år 2003.¹⁵⁵ Även om könsrollerna och de egenskaper som anknyts med dem har diskuterats och problematiserats sedan länge inom den feministiska forskningen och på olika samhällsliga instanser, sker förändringar inom könsmonster (både på en individuell plan och inom samhällets strukturer) mycket långsammare. På en bredare samhällslig nivå i Finland syns könsrollernas och stereotypiernas påverkan bland annat i hur stereotypier fortfarande styr flickornas och pojkarnas ämnespreferenser i lågstadiet, vilket framkommer i en relativ ny undersökning av Opperman m.fl (2021).¹⁵⁶ Även familjeledigheternas fördelning hittills visar tecken på att fördelningen sker enligt den traditionella modellen. Den privata sfären har förknippats starkt fram till idag mera med kvinnans ansvarsområden vilket har medfört att inom familjer fattas det ofta sådana beslut som främjar mäns möjligheter att jobba medan kvinnan tar ansvaret för hemmet.

¹⁵⁴ Koivisto 2017, 66-69.

¹⁵⁵ Se kapitel 3.2 i avhandlingen.

¹⁵⁶ Opperman m.fl 2021, 10.

År 2018 använde kvinnor fortfarande den största delen av familjeledigheterna i Finland. Samma år gavs 90 % av föräldrapenning åt kvinnor medan 10 % lyftes av män.¹⁵⁷

Enligt Statistikcentralens specialforskare Anna Pärnänen, arbetade nästan 72 % av män och cirka 55 % av kvinnor i 25–34 års ålder med en heltidssanställning i Finland år 2019.¹⁵⁸ Kvinnorna hade trots allt en visstidsanställning oftare än män. Medan män medgav studier som en av de största anledningarna till deras visstidsanställning, medgav kvinnor skötandet av barn och det att det fanns brist på heltidsanställningar som deras största orsaker.¹⁵⁹

Familjelivets påverkan i kvinnornas karriärutveckling, eller valet mellan den privata och offentliga sfären, kan anses ha varit och är även idag en av den mest kritiska orsaken till jämställdhetsutvecklingen i arbetslivet. Stratigakos lyfter fram *Architects' Journals* undersökning från år 2014, där ca 88 % av de kvinnliga respondenterna var bekymrade över barnskaffandets inverkan på deras karriärer, medan 62 % av de manliga respondenterna ansåg att skaffandet av familj inte skulle påverka deras karriärer.¹⁶⁰ Detta tyder på att ”riskerna” av skaffandet av familj har alltså ännu under 2010-talet värderats på olika sätt av kvinnor respektive män inom arkitektbranschen. Bland annat tidskriften *Arkkitehti* har lyft fram skapandet av familj som en av de orsakerna som även i dag i viss mån anses påverka kvinnliga arkitekters situation inom arkitekturbranschen i Finland.¹⁶¹

I Finland förbereds det trots allt en reform i social- och hälsovårdsministeriet angående familjeledigheterna, och med detta strävar man efter att ansvaret för familjen skulle i framtiden fördelas mera jämlikt mellan kvinnor och män.¹⁶² Det blir intressant att se hurdana konsekvenser reformen för familjeledigheten har och ifall vi kommer att se en förändring i attityderna där mäns roll i den privata sfären ökar.

¹⁵⁷ Keyriläinen 2019, <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/perhevapaan-vaikutus-naisten-urakehitykseen-kielteisempi-korkeakoulutetuilla/> hämtad: 2.4.2020.

¹⁵⁸ Pärnänen 2020, <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2020/ovatko-nuorten-tyosuhteet-entista-epavarmempia/> hämtad: 09.04.2021.

¹⁵⁹ Pärnänen 2020, <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2020/ovatko-nuorten-tyosuhteet-entista-epavarmempia/> hämtad: 09.04.2021.

¹⁶⁰ Stratigakos 2016, 27.

¹⁶¹ Tidskriften *Arkkitehti* 2020 (a), <https://www.ark.fi/fi/ajankohtaista/vuonna-2019-arkkitehti-lehteen-kirjoittaneista-ja-haastatelluista-43-oli-naisia/> hämtad: 30.3.2020.

¹⁶² Social- och hälsovårdsministeriet 2021, <https://stm.fi/sv/reform-av-familjeledigheterna> hämtad: 18.04.2021.

5.3 Analys av resultaten utgående från Bourdieus perspektiv

I Pia Parkkinens artikel ”Hyvä veli- systeemi jättää naisarkkitehdit edelleen miesten varjoon” (2016) intervjuades kvinnliga arkitekter som var verksamma inom olika delområden och positioner där kvinnliga arkitekter sällan syns. I artikeln diskuteras bland annat existensen av ett visst bäste broder-nätverkssystem inom branschen och hur detta kan anses medföra att de kvinnliga arkitekterna är tvungna att bevisa sin kompetens på ett annorlunda sätt än de manliga arkitekterna.¹⁶³ Existensen av ett bäste broder-nätverkssystemet stöds trots allt av de resultat som har förekommit i urvalet av analyserade allmänna tävlingar mellan 1998-2018. Mäns synlighet i samkönade grupper och som par till en manlig kollega visade sig vara påfallande stort jämfört med kvinnornas motsvarande antal. Det sociala kapitalet för män kan antas åtminstone i viss mån vara större än det sociala kapitalet för kvinnor inom tävlingskulturen. Resultaten tyder således på att de kvinnliga arkitekterna inte har kunnat legitimera sin ställning inom den finländska tävlingskulturen på samma sätt som män. De kvinnliga arkitekternas kollektiv och en egen social arena syns inte i en likadan utsträckning som männens, vilket tyder på att ett visst ”kompenserande” socialt kapital inom fältet saknas hos de kvinnliga arkitekterna.

Enligt Bourdieus teori kunde man kunna påstå att de kvinnliga arkitekterna historiskt sett har valt att tävla och jobba med manliga arkitekter, eftersom genom detta har det slutligen varit möjligt att uppnå en viss legitimitet på fältet. De kvinnliga arkitekterna har eventuellt fått en bättre tillgång att uppnå mera av vissa kapitaltyper, men aldrig den egentliga tillgången till symbolisk makt på fältet. Mäns synlighet kan analyseras utgående från samma principer. Det manliga könshabitus (beroende på fältet och dess strukturer) kan anses vara en tillgång till den symboliska makten på fältet och en bakomliggande faktor för varför män identifierar sig med, orienterar sig mot och väljer andra män att arbeta med eller har en tendens att bilda grupper med andra män. Arkitekturtävlingarnas resultat kan således tydas som att genom att den manliga könshabitus ger bättre förutsättningar för uppnående av symbolisk makt eller anses som *en tradition* för uppnående av symbolisk makt.

Det går ändå att ifrågasätta ifall detta egentligen har varit ett ”val” av de kvinnliga arkitekterna eller en subtil uttrycksform av det symboliska våldet inom fältet där de kvinnliga arkitekterna har i en viss mängd kunnat vara delaktiga inom fältet, men trots

¹⁶³ Parkkinen 2016, <https://yle.fi/uutiset/3-9007869> hämtad: 15.10.2020.

allt förbisedda och glömda som aktörer bland annat inom sådana subfält som arkitekturtävlingar. Detta kan anses ha hänt såväl inom arkitekturfältet där det kvinnliga aktörskapet inte har legitimerats på en lika hög nivå som mäns, och utanför det egentliga arkitekturfältet på en samhällelig nivå. Såsom bland annat Colomina påpekar i sin artikel har de kvinnliga arkitekternas synlighet i offentlighet påverkats av den starka betoningen på män som skapare, visionärer och pristagare.¹⁶⁴ I denna tradition har de kvinnliga arkitekterna inte tilldelats stjärnarkitekternas roll och deras arkitektoniska verk har förblivit historiskt sett i skymundan, både inom arkitekturfältet och på den samhällelige nivån. Ignorerande av det kvinnliga aktörskapet i offentlighet har därigenom bidragit till att förebilder för kvinnliga arkitekter saknas.

I sin bok *Den manliga dominansen* diskuterar Bourdieu hur jämställdheten mellan män och kvinnor egentligen kan ses som en skenbar företeelse. Bourdieu påstår bland annat att den formella jämlikheten mellan män och kvinnor, döljer egentligen det faktumet att kvinnor alltid intar mindre gynnande positioner jämfört med män i enlighet med det symboliska våldets principer.¹⁶⁵ Bourdieu hänvisar till och exemplifierar hur [...] det stämmer till exempel att kvinnorna blir allt mer representerade i statlig och kommunal tjänst, men det är alltid de lägsta och mest osäkra positionerna som är reserverade för dem (de är speciellt många bland visstidsanställda och deltidsanställda, och de anvisas, i den lokala förvaltningen till exempel, underordnade och tjänande, hjälpande och vårdande positioner [...]).¹⁶⁶ Bourdieu påstår att ” [...] det bästa beviset på den osäkra ställning kvinnorna tilldelas på arbetsmarknaden är säkert att de alltid, allt annat lika, tjänar mindre än män, att de erhåller lägre tjänster för samma examina och i synnerhet att de proportionellt sett drabbas hårdare av arbetslöshet [...] och oftare förvisas till tjänster på deltid – vilket bland annat har till följd att de nästan osvikligen utesluts från maktspel och karriärutsikter.¹⁶⁷

Ifall arkitekturtävlingarnas resultat anknyts med den tidigare statistiken gällande bland annat föräldraledigheternas fördelning hittills och hurdana tankesätt och beteendevanor undersökningarna visar hos aktörer på de olika fälten på en bredare plan betyder detta att vår *habitus* och *könshabitus* (det vill säga våra system av tanke-,

¹⁶⁴ Colomina 2018, 47.

¹⁶⁵ Bourdieu 2004, 108.

¹⁶⁶ Bourdieu 2004, 108.

¹⁶⁷ Bourdieu 2004, 108.

uttrycks- och beteendevanor) har en stor påverkan i upprätthållandet av den sociala konstruktionen av könet, könsnormerna och maktförhållanden till exempel vad gäller familjelivets ansvar. De tidigare exemplen i kapitel 5.2 tyder på att detta gäller nationellt och internationellt, både inom arkitekturbranschen och på en samhällelig nivå.¹⁶⁸ På grund av detta verkar det som att skaffandet av familj påverkar mera kvinnornas karriärer och kan bli en starkare konflikt fortfarande för kvinnor än för män.

Bourdieu teoretiserar kring den manliga dominansen även genom att påstå hur ” [...] Den manliga ordningens stryka märks på att den inte behöver rättfärdigas: det androcentriska synsättet etableras som neutralt och behöver inte utsägas i legitimerade diskurser.”¹⁶⁹ Det tidigare exemplet från Sverige i avhandlingens kapitel 4.5, visar hur planerare för fritidsområden hade utgått från den manliga normen utan en inre förståelse eller förmåga att beakta användarbasen för parkområdet från ett flerdimensionellt genusperspektiv.¹⁷⁰ Trots att det medvetna beaktandet till könsfrågor i samband med arkitekturplaneringen inte är beroende av planerarens kön, kan våra egna identiteter och gruppsamhörighet, undermedvetna förväntningar och tankesätt bidra till att betrakta arkitektur och vad som anses vara ”god arkitektur” eller god stadsplanering utifrån ett ensidigt perspektiv. Utgående från Bourdieus perspektiv kommer alltså den samhällelige aktören aldrig kunna frigöra sig från sin *habitus* och den egna *könshabitus*, utan dessa kommer alltid på ett undermedvetet sätt att bidra till våra handlingar, tanke- och uttryckssätt som senare förverkligas i aktörens individuella skapandeprocess.

Enligt Mois analys, ansåg Bourdieu att kvinnornas frigörelse från den manliga dominansen skulle vara möjligt genom ett ” [...] kollektivt agerande som sätter igång och organiserar en symbolisk kamp som ifrågasätter praktiskt taget varje underförstådd förutsättning i den fallosnarcissistiska visionen av världen”.¹⁷¹ Moi förhåller sig trots allt kritisk mot Bourdieus tankar i den meningen, att hon tar upp både kvinnornas och mäns komplexa ställning i dagens samhälle. På samma sätt som under 1990-talet då Moi skrev sin artikel, är dagens förhållningssätt till könsrelationer allt annat än “tyst accepterade utan frågor” såsom det skulle vara i ett doxiskt samhälle.¹⁷² Det kritiska perspektivet i avhandlingen har framfört att aktörerna på fälten kan ses som individer med möjlighet att välja, ifrågasätta och omvärdera fältets strukturer. Individens förmåga

¹⁶⁸ Se kapitel 5.2. i avhandlingen.

¹⁶⁹ Bourdieu 2004, 21.

¹⁷⁰ Se kapitel 4.5 i avhandlingen.

¹⁷¹ Moi 1994, 14.

¹⁷² Moi 1994, 15.

till kritisk reflektion möjliggör även att det är möjligt att förverkliga sin habitus och könshabitus utifrån ett mera medvetet och kritiskt perspektiv än vad Bourdieu skulle ha ansett.

På en vidare plan går det alltså att påstå att i dagens samhälle är könsrollerna och könsrelationer mycket omdiskuterade och på ytan i samhället, vilket medför att maktförhållanden och deras förekomst mellan samhällets olika aktörer och grupper är under ett förstöringsglas kontinuerligt. Skolsystemet är involverat i att skapa allt mera könsneutrala förutsättningar för individens uppväxtmiljö och även staten bidrar till könsjämsställdhetsfrågorna genom reformer som underlättar jämlikhetens förverkligande senare i individens liv. Genom att vissa praxisar på den samhällliga nivån ändras, kommer detta att bidra till att även praxis inom mindre subfält kommer att ske. Å andra sidan kan detta ske även omvänt; då praxisar ändras så småningom inom mindre subfält, bidrar de till att förändringar sker även på den politiska nivån i samhället.

Även doxan med stjärnarkitekter ses på många sätt som ett föråldrat synsätt både inom arkitektkåren och på den samhällliga nivån. Således har den individcentrerade fokusen skiftat till att det kollektiva arbetssättet har i allt större utsträckning blivit allt mera den accepterade doxan och detta aktörskap framhävs allt mera även offentligt på den samhällliga nivån.

Bourdieus begrepp *habitus* kan trots allt tillämpas på ett intressant sätt på individen och på arkitekt som skapare. Med tanke på främjandet av jämställdhet och jämlikhet både inom branschen och i våra framtida livsmiljöer kan man utgående från Bourdieus teori anse att ett visst kritiskt förhållningsätt till den egna habitus är viktigt. På den samhällliga nivån och inom tävlingskulturen är det även viktigt att diskutera hurdan praxis det finns för utvärdering av arkitektur samt ifall det ännu visar sig att det trots allt är mera prestigefyllt att bli sedd som en individ på det arkitektoniska fältet.

6 RESULTAT

I kapitel sex sammanställs resultaten från de tidigare kapitlen. En diskussion angående kvinnliga arkitektens synlighet i de allmänna tävlingarna 1998–2018 genomförs och kopplas med de tidigare kapitlen som har behandlat den kvinnliga arkitektens profession i Finland historiskt sett och i relation till feminismens vågor samt Pierre Bourdieus samhällsanalys från ett feministiskt perspektiv.

6.1 Resultaten gällande kvinnliga arkitekters synlighet i de finländska allmänna arkitekturtävlingarna mellan 1998–2018

Två av de viktigaste forskningsfrågorna i avhandlingen har handlat om i hurdan omfattning de kvinnliga arkitekterna har fått synlighet som självständiga aktörer i de allmänna tävlingarna 1998–2018 och med hurdant aktörskap de kvinnliga arkitekterna kan mest kopplas med. Trots att de kvinnliga arkitekterna i Finland har haft en relativt etablerad ställning inom branschen från och med ett tidigt skede och trots att Finlands arkitekturbransch har karakteriserats av en relativt hög tävlingskultur där de kvinnliga arkitekterna har agerat genom en egen kollektiv, har dessa faktorer inte haft en så stor påverkan på de kvinnliga arkitekternas synlighet som pristagare inom de senare decenniernas arkitekturtävlingar som man skulle ha kunna anta. Det här gäller speciellt vad gäller aktörskap som självständig deltagare i de allmänna tävlingarna. Skillnader i de kvinnliga arkitekternas synlighet jämfört med manliga arkitekternas synlighet är även tydlig då man jämför de samkönade gruppernas antal (grupper som består enbart av kvinnor versus grupper som består av män) och de samkönade parens antal sinsemellan.

Den kvinnliga arkitektens synlighet som självständig aktör i allmänna tävlingar 1998–2018 är liten (14 stycken pristagare). Enligt den statistiska undersökningen över allmänna tävlingar i Finland 1998–2018 kan de kvinnliga arkitekterna synlighet och aktörskap mestadels kopplas ihop med blandade grupper (79 stycken pristagare) eller som par till en manlig arkitekt (57 stycken pristagare). Således framträder det inte tydliga tecken på att den kvinnliga arkitektens synlighet i dess olika form (som individuell aktör, som par till en annan kvinnlig arkitekt eller de kvinnliga arkitekters egna grupper) skulle ha växt eller jämnats ut i relation till mäns motsvarande synlighet vid tidpunkten kring 2020-talet.

Utöver den kvinnliga arkitektens aktörskap inom tävlingskultur var det även meningen att utreda ifall det går att se ett typiskt drag för i hurdana projekt de kvinnliga arkitekterna har fått synlighet i och ifall det går att se ett typiskt drag för dem. Resultaten visar att de kvinnliga arkitekternas synlighet inte går att kopplas ihop enbart med de för kvinnliga arkitekterna historiskt sett stereotypiska tävlingsbidrag, utan de kvinnliga arkitekterna har vunnit både i mindre och större offentliga uppdrag samt i allmänna tävlingar som har haft en internationell karaktär. På grund av att synligheten för enbart de kvinnliga arkitekterna har allmänt sett varit ganska liten, är det trots allt svårt att dra mer generella slutsatser av i hurdana tävlingsuppdrag de kvinnliga arkitekterna kan antas ha deltagit mest.

Resultaten i den statistiska undersökningen visar däremot att mäns synlighet i allmänna tävlingar uppenbarligen har varit större jämfört med kvinnornas under 1998–2018, vilket tyder på att den maskulina normen finns kvar inom tävlingskulturen. Mäns synlighet i de allmänna tävlingar som självständiga aktörer, som par till en manlig kollega och i samkönade tävlingsgrupper har i hög grad varit större än de motsvarande antalen för kvinnorna. Statistiken över pristagarna antyder således att mäns tendens att delta i tävlingar och att delta i dem i samkönade tävlingsgrupper, har varit betydligt större än kvinnornas. Enligt de resultat som framkommer i detta urval av tävlingar, kan man anse att den sociala arenan och det sociala kapitalet är större hos män inom tävlingskulturen.

I avhandlingen har även den historiska traditionen med stjärnarkitekter diskuterats. Under de senaste årtionden har grupparbetets betydelse och de kollektiva insatserna i arkitekternas arbetskultur lyfts fram både inom och utanför arkitekturbranschen på grund av att dessa anses representera planeringspraktikernas egentliga ”natur” och de mest karakteristiska arbetssätten inom branschen. Gruppdeltagandet kan antas ha varit relativt populärt, eftersom de blandade grupperna har fått näst mest synlighet under de senaste årtiondena i de analyserade allmänna tävlingarna (79 pristagare). Trots att 79 pristagare är blandade grupper med både kvinnor och män, har denna deltagandeform som representant för kollektivt grupparbete inte varit den dominerande tävlingsformen bland pristagarna.

Genom att undersöka männens synlighet i relation till de kvinnliga arkitekternas och de blandade gruppernas synlighet har det även varit meningen att undersöka ifall traditionen med stjärnarkitekter (det vill säga en stor synlighet för självständiga manliga aktörer) har upprätthållits inom tävlingskulturen. Trots det kritiska förhållningssättet på traditionen med stjärnarkitekter, är det fortfarande de enskilda manliga aktörer som har fått mest synlighet som pristagare i de analyserade arkitekturtävlingarna. Analysen av de allmänna tävlingarna visar att manliga arkitekter har tilldelats pris som självständiga aktörer 117 gånger mellan 1998–2018.

De kvinnliga arkitekternas svårigheter att etablera sig på branschen har i denna avhandling analyserats med hjälp av Pierre Bourdieus fältteori och hans teori om symboliskt våld. De kvinnliga arkitekternas svårigheter att etablera sig på fältet kan enligt Bourdieus teori anses bero på könet *i sig* kan anses ha inneburit en viss mängd av symboliskt kapital vad gäller möjligheten att bli legitimerad som arkitekt. Historiskt sett har det omgivande fältet och samhället gett framför allt legitimitet till individuella, manliga arkitekter. Doxan, det vill säga ”den rätta läran” har alltså i slutändan inneburit

endast det manliga könshabitus. De kvinnliga arkitekternas insatser till exempel som par till en manlig kollega har kunnat bli i skymundan på grund av den individcentrerade tävlingskulturen och individernas framhävande i offentligheten även på den samhälleliga nivån. Detta kan anses ha bidragit till att de kvinnliga arkitekterna har haft det svårt att etablera sin position på fältet. Även valet mellan det privata och offentliga har historiskt sett skapat konflikter för de kvinnliga arkitekterna och kan fortfarande ses som en faktor som bidrar till den kvinnliga arkitektens position på fältet. Ända tills idag är det möjligt att se hur bland annat familjeledigheterna i Finland har fördelats enligt de traditionella könsnormerna där kvinnan tar mera ansvar för hemmet. Dessa praxisar, där könshabitus styr individernas val, orsakar obalans mellan män och kvinnor karriärmässigt och bidrar till ojämställdhet inom yrkeslivet.

I avhandlingen fanns det även intresse att undersöka principen för jämställdhet och delaktighet som framkommer i förslaget för det nya arkitekturprogrammet, *Apoli 2020*. Intresset låg i att undersöka hurdana förutsättningar det finns för förverkligande av en allt mer demokratisk arkitekturpolitik och urbana miljöer då könsbalansen inom de prisbelönade förslagen i allmänna tävlingar undersöks. Förutsättningar för skapandet av en allt mer demokratisk arkitektur på en samhällelig nivå skapas i första hand på gräsrotsnivå, bland annat inom en relativt könsbalanserad utbildning och därefter inom en arkitekturbransch där både kvinnliga och manliga arkitekter syns och deltar aktivt i att skapa nya planeringsteorier och planeringspraktiker. Den kvinnliga arkitektens synlighet och mångfalden av olika slags habitus inom arkitektkåren och arkitekturtävlingar borde på grund av detta ses som ett viktigt villkor med tanke på jämställdhetsaspektens uppnående. Med tanke på den framtida arkitekturpolitiken och förverkligande av allt mer inkluderande och jämställda livsmiljöer, skulle det inkluderande och kollektiva arbetssättet vara en viktig förändring inom arkitekturtävlingar. De kvinnliga arkitekternas deltagande och synlighet som tävlingsgrupper och tävlingspar kan även anses bättre bidra till jämställdhetsaspektens förverkligande inom de framtida livsmiljöer, till exempel vad kommer till uppnående av allt mera genuskänsliga planeringspraktiker. Det är även värt att notera att förverkligande av en allt mer genuskänslig och inkluderande arkitektur omfattar flera aktörer som står utanför själva planeringsprocessen. De värderingar och praxisar som tillämpas av domare och beställare har en avgörande roll i hurdan arkitektur får synlighet i våra framtida urbana livsmiljöer.

SAMMANFATTNING

Syftet med avhandlingen var att undersöka kvinnliga arkitekters synlighet i allmänna arkitekturtävlingar i Finland under åren 1998–2018. De centrala forskningsfrågorna var: Hur har kvinnor klarat sig som självständiga aktörer i arkitekturtävlingar i Finland under de senaste årtiondena? Kan den kvinnliga arkitekten som pristagare tydligt sammankopplas med par- eller grupprojeckt? Är kvinnliga arkitekter fortfarande nischade till specifika projekt? Deltar män i tävlingarna fortfarande som självständiga aktörer och därmed representerar den så kallade hjältarkitekternas grupp? Hur starkt har den maskulina normen levt kvar inom den finländska tävlingskulturen under de senaste 20 åren? Vad är det som gör att kvinnor har svårt att etablera sig på fältet? Hurdana förutsättningar finns det för förverkligande av en allt mer demokratisk arkitekturpolitik och urbana miljöer då könsbalansen inom de prisbelönade förslagen i allmänna tävlingar undersöks?

Primärmaterialet består av 133 stycken allmänna tävlingar som har ordnats i samarbete med SAFA under åren 1998–2018. Genom att granska könsdatan i de allmänna arkitekturtävlingarna kartlades den kvinnliga arkitektens synlighet inom tävlingarna under de senaste årtiondena. Det analyserade urvalet av allmänna arkitekturtävlingar är representerade i en Excel-tabel som finns som bilaga för avhandlingen. Genom att sammanställa datan i denna tabell kunde pristagarnas kön och aktörskap inom varje tävling analyseras. Utöver att analysera den kvinnliga arkitektens synlighet som självständig aktör och jämföra detta med mäns motsvarande synlighet, analyseras gruppernas och parens könssammansättning för att vidare kartlägga vilket aktörskap har varit den dominerande formen för pristagare inom detta urval av tävlingar. Den teoretiska referensramen för avhandlingen bygger på Pierre Bourdieus fältteori med en feministisk infallsvinkel. Den kvinnliga arkitektens ställning inom branschen och inom tävlingskultur analyseras utgående från Pierre Bourdieus teori om symboliskt våld. Utgångspunkten har varit att se arkitekturbranschen som en egen social arena, ett fält, där agenter tävlar om tillgången till den symboliska makten.

I avhandlingen har arkitekturtävlingarna analyserats endast på basis av namnen på deltagare som nämns som upphovsmän. Detta medför att tyngdpunkten ligger mera eller mindre i att framhäva och fortsätta i fotspåren av den individcentrerade tävlingstraditionen. Med tanke på avhandlingens syfte var det trots allt nödvändigt att endast beakta de tävlingsdeltagare som nämns som *arkitekter* och som nämns som *upphovsman* i tävlingarna, eftersom denna kategorisering fortfarande är en

framträdande del av arkitekturtävlingarna idag och intresset har berört enbart arkitekterna som yrkesgrupp. Resultaten kunde se trots allt annorlunda ut i fall hela tävlingsgruppen, oavsett yrkesbenämning eller medverkande som assistens, skulle ha beaktats i den statistiska undersökningen.

Den socialhistoriska kontexten utgörs av de feministiska vågornas inverkan på den kvinnliga arkitektens ställning och antal inom branschen. Internationellt sett har kvinnor i Finland redan i ett tidigt skede fått inträde till arkitekturbranschen och de har utgjort en exceptionellt stor del av hela arkitektkåren under hela 1900- och 2000-talen. I Finland grundades världens första kvinnliga arkitektförening, Architecta, redan under 1940-talet. Dess uppgift var att samla ihop kvinnliga arkitekter, bevaka medlemmarnas intressen och stödja den professionella utvecklingen. Detta tyder på att de finländska kvinnliga arkitekterna har haft eget initiativtagande inom branschen i ett exceptionellt tidigt skede jämfört med till exempel USA och de kvinnliga arkitekterna inom andra nordiska länder. Internationellt och historiskt sett har de kvinnliga arkitekterna i Finland alltså haft ett exceptionellt gott stödnätverk, verksamhetskultur och jämställda förhållanden, speciellt med tanke på inträde till arkitektutbildningen. På grund av dessa historiska faktorer, fanns det en anledning att anta att de kvinnliga arkitekters synlighet som pristagare i öppna tävlingsformer, såsom de allmänna tävlingarna organiserade av SAFA, skulle vara relativt stor vid tidpunkten kring 2000-talet.

Resultaten i den statistiska undersökningen visade trots allt att de kvinnliga arkitekterna har haft en relativt liten synlighet som självständiga pristagare och aktörer. De kvinnliga arkitekterna har även fått relativt lite synlighet i samkönade grupper och då de har tävlat som par till en annan kvinnlig arkitekt. De enskilda manliga arkitekterna har fått mest synlighet inom det undersökta urvalet av allmänna tävlingar. Män har även fått i en relativt stor omfattning synlighet som pristagare i samkönade grupper och som par till en annan manlig arkitekt jämfört med kvinnornas motsvarande antal. Blandade grupper har trots allt fått andra mest synlighet som pristagare, vilket tyder på att denna form av deltagande har blivit populärt inom tävlingskulturen. På grund av att enskilda manliga arkitekter har fått mest synlighet inom detta urval av allmänna tävlingar, tyder detta på att den maskulina normen och den historiska traditionen med hjältearkitekter är fortfarande förekommande. De manliga arkitekterna verkar även ha en större egen social arena inom tävlingskulturen och således mera av det sociala kapitalet jämfört med de kvinnliga arkitekternas sociala arena och socialt kapital.

Det symboliska våldet beskrivs som osynligt förbruk av makt, dolt och mjukt. Enligt Bourdieu blir även den som blir dominerad själv en del av maktförbruket vilket

bidrar till att makthierarkiernas upprätthålls. Genom könsocialiseringsprocesser skapas individens habitus och könshabitus, vilket bidrar till att könsmönster och maktstrukturerna upprätthålls. Det kritiska perspektivet till Bourdieus teori framhäver individen ändå som en dynamisk och kritisk aktör på fältet, vilket i många fall har gällt även historiskt sett de kvinnliga arkitekterna i Finland.

Trots att de kvinnliga arkitekterna har en relativt lång historia som en del av arkitektkåren både nationellt och internationellt, har deras synlighet inom tävlingskulturen förblivit liten. Utgående från den teoretiska referensram som baserar sig på Bourdieus olika kapitaltyper och hans teori om symboliskt våld, har kvinnliga arkitekter historiskt sett aldrig fått den egentliga tillgången till den symboliska makten, eftersom det har varit könet i sig som har utgjort en grundförutsättning för detta: individens könshabitus har antingen legitimerat eller olegitimerat individens ställning på fältet. Trots att den kvinnliga arkitekten har utgjort en signifikant del av arkitektkåren från och med 1900-talet har hen inte blivit tilldelad offentlig synlighet i samma utsträckning som för män. Doxan, det vill säga ”den rätta läran” har i slutändan inneburit endast det manliga könshabitus, vilket har skapat en praxis där manliga individer som skapare av arkitektur och som representanter för arkitektens profession har framhävts i offentlighet. På en bredare samhällelig nivå kan detta kopplas med den västerländska kulturkanonens principer där manliga konstnärer har lyfts fram i historieskrivningen och de har således fått en dominerande synlighet jämfört med kvinnor.

På grund av att samhället i sig kan ses som ett stort fält som påverkar och blir påverkad av de mindre subfälten såsom arkitekturbranschen, har det varit nödvändigt att även i viss mån lyfta fram i hurdan form kampen om den symboliska makten har uttryckt sig på den samhälleliga nivån. I allmänhet har valet mellan det privata och offentliga medfört identitetskonflikter och även påverkat de kvinnliga aktörernas möjligheter att uppnå symbolisk makt. Reformen på den samhälleliga nivån såsom förnyelse av familjeledigheterna är ett tydligt exempel på hur agenter på den samhälleliga nivån vill förändra praxisen gällande kvinnornas möjligheter till att uppnå jämställdhet inom familjelivet och således även indirekt öka kvinnornas möjligheter att uppnå mer symbolisk makt på den samhälleliga nivån.

Utöver att analysera synligheten hos kvinnliga arkitekter inom tävlingskulturen, har arkitekturtävlingarnas betydelse på den samhälleliga nivån lyfts fram. De kan anses vara en viktig komponent i utvecklande av våra urbana miljöer enligt de arkitektur- och kulturpolitiska målsättningarna på den nationella nivån. Den framtida

arkitekturplaneringen beror naturligtvis inte enbart på arkitekternas förmåga att kunna erbjuda förslag på innovativa lösningar och genuskänslig stadsplanering, utan en stor del beror också på beställarens villkor, de förutbestämda planeringsprinciperna och på tävlingsdomarnas förmåga att ge akt till och värdesätta sådana förslag som utgår från jämställdhets- och delaktighetsaspekterna. En stor del handlar således om hurdana arkitektoniska lösningar i slutändan värderas. Trots att genuskänslig arkitekturplanering kan kopplas framför allt med arkitekternas yrkeskompetens, kan individens egen habitus bidra till ett ensidigt synsätt inom planeringspraktikerna. Således är det viktigt att de kvinnliga arkitekterna utgör en synlig del av de aktörer som är aktiva inom arkitekturtävlingarnas subfält.

På grund av att de kvinnliga arkitekternas synlighet kan anses vara fortfarande förhållandevis relativt liten jämfört med mäns motsvarande synlighet i tävlingskulturen, kan detta medföra att den manliga dominansen även i fortsättningen kommer att dominera inom yrkeskulturen och påverka maktförhållandena inom branschen. Å andra sidan ifrågasätts hjältearkitektur på många håll, även inom branschen, vilket kan leda till att individens synlighet i arkitekturtävlingar och dess betydelse överlag kommer att minska i framtiden. De kvinnliga arkitekternas synlighet inom tävlingskulturen utgör ett intressant forskningsområde även för fortsatt forskning, eftersom under 2010-talet har det skett nya rörelser så som *Me too*-kampanjen, vilka har haft ett stort genomslag både på den internationella och nationella nivån. På grund av att de olika fälten är dynamiska och i kontakt med varandra kan även sådana samhällseliga förändringar såsom reformen av familjeledigheternas fördelning i Finland öka de framtida kvinnliga arkitekternas synlighet inom tävlingskulturen.

BILAGA I: De allmänna tävlingarna 1998–2018 (Separat dokument)

KÄLLFÖRTECKNING

a. Otryckt material

Mesilä, Marja, Finlands Arkitektförbund, Statistik gällande SAFA:s medlemmar enligt kön (2009-2019). E-post korrespondens den 17.12.2020.

b. Arkiv, samlingar, primärmaterial

Allmänna tävlingar 1998–2018 (Bilaga I)

Tävlingar 1998

Heloma, Tiina & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Finlands riksdag, Arkitekturtävling för riksdagshusets tillbyggnad”, *Arkkitehti*, 5, 2000, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2000.

Heloma, Tiina (red.), ”Asuntoreformkilpailu, 2000-luvun koti/ Housing Reform, Home 2000, Ideas Competition”, *Arkkitehti*, 5, 1999, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 7/99.

Heloma, Tiina (red.), ”Maatila 2000, Maatilan pihapiirin ja tuotantorakennusten kilpailu/ Architectural Competition on the Farmyard and new Production Buildings”, *Arkkitehti*, 4, 1999, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/99.

Heloma, Tiina (red.), ”Korson kirkko ja seurakunnan toimitilat/ Korso Church and Parish Premises, Open Architectural competition” *Arkkitehti*, 4, 1999, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/99.

Helomaa-Leinonen, Tiina (red.), ”Hirssaaren asuntoalueen aatekilpailu/ Hirssaari Residential Area, Open Ideas Competition”, *Arkkitehti*, 1, 1999, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/99.

Heloma, Tiina (red.), ”Expo 2000 Hannover maailmannäyttely, Suomen paviljonki / Expo 2000 Hannover World Fair Finnish Pavilion”, *Arkkitehti*, 3, 1999, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/99.

Heloma, Tiina (red.), ”Turun Pääkirjasto/ Turku Main Library, Open Design Competition”, *Arkkitehti*, 2, 1999, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/99.

Tävlingar 1999

Heloma, Tiina (red.), ”Palveluasunnot (Ulrikakoti, Loviisa) / Service flats for Ulrikakoti senior citizen's home, Open Architectural Competition” *Arkkitehti*, 4, 2000, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2000.

Heloma, Tiina (red.), ”Salon kulttuuri - ja kongressikeskus/ Salo Cultural and Congress Centre architectural competition”, *Arkkitehti*, 3, 2000, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2000.

Heloma, Tiina (red.), ”Kierikkikeskus, yleinen suunnittelukilpailu/ Kierikki Centre Design Competition”, *Arkkitehti*, 2, 2000, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2000.

Heloma, Tiina (red.), ”Österbottens högskola i Strandkvarnen, Vasa”, *Arkkitehti*, 1, 2000, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2000.

Heloma, Tiina (red.), ”Aurinkolahden peruskoulun yleinen arkkitehtuurikilpailu/ Aurinkolahti Secondary school Open architectural competition”, *Arkkitehti*, 6, 1999, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 8/99.

Pekkarinen-Kanerva, Pirjo (red.), ”Oulun Toppilansalmen yleinen aatekilpailu / Open ideas competition of Toppilansalmi area in Oulu”, *Arkkitehti*, 6, 2000, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2000.

Tävlingar 2000

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.) ”Keravan kaupunginkirjaston yleinen suunnittelukilpailu / Open Design Competition of Kerava City Library”, *Arkkitehti*, 1, 2002, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2002.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.) ”Jyväskylän ylioppilastalon laajennuksen yleinen suunnittelukilpailu / Open Architectural Competition: Extension to the University of Jyväskylä Student Union Building”, *Arkkitehti* 6, 2001, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2001.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.) ”Oulun yliopiston arkkitehtuurin osaston lisärakennus yleinen suunnittelukilpailu / Open design competition of Department of Architecture extension at the University of Oulu”, *Arkkitehti* 4, 2001, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2001.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.) ”Harvialan asuntoalueen yleinen aatekilpailu/ Open Ideas Competition of Harviala Residential Area”, *Arkkitehti* 5, 2001, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2001.

Pekkarinen-Kanerva, Pirjo (red.), ”Klaukkalan kirkon ja seurakuntakeskuksen arkkitehtuurikilpailu / Architectural Competition of Klaukkala Church and Parish Centre”, *Arkkitehti*, 2, 2001, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2001.

Pekkarinen-Kanerva, Pirjo, (red.), ”Tikkurilan keskustan yleinen aatekilpailu / Allmän idéävling för Dickursby centrum”, *Arkkitehti* 3, 2001, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2001.

Pekkarinen-Kanerva, Pirjo, (red.), ”Helsingin musiikkikeskus / Helsinki Music Centre Architectural Competition”, *Arkkitehti* 1, 2001, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2001.

Tävlingar 2001

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Etelä-Keravan vesitornin yleinen suunnittelukilpailu/ Open Design Competition for the South Kerava Water Tower”, *Arkkitehti*, 6, 2002, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 8/2002.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Forssan Loimijoen alueen arkkitehtuurikilpailu/ Open Architectural Competition of Loimijoki Area, Forssa”, *Arkkitehti* 6, 2002, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 7/2002.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Järvenpään Pajalan asemakaavallinen aatekilpailu / Open Ideas Competition for Planning of Pajala Area, Järvenpää”, *Arkkitehti* 3, 2002, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2002.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Allmän planeringstävling för skolan och daghemmet Meri-Matin koulu ja päiväkotii/ Open Design Competition of Meri-Matti School and Day Care Centre”, *Arkkitehti*, 5, 2002, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2002.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Arkkitehtuurin, rakentamisen ja muotoilun informaatiokeskuksen yleinen arkkitehtuurikilpailu/ Open architectural competition for Information centre for architecture, building and design”, *Arkkitehti*, 4, 2002, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2002.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Tampereen Ratinan yleinen aatekilpailu/ Open Ideas Competition of Ratina”, *Arkkitehti*, 3, 2002, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2002.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Hyvinkään kirjastoaukion arkkitehtuurikilpailu / Architectural Competition to Hyvinkää Library Square”, *Arkkitehti*, 2, 2002, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2002.

Tävlingar 2002

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Lappeenrannan yliopistokampuksen asuntoalueen yleinen suunnittelukilpailu/ Open Architectural Competition for the Residential Area of Lappeenranta University of Technology Campus”, *Arkkitehti* 4, 2003, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2003.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Joensuun rantakortteleiden yleinen ideakilpailu/Waterside Town Blocks in Joensuu ”, *Arkkitehti* 3, 2003, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2003.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Tampereen Sammon lukion yleinen suunnittelukilpailu/ Open Design Competition for Sampo Senior Secondary School, Tampere” *Arkkitehti* 2, 2003, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja* 2/2003.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Lohjan pääkirjaston yleinen arkkitehtuurikilpailu/ Open Architectural Competition for Lohja Main Library” *Arkkitehti* 1, 2003, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2003.

Tävlingar 2003

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Verkatehdas-Kulttuuritehdas, Hämeenlinnan kulttuurikeskuksen yleinen, kaksivaiheinen arkkitehtuurikilpailu / Verkatehdas Textile Mill -Culture Mill Open Two-Stage Architectural Competition for Hämeenlinna Cultural Centre”, *Arkkitehti* 3, 2004, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2004.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.)”Joensuun Penttilän alueen yleinen asemakaavallinen ideakilpailu/ Open Ideas Competition for Penttilä Area, Joensuu” *Arkkitehti* 2, 2004, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2004.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.)”Helsingin pitäjän kirkon hautausmaan uuden kappelirakennuksen yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open Architectural Competition for the New Cemetery Chapel of the Church of St. Lawrence in Vantaa”, *Arkkitehti*, 1, 2004, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2004.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.)”Allmän internationell arkitekturtävling för om- och tillbyggnad av Ålands sjöfartsmuseum i Mariehamn/ Open International Architectural Competition for the Conversion”, *Arkkitehti*, 6, 2003, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2003.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.)”Suunnittelukilpailu Helsingin Olympiastadionin itäkatsomon kattamisesta/ Design Competition for Covering the East Stand of the Olympic Stadium, Helsinki”, *Arkkitehti* 5, 2003, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2003.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Myllypuron puinen kaupunkikylä / Wooden Urban Village of Myllypuro, Helsinki”, *Arkkitehti*, 4, 2004, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2004.

Tävlingar 2004

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Kauklahten kylätalo, Palttina Espoo / Kauklahti Village Hall, Espoo”, *Arkkitehti* 5, 2004, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2004.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Kulttuurikeskittymä vantaalle / Cultural Facilities Centre in Vantaa, *Arkkitehti* 6, 2004, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2004.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Vuoreksen keskustan yleinen arkkitehtuurikilpailu / Architectural Competition for the Planning of the Centre of Vuores”, *Arkkitehti*, 1, 2005, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2005.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.)”Simonkappelin yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open Architectural Competition for Simonkappeli Chapel, Helsinki”, *Arkkitehti*, 2, 2005, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2005.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Turun Kakolanmäen yleinen kansainvälinen aatekilpailu / Open International Ideas Competition for Kakolanmäki, Turku”, *Arkkitehti* 5, 2005, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2005.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Turun kaupunkiseudun yleinen asemakaavallinen aatekilpailu/ Open Town Planning Competition for Turku Urban Planning Region 5E”, *Arkkitehti*, 4, 2005, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2005.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Kotkan museokeskuksen yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open Architectural Competition for the Museum Centre in Kotka”, *Arkkitehti*, 3, 2005, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2005.

Tävlingar 2005

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Lohjan Hiidensalmen alueen yleinen ideakilpailu, Open Ideas Competition for the Hiidensalmi Area in Lohja”, *Arkkitehti*, 5, 2006, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2006.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Lahden Ranta-Kartanon alueen kaupunkirakenteellinen ideakilpailu/ Open Ideas Competition for the Urban Structure of Ranta-Kartano Area, Lahti”, *Arkkitehti*, 3, 2006, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2006.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Espoon Kirkkojärven koulun yleinen suunnittelukilpailu/ Open Planning Competition for Kirkkojärvi Comprehensive School, Espoo”, *Arkkitehti*, 2, 2006, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2006.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Hämeenlinnan Poltinahon yleinen arkkitehtuurikilpailu/ Open Architectural Competition for Poltinaho Area, Hämeenlinna”, *Arkkitehti*, 1, 2006, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2006.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Espoon Uusmäen alueen yleinen arkkitehtuurikilpailu/ Open Architectural Competition for Uusmäki Area, Espoo”, *Arkkitehti*, 6, 2005, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2005.

Tävlingar 2006

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Järvenpään Lepolan-Ristinummen yleinen arkkitehtuurikilpailu/ Open two-phase architectural competition for Lepola-Ristinummi area in Järvenpää”, *Arkkitehti*, 6, 2007, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2007.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Jyväskylän Kivelänrannan asuntoalueen kansainvälinen ideakilpailu/ Internatioanl Ideas Competition for residential area in Kivelänranta, Jyväskylä”, *Arkkitehti*, 3, 2007, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2007.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Tikkurilan kirkon ja seurakuntakeskuksen arkkitehtuurikilpailu / Tikkurila Church and Parish Centre” *Arkkitehti*, 2, 2007, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2007.

Tävlingar 2007

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Lohjan keskustakorttelien 42 ja 53 ideakilpailu/ Open ideas competition for blocks 42 and 53 in the centre of Lohja” *Arkkitehti*, 4, 2008, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2008.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Saunalahden koulun yleinen suunnittelukilpailu, Espoo / Open architectural competition for Saunalahti Comprehensive School, Espoo” *Arkkitehti*, 2, 2008, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2008.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Espoonkartanon asuntoalueen ideakilpailu / Open ideas competition for Espoonkartano residential area, Espoo,” *Arkkitehti*, 3, 2008, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2008.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Greater Helsinki Vision 2050 International ideas competition” *Arkkitehti*, 1, 2008, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2008.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Hämeenlinna keskustan etelärannan kaupunkirakenteellinen ideakilpailu/ Ideas Competition for the Urban Structure of the South Shore of Hämeenlinna Town Centre” *Arkkitehti*, 4, 2007, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2007.

Tävlingar 2008

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Expo 2010 Shanghai, maailmannäyttelyn Suomen paviljonki/ Finnish Pavilion for World Expo 2010 in Shanghai”, *Arkkitehti*, 6, 2008, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 9/2008.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Uusia ratkaisuja maalla asumiseen/ New Solutions for rural living – competition” *Arkkitehti*, 4, 2008, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2008.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Rovaniemen keskustakortteleiden 33 ja 34 yleinen suunnittelukilpailu / Open Planning Competition for Blocks 33 and 34 in the Centre of Rovaniemi” *Arkkitehti*, 5, 2008, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2008.

Hautajärvi, Harri & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Espoon kaupungintalon ja keskustakortteleiden ideakilpailu/ Open ideas competition for Espoo City Hall and city centre blocks”, ” *Arkkitehti*, 6, 2008, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 8/2008.

Mukala, Jorma & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Mahdollisuuksien piha – Kerrostalopihojen suunnittelukilpailu / Yard of possibilities! -design competition for apartment-block yards, Helsinki”, *Arkkitehti* 2, 2009, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2009.

Mukala, Jorma & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Suurpellon lastentalon yleinen suunnittelukilpailu, Espoo / Open Competition for Suurpelto Children’s House”, Espoo. *Arkkitehti*, 1, 2009, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2009.

Mukala, Jorma & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Espoon sairaalan yleinen kaksivaiheinen suunnittelukilpailu/Open Two-stage Architectural Competition for Espoo Hospital”, *Arkkitehti*, 2009, 3, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2009.

Mukala, Jorma & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.)”Saamelaiskulttuurikeskuksen yleinen kaksivaiheinen arkkitehtuurikilpailu/ Open Two-Phase Competition for the Sámi Cultural Centre, Inari,” *Arkkitehti*, 3, 2009, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2009.

Mukala, Jorma & Pirjo Pekkarinen-Kanerva (red.), ”Saariselän matkailukeskuksen yleinen ideakilpailu / Open Ideas Competition for Saariselkä Tourist Centre, Inari” *Arkkitehti*, 2, 2009, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2009.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.)”Porvoon uusi virastotalo, Porvoo Municipal Offices”, *Arkkitehti*, 2, 2010, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2010.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.) ”Koivusaaren kansainvälinen ideakilpailu / Koivusaari International Ideas Competition” *Arkkitehti*, 4, 2009, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 7/2009.

webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/koivusaaren-kansainvalinen-ideakilpailu-international-ideas-competition-for-koivusaari-helsinki/> / hämtad 05.05.2021.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Palvelutalo Oulun Tuiraan / Senior Citizen’s Residence for Tuira, Oulu”, *Arkkitehti*, 5, 2009, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja* 8/2009.

”Myrskylän kirkkojärven suppea yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open architectural competition for Myrskylä, Kirkkojärvi” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/myrskylan-kirkkojarven-rannan-suppea-arkkitehtuurikilpailu-kirkkojarvi-area-myrskylä/> hämtad: 06.5.2021.

Tävlingar 2009

”Europan 10” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/europan-10/> hämtad 6.5.2021.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Kangasalan Lamminrahkan alueen aatekilpailu / Lamminrahka area ideas competition”, *Arkkitehti*, 6, 2009, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja* , 9/2009.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Hiukkavaaran keskuksen yleinen arkkitehtuurikilpailu / Hiukkavaara Centre Genreal Ideas competition, Oulu”, *Arkkitehti*, 2, 2010, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2010.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), Varkauden Kämärin alueen ideakilpailu/ Varkaus Kämäri Area Ideas Competition”, *Arkkitehti*, 4, 2010, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2010.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.)”Ylläksen kylien kaksivaiheinen aatekilpailu, Ylläs Villages Two-staged Ideas Competition”, *Arkkitehti*, 3, 2010, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2010.

Tävlingar 2010

”Aurajoen Jokipaviljonki / Aurajoki Pavilion”, [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/aurajoen-jokipaviljonki-suppea-kilpailu-aurajoki-pavilion-in-turku/> hämtad: 6.5.2021.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Jyväskylän vaajakosken keskustan arkkitehtuurikilpailu/ Architectural Competition for the Vaajakoski Centre of Population” *Arkkitehti*, 6, 2010, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 7/2010.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Helsinki Townhouse Jätkäsaaren ja Kruunuvuorenrannan kaupunkipientalotyypit/ Helsinki Townhouse, Jätkäsaari and Kruunuvuorenranta townhouse types” *Arkkitehti*, 5, 2010, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2010.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Riihimäen Peltosaaren yleinen ideakilpailu/ Open Ideas Competition for the Peltosaari area, Riihimäki” tidskriften *Arkkitehti* 2, 2011, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2011.

”The innovative town concept for the Future, Orimattila”[e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/the-innovative-town-concept-for-the-future-ideakilpailu-orimattilan-hennan-alue/> hämtad: 6.5.2021.

Tävlingar 2011

”Asikkalan Pasilonharjun yleinen suppea ideakilpailu / Open idea competition for Asikkala, Pasilonharju”, [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/asikkalan-pasolanharjun-yleinen-suppea-ideakilpailu/> hämtad: 6.5.2021

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Jyväskylän äijälänrannan tornitalot, Äijälänranta Tower Blocks, Jyväskylä”, *Arkkitehti*, 4, 2012, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2012.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Europan 11 – Porvoo/Turku” *Arkkitehti*, 2, 2012, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2012.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Jyväskylän Kankaan ideakilpailu / Jyväskylä kangas Ideas Competition” *Arkkitehti*, 3, 2012, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2012.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Jyväskylän Äijälänsalmen tontinluovutuskilpailu/ Äijälänsalmi Site Allocation Competition, Jyväskylä”, *Arkkitehti*, 4, 2012, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2012.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Espoon Opinmäen yleinen suunnittelukilpailu/ The Open Planning Competition of Opinmäki, Espoo”, *Arkkitehti*, 2012, 5, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2012.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Asuntomessut Hyvinkäällä 2013, korttelitalon yleinen arkkitehtuurikilpailu / Hyvinkää Housing Fair 2013, open

architecture competition for a community centre”, *Arkkitehti* 4, 2011, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2011.

Mukala, Jorma & Pauliina Iloja (red.), ”Sibbesborg, kansainvälinen kilpailu kestävästä yhdyskunnasta / Sibbesborg, Competition for Sustainable Community Development”, *Arkkitehti*, 1,2012, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2012.

Mukala, Jorma & Pauliina Iloja (red.), ”Serlachius-museo Göstan laajennuksen yleinen kansainvälinen suunnittelukilpailu / Serlachius-museum Gösta Extension Open International Design Competition” tidskriften *Arkkitehti*, 6, 2011, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja* 4/2011.

”Nollaenergiapientalo Hyvinkään asuntomessuille/ Hyvinkää Housing Fair, Low-energy house” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/nollaenergiapientalo-hyvinkaan-asuntomessuille-2013/> hämtad: 6.5.2021

Tävlingar 2012

”Bullhorn Cembrit Design Competition - Helsinki 2012” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/bullhorn-cembrit-design-competition-helsinki-2012/> hämtad 6.5.2021.

Mukala, Jorma & Anna Heikinheimo (red.), ”European 12” *Arkkitehti*, 2, 2014, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2014.

Mukala, Jorma & Pauliina Iloja (red.)” Vantaan aurinkokiven monikäyttöinen palvelukeskus/Open architectural Competition for Aurinkokivi multi-purpose service building, Vantaa.” *Arkkitehti*, 3, 2013, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2013.

Mukala, Jorma & Pauliina Iloja (red.),”Lahden keskusta-alueen radanvarren ideakilpailu/ Ideas Competition for the Railway Area of Central Lahti”, *Arkkitehti*,1, 2013, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2013.

Mukala, Jorma & Pauliina Iloja (red.),”Hyvinkään Hangonsillan alueen ideakilpailu/ Ideas Competition of Hangonsilta area, Hyvinkää”, *Arkkitehti*, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2013.

Mukala, Jorma & Pauliina Iloja (red.), ”Finnoonsataman kansainvälinen ideakilpailu, Espoo / Finnoo Marina City International Ideas Competition”, *Arkkitehti*, 6, 2012, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 7/2012.

Tävlingar 2013

”Hämeenkyrön ympäristökoulun ja päiväkodin laajennuksen yleinen kaksivaiheinen ideakilp. / Open TwoStage Idea Competition for a School and Daycare Center in Hämeenkyrö” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/hameenkyron-ymparistokoulun-ja-paivakodin-laajennuksen-yleinen-kaksivaiheinen-ideakilpailu/> hämtad 6.5.2021.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Vaasan raviradan alueen ideakilpailu / Ideas competition for the Vaasa trotting track area”, *Arkkitehti*, 2015, 2, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2015.

Mukala, Jorma & Anna Heikinheimo (red.), ”Yara Kotkaniemen suunnittelukilpailu / Yara Kotkaniemi architectural competition”, *Arkkitehti*, 3, 2014, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2014.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Campus 2015 - Aalto yliopiston Otaniemen ydinkampuksen avoin kansainvälinen suunnittelukilpailu/ Open International Architectural Design Competition for the Otaniemi Central Campus of Aalto University”, *Arkkitehti*, 4, 2013, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2013.

”Metropolin sykkivä sydän - Helsingin keskustakirjasto / Helsinki Central Library” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/metropolin-sykkiva-sydän-helsingin-keskustakirjasto/> hämtad 6.5.2021.

Mukala, Jorma & Pauliina Ilonoja (red.), ”Mikkelin satamalahden yleinen kansainvälinen kaksivaiheinen suunnittelukilpailu / The Mikkelin Satamalahti open international two-stage architectural competition”, *Arkkitehti*, 5, 2013, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2013.

”Oulun Hupisaarten kesäteatteripaviljonki/ Pavilion for the Hupisaari Summer Theatre, Oulu”, [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/oulu-hupisaarten-kesateatteripaviljonki/> hämtad 6.5.2021.

Tävlingar 2014

”Akaan Toijalan keskusta / Toijala Center, Akaa”, [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/akaan-toijalan-keskusta/> hämtad: 6.5.2021

”Kuopion Sairaalakadun arkkitehtuuri- ja tontinluovutuskilpailu / Architectural Competition for Sairaalakatu in Kuopio” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats <https://www.safa.fi/kilpailu/kuopion-sairaalakadun-arkkitehtuuri-ja-tontinluovutuskilpailu/> :hämtad: 6.5.2021

Mukala, Jorma & Anna Heikinheimo (red.), ”Jyväskylän kankaan entisen tehdasalueen alueen aloituskorttelien yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open architectural area of Kangas, Jyväskylä” *Arkkitehti*, 2014, 4, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2014.

Mukala, Jorma & Anna Heikinheimo (red.), ”Tampereen Musiikkiakatemiatalon laajennuksen yleinen arkkitehtuurikilpailu/ Open Architectural Competition for the Extension to the Tampere Music Academy Building” *Arkkitehti*, 2014, 6, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2014.

Tävlingar 2015

”Asumisen ratkaisuja turvapaikanhakijoille/ Solutions for living environments for asylum seekers” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats:

<https://www.safa.fi/kilpailu/asumisen-ratkaisuja-turvapaikanhakijoille/>
hämtad 6.5.2021.

”Guggenheim Helsinki - Stage One&Two” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats:
<https://www.safa.fi/kilpailu/guggenheim-helsinki-stage-onetwo/> hämtad 6.5.2021.

”International competition for an Extension of Alvar Aalto museum and Museum of Central Finland” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats

<https://www.safa.fi/kilpailu/tapio-wirkkala-rut-bryk-archive-competition/>
hämtad 6.5.2021.

”Kouvolan keskustakorttelit / Kouvola Center”, [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats:
<https://www.safa.fi/kilpailu/kouvolan-keskustakorttelit/> hämtad 6.5.2021.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Lapin keskussairaalan laajennuksen yleinen arkkitehtuurikilpailu / An open architectural competition for the extension of the Lapland Central Hospital” *Arkkitehti*, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2015.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Kuopion Mölymäen yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open architectural competition for the Mölymäki area, Kuopio” *Arkkitehti*, 6, 2015, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2015.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Pietarsaaren Siikaluodon alueen yleinen aatekilpailu / Ideas competition for the Siikaluoto area, Jakobstad”, *Arkkitehti*, 5, 2015, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2015.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Jätkäsaaren peruskoulu ja Busholmens grundskola – yleinen kaksivaiheinen arkkitehtuurikilpailu / Open architectural competition in two stages for the Jätkäsaari primary schools” *Arkkitehti*, 1, 2016, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2016.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Europan 13 – Espoo, Jyväskylä, Seinäjoki” *Arkkitehti*, 4, 2016, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2016.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Vartiosaari- ARA suunnittelukilpailu / Ara Ideas competition”, *Arkkitehti*, 2016, 4, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2016.

Tävlingar 2016

”Kauniaisten kaupungintalokortteli / Townhouse block for Kauniainen” [e-arkiv], SAFA, hemsida. webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/kauniaisten-kaupungintalokortteli-stadshuskvarteret-i-grankulla/> hämtad 6.5.2021.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Seinäjoen Törnävän sairaala-alueen yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open architectural competition for Törnävä Hospital Area, Seinäjoki” *Arkkitehti*, 1, 2017, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2017.

”Myllykosken kirkon ja ympäristön suppea aluekilpailu / Architectural Competition for Myllykoski Church and environment” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats <https://www.safa.fi/kilpailu/myllykosken-kirkon-ja-ympariston-suppea-ideakilpailu/> hämtad 6.5.2021.

”Tapio Wirkkala RUT BRYK ARCHIVE COMPETITION” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/tapio-wirkkala-rut-bryk-archive-competition/> hämtad 6.5.2021.

Tävlingar 2017

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Kuopion soiva ja sykkivä sydän yleinen kaksivaiheinen arkkitehtuurikilpailu / Open two-stage architectural competition for the Kuopionlahti area” *Arkkitehti*, 4, 2017, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/2017.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Tampereen Hiedanrannan kaupunginosan kansainvälinen ideakilpailu/ The Hiedaranta district of Tampere – International ideas competition”, *Arkkitehti*, 2, 2017, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2017.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Tampereen taidemuseon alueen sekä Pyynikintorin yleinen kansainvälinen suunnittelukilpailu / Open international architectural competition of Tampere Art Museum and Pyynikintori Square” *Arkkitehti*, 6, 2017, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2017.

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Jyväskylän kankaan sydänkortteleiden yleinen arkkitehtuurikilpailu/ Open architectural competition for the central blocks of the former Kangas factory area, Jyväskylä” *Arkkitehti*, 3, 2017, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2017.

Savela, Mika & Pipsa Penttinen (red.), ”Aviapolis Urban Blocks, avoin kansainvälinen kilpailu, Open International competition” *Arkkitehti*, 2, 2018, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 2/2018.

Savela, Mika & Pipsa Penttinen (red.), ”Ylivieskan kirkon ja sen ympäristön yleinen arkkitehtuurikilpailu / Open architectural competition for Ylivieska Church and surroundings” *Arkkitehti*, 3, 2018, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 3/2018.

Savela, Mika & Pipsa Penttinen (red.), ””EUROPAN 14” *Arkkitehti*, 1, 2018, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 1/2018.

Savela, Mika & Pipsa Penttinen (red.), ”Tuusulan lukio ja monitoimitalo Monio, yleinen arkkitehtuurikilpailu / Monio- Open architectural competition for new learning environment and multipurpose building” *Arkkitehti*, 4, 2018, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 4/ 2018.

”Suomenlinnan täydennysrakentaminen / New buildings for Suomenlinna” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/suomenlinnan-taydennysrakentaminen/> hämtad 6.5.2021.

Tävlingar 2018

Mukala, Jorma & Pipsa Penttinen (red.), ”Hakaniemenrannan ja Siltavuorensalmen julkisten tilojen ja uudiskortteleiden ideakilpailu / Open ideas competition for public spaces and new urban blocks of Hakaniemenranta and Siltavuorensalmi” *Arkkitehti*, 5, 2018, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 5/2018.

Savela, Mika & Pipsa Penttinen (red.), ”Asuntoreformi 2018/Housing Reform 2018” *Arkkitehti*, 6, 2018, bilaga *Arkkitehtuurikilpailuja*, 6/2018.

”Senaatintorin valaisinpylväs / Lamp for the Senate Square, Helsinki” [e-arkiv], SAFA, hemsida, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailu/senaatintorin-valaisinpylvas/> hämtad 6.5.2021.

LITTERATURFÖRTECKNING

a) Otryckt material

Huhtanen, Heljä, *Sankariarkkitehtien varjossa? Naisarkkitehtien kokemuksia ja tulkintoja sukupuolisyrynnästä*, Fakulteten för samhällsvetenskaper, pro gradu avhandling, Helsingfors universitet, 2003.

Nyman, Frida, *Konsthantverksavdelningen – För Samtiden Och Framtiden: En Analys Av Inköpta Konsthantverk Till Nationalmuseum I Stockholm 1945–1966*. Fakulteten för humaniora Åbo Akademi, pro gradu avhandling, Åbo Akademi, 2019.

Torikka, Miia, *Pierre Bourdieu och den manliga dominansen – om symboliskt våld och reflexiv sociologi*, Sociologiska institutionen, kandidatavhandling, Lunds universitet, 2002.

b) Tryckt material

Bourdieu, Pierre, *Den manliga dominansen*, upplaga 2, Bokförlaget Daidalos AB, (1999) 2004.

Colomina, Beatrice, “Outrage:Blindness to women turns out to be blindness to architecture itself”, *Architectural Review*, 243/1449, 2018, 46-50.

Hatt, Michael & Charlotte Klonk, *Art History A Critical Introduction to its Methods*, upplaga 8, Manchester University Press, 2006.

Hakaste, Harri, Petra Havu, Miina Jutila, Heini Lehtinen & Katja Lindroos (red.) *Apoli 2020. Kohti kestävää arkkitehtuuria. Ehdotus uudeksi arkkitehtuuripoliittiseksi ohjelmaksi*, Opetus- ja kulttuuriministeriö, Ympäristöministeriö [Undervisnings-och kulturministeriet, Miljöministeriet], 2020, webbplats:https://minedu.fi/documents/1410845/55305839/Apoli2020_ohjelmaehdotus.pdf/923e6550-94e7-9dd0-5763-

0a484468cb54/Apoli2020_ohjelmaehdotus.pdf/Apoli2020_ohjelmaehdotus.pdf?t=1610524505349 hämtad:27.2.2021.

Helander, Vilhelm ”Sälja arkitektur - ur finskt perspektiv”, *Arkitekturmuseet Årsbok*, Börås: Arkitekturmuseet, Stockholm, 1999. Citerad i Kazemian, Reza, Magnus Rön & Charlotte Svensson, *Arkitekturtävlingar. Erfarenheter från Finland*, Stockholm, Axl books, 2007:33.

Huotelin, Paula & Maarit Kaipainen (red.) *130 vuotta suomalaisia arkkitehtuurikilpailuja*, Helsinki, SAFA, 2006.

Ilonen, Pirkko, ”Märta Blomstedt” i verket *Arkkitehteja. Architects. Architectan 40-vuotisnäyttely, Helsingin kaupungin taidemuseo 24.9.-14.11.1982*, Helenius, Marja, Pirkko Ilonen, Eva Packalén, Marjukka Tyynilä & Anja Wahlberg (red.), Architectan julkaisuja, 1982.

Ilonen, Pirkko, ”Martta Martikainen-Ypyä” i verket *Arkkitehteja. Architects. Architectan 40-vuotisnäyttely, Helsingin kaupungin taidemuseo 24.9.-14.11.1982*, Helenius Marja, Pirkko Ilonen, Eva Packalén, Marjukka Tyynilä & Anja Wahlberg (red.), Architectan julkaisuja, 1982.

Jallinoja, Riitta, ”Women’s Path into the Academic World” i utställningskatalogen *Profiles. Pioneering Women Architects from Finland*, 1983. Markelin, Ulla, Marja Nuutila-Helenius, Riitta Nikula & Riitta Jallinoja (red.), Museum of Finnish Architecture, Finland, 1983.

Kazemian, Reza, Magnus Rön & Charlotte Svensson, *Arkitekturtävlingar. Erfarenheter från Finland*, Stockholm, Axl Books, 2007.

Kinnunen, Veera, ”Oma pöytä kainalossa. Lapin tytöstä kosmopoliitiksi arkkitehdiksi”, i verket *Tavallisen Epätavallisia Naisia: Historian Naisten Elämänvalintoja Pohjoisessa*, (red.) Autti, Mervi & Pälvi Rantala, Rovaniemi, Lapin yliopistokustannus, 2013. [E-publikation] databasen Lauda, webbplats: https://lauda.ulapland.fi/bitstream/handle/10024/61827/Tavallisen_epatavallisia_naisiapdfA.pdf?sequence=4&isAllowed=y hämtad: 24.4.2021.

Koivisto, Elina, ”Arkkitehti, yrittäjä, nainen”, *Arkkitehti*, 2/2017, 66-69.

Korpelainen, Heini (red.) *Suomen arkkitehtuuripoliitikka. Valtioneuvoston arkkitehtuuripoliittinen ohjelma. 7.12.1998*, Taiteen keskustoimikunta ja opetusministeriö [Centret för konstfrämjande och undervisningsministeriet], 1999, webbplats: [https://www.taike.fi/documents/11568/0/APOLI_SUOMI_\(EDM_14_1479_1995\).pdf](https://www.taike.fi/documents/11568/0/APOLI_SUOMI_(EDM_14_1479_1995).pdf) hämtad: 14.02.2021.

Lohtaja, Aleks, ”Neroyksilöstä arkkitehtikollektiiviin?” *Arkkitehti*, 2/2019, 36-40.

Lähdesmäki, Tuuli. ”Sukupuoli taiteen tutkimuksen näkökulmana” i verket *Taidetta tutkimaan. Mentelmiä ja näkökulmia*. Waernerberg, Annika & Satu Kähkönen (red.), Jyväskylän, Kampus Kustannus, 2012.

Mois, Toril, ”Att erövra Bourdieu” *Kvinnovetenskaplig tidskrift*, 15, 1994:1, 3-25.

[E-tidskrift] databas för tidskrift för genusvetenskap, webbplats:

<http://ojs.ub.gu.se/ojs/index.php/tgv/article/viewFile/1983/1750> hämtad:27.3.2021.

Nilsson, Gabriella, "Genusperspektiv och feministisk teori" *Tillämpad Kulturteori*, (red.) Jenny Gunnarsson Payne & Magnus Öhlander, Lund, Studentlitteratur AB, 2017.

Opperman, Elisa m.fl. "Elementary school students' motivational profiles across Finnish language, mathematics and science: Longitudinal trajectories, gender differences and STEM aspirations" *Contemporary Educational Psychology*, 64, 2021, 10, [E-publikation] databasen ScienceDirect, webbplats:

<https://reader.elsevier.com/reader/sd/pii/S0361476X20300928?token=7AA759AE28563C3228A16D98F61DDC3BDC1CF9292174CB9E226CC1B5CA99D25202DDB6FF606CB5AD2500E6EFF8CFE8D4&originRegion=eu-west-1&originCreation=20210424105146> hämtad 24.4.2021.

Packalén, Eva, "Anna-Lisa Stigell" i verket *Arkkitehteja. Architects. Architectan 40-vuotisenäyttely, Helsingin kaupungin taidemuseo 24.9.-14.11.1982*, Helenius, Marja, Pirkko Ilonen, Eva Packalén, Marjukka Tyynilä & Anja Wahlberg (red.), Architectan julkaisuja, 1982.

Pettersson Helena, Katarzyna Wolanik Boström & Magnus Öhlander, "Kapital, habitus och fält", *Tillämpad Kulturteori*, (red.) Gunnarsson Payne, Jenny & Magnus Öhlander, Lund, Studentlitteratur AB, 2017.

Perez, Caroline, Criado, *Osynliga kvinnor. Hur brist på data bygger en värld för män*, Romanus & Selling, 2020, (2019).

Rautaharju, Marjut, "Feminismi arkkitehdin työkaluna" *Arkkitehti*, 2/2017, 72-73.

Schulman, Pirkko- Liisa, "Naisverkosto sai alkunsa", *Arkkitehti*, 2/2017, 74-76.

Statistikcentralen, *Befolkningens ekonomiska verksamhet och boendeförhållanden 1950-1995*. Folkräkningen, del 3, 1995.

Webbplats: https://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/98809/xvael_1950-1995_2000_dig.pdf?sequence=1&isAllowed=y hämtad: 15.10.2019.

Stratigakos, Despina, *Where Are the Women Architects?* Princeton University Press, 2016. [E-bok] Ebook Central, webbplats: <https://ebookcentral.proquest.com/lib/aboebooks/reader.action?docID=4336782> hämtad: 22.4.2021.

Suominen-Kokkonen, Renja, & Finnish Antiquarian Society. *The fringe of a profession: Women as architects in Finland from the 1890s to the 1950s*, Finnish Antiquarian Society] Helsinki, 1992.

Tyvelä, Hanna, "Sukupuolittuneita näkymiä", *Arkkitehti*, 2/2019, 41- 45.

Wahlberg, Anja, "Elsa Arokallio" i verket *Arkkitehteja. Architects. Architectan 40-vuotisenäyttely, Helsingin kaupungin taidemuseo 24.9.-14.11.1982*, Helenius, Marja, Pirkko Ilonen, Eva Packalén, Marjukka Tyynilä & Anja Wahlberg (red.), Architectan julkaisuja, 1982.

Werner, Helena, *Kvinnliga arkitekter: Om byggpionjärer och debatterna kring kvinnlig yrkesutövning i Sverige*, Göteborg, Acta Universitatis Gothoburgensis, 2006.

Wright, Gwendolyn, "On the Fringe of the Profession. Women in American Architecture", i verket *The Architect. Chapters in the History of the Profession*, Kostof, Spiro. (red.), New York, Oxford University Press, 1986, (1977)

C) Internetresurser

Arkkitehtuurimuseo, "Puheenvuoroja: Suunnittelijat ja positiot – Aino Aallosta feministiseen suunnitteluun", [publicerad 04.03.2020], webbplats: <https://www.mfa.fi/tapahtumat/puheenvuoroja-suunnittelijat-ja-positiot-aino-aallosta-feministiseen-suunnitteluun/> hämtad:27.12.2020.

Association of Women in Architecture and Design, "The Herstory of The AWA+D", hemsidor, webbplats: <https://www.awaplusd.org/our-history> hämtad: 20.4.2021.

Britannica, sökord *Sophia Hayden*, webbplats: <https://www.britannica.com/biography/Sophia-Hayden> hämtad 23.01.2021.

Fontan Architects, "Registered Architects, Licensed Architects and AIA", hemsidor, webbplats: <https://fontanarchitecture.com/registered-architects/> hämtad 22.4.2021.

Föreningen Architecta (a), "Yhdistys", föreningens hemsidor, webbplats: <http://www.architecta.fi/> hämtad: 16.10.2020.

Föreningen Architecta (b), "Perustaminen", föreningens hemsidor. Webbplats: <http://www.architecta.fi/historia/> hämtad:01.11.2019.

Jmhogberg, "Sju av tio kvinnliga arkitekter anser missgynnas av statusen kring stjärnarkitekter" *Svensk byggtidning*, [publicerad 20.3.2019], webbplats: <https://www.svenskbyggtidning.se/2019/03/20/sju-av-tio-kvinnliga-arkitekter-anser-sig-missgynnas-av-statusen-kring-stjarnarkitekter/> hämtad:5.4.2020.

Kansallisbiografia, henkilöhistoria, sökord *Aino Aalto*, webbplats: <https://kansallisbiografia.fi/kansallisbiografia/henkilo/1386> hämtad 8.4.2021.

Keyriläinen, Marianne, "Perhevapaan merkitys naisten urakehitykseen kielteisempi korkeakoulutetuilla", asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit, *Tilastokeskus [Statistikcentralen]*, [publicerad 5.12.2019], webbplats: <http://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2019/perhevapaan-vaikutus-naisten-urakehitykseen-kielteisempi-korkeakoulutetuilla/> hämtad: 2.4.2020.

Miljöministeriet, undervisnings- och kulturministeriet, "Förslaget om det nya programmet är färdigt. Arkitekturen borde reagera i förändringarna i samhället", *Undervisnings-och kulturministeriet*, [publicerad 12.1.2021],

webbplats: <https://minedu.fi/sv/-/arkitekturen-borde-reagera-pa-forandringarna-i-samhället> hämtad 16.1.2021.

Nationalencyklopedin, sökord *genussystem*, webbplats: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/genussystem> hämtad: 3.10.2019.

Nationalencyklopedi, sökord *feminism*, webbplats: <https://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/l%C3%A5ng/feminism> hämtad: 08.04.2021.

Parkkinen, Pia, "Hyvä veli -systeemi jättää naisarkkitehdit edelleen miesten varjoon" *Yle uutiset*, [publicerad 22.7.2016], webbplats: <https://yle.fi/uutiset/3-9007869> hämtad: 13.3.2020.

Petäjä, Jukka "Oodi palkittiin kansainvälisessä kilpailussa parhaana yli 1000 neliön rakennuksena" *Helsingin Sanomat*, [publicerad 24.6.2019], webbplats: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000006152490.html> hämtad 26.4.2021

Pärnänen, Anna. "Ovatko nuorten työsuhteet entistä epävarmempia?", Asiantuntija-artikkelit ja ajankohtaisblogit, *Tilastokeskus [Statistikcentralen]*, [publicerad 16.3.2020], webbplats: <https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2020/ovatko-nuorten-tyosuhteet-entista-epavarmempia/> hämtad: 9.4.2021.

Organization of Women Architects and Design Professionals, "Our history", webbplats: <https://owa-usa.org/history.php> hämtad: 04.04.2021

SAFA (a), "Kilpailut", *Suomen Arkkitehtiliitto [Finlands Arkitektförbund]*, Webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailut/> hämtad: 20.4.2021.

SAFA (b), "Usein kysyttyä kilpailuista, mitä tarkoittaa kilpailujen anonymiteetti", *Suomen Arkkitehtiliitto [Finlands Arkitektförbund]*, webbplats: <https://www.safa.fi/kilpailut/ukk/> hämtad: 5.1.2021

Social- och hälsovårdsministeriet, "Reform av familjeledigheterna syftar till att båda föräldrarna ska ta ut familjeledighet", [publicerad 13.4.2021].
Webbplats: <https://stm.fi/sv/reform-av-familjeledigheterna> hämtad: 18.4.2021.

The American Institute of Architects, "Women in Architecture", *American Institute of Architects*, [publicerad 6.1.2020], webbplats: <https://www.aia.org/articles/6252982-women-in-architecture> hämtad: 27.11.2020.

"The Pritzker Architecture Prize", hemsidor, webbplats: <https://www.pritzkerprize.com/> hämtad 22.4.2020.

Tidskriften Arkkitehti (a), "Vuonna 2019 Arkkitehti-lehteen kirjoittaneista ja haastatelluista 43% oli naisia", webbplats för *Tidskriften Arkkitehti*, [publicerad 6.3.2020], webbplats: <https://www.ark.fi/fi/ajankohtaista/vuonna-2019-arkkitehti-lehteen-kirjoittaneista-ja-haastatelluista-43-oli-naisia/> hämtad: 12.4.2021.

Tidskriften Arkkitehti (b), ”Tietoja lehdestä” webbplats för *Tidskriften Arkkitehti*, webbplats: <https://www.ark.fi/fi/tietoja-lehdesta/> hämtad 20.4.2021.

Undervisnings- och kulturministeriet, ”Nytt arkitekturpolitiskt program”, *Undervisnings- och kulturministeriet*, webbplats: <https://minedu.fi/sv/apoli20201> hämtad: 12.5.2020.

University at Buffalo School of Architecture and Planning, ”Despina Stratigakos”, webbplats: <http://ap.buffalo.edu/People/faculty.host.html/content/shared/ap/students-faculty-alumni/faculty/Stratigakos.detail.html> / hämtad: 20.2.2021.

Wainwright, Oliver, ”Irish women win Pritzker prize, architecture’s highest honour”, *The Guardian*, [publicerad 3.3.2020].
Webbplats: <https://www.theguardian.com/artanddesign/2020/mar/03/grafon-architects-win-pritzker-prize/> hämtad: 11.12.2020.